

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Kristjan Nõges

MITTETULIRELVA KASUTAMINE HÄDAKAITSEKS

Magistritöö

Juhendaja

LL.M Andreas Kangur

Tartu

2014

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Hädaaitse regulatsioon Eesti Vabariigi õigusüsteemis	8
1.1. Hädaaitseiseisund.....	10
1.1.1. Rünne kui inimtegu ja selle subjektiks olevad õigushüved.....	10
1.1.2. Ründe õigusvastatus.....	13
1.1.3. Ründe ajalised kriteeriumid.....	14
1.2. Hädaaitsetegevus	17
1.2.1. Sobiv vahend hädaaitsetegevuseks.....	18
1.2.2. Säätvaim vahend hädaaitsetegevuseks.....	19
1.2.3. Hädaaitsetegevuse nõutavus	21
2. Hädaaitsetegevuse hindamisega seotud probleemid õiguspraktikas	23
2.1.1. Kaitsevahendi kindlus	25
2.1.2. Füüsilise jõu kasutamises seisnev kaitse- ja ründetegevus.....	28
2.1.3. Füüsilise üleoleku hindamine ja kaalukus võitlusolukorras	30
2.1.4. Alkoholi joobe hindamine ja kaalukus võitlusolukorras	33
3. Mittetulirelvade regulatsioon Eesti Vabariigi õigusüsteemis	36
3.1. Mis on mittetulirelvad ja miks neid eristada tulirelvadest	36
3.2. Tsiviilkäibes lubatud ja keelatud mittetulirelvad.....	37
3.3. Tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvad – kehtestatud piirangute põhjused.....	39
3.4. Tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvad, mis on seadustatud avalikus teenistuses.....	44
4. Tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvad kui potentsiaalsed enesekaitsevahendid.....	48
4.1. Elektrišokirelv	48
4.1.1. Elektrišokirelva üldiseloomustus.....	48
4.1.2. Elektrišokirelva ohutus ja ohtlikkus	52
4.1.3. Elektrišokirelva kasutamise füsioloogilised efektid	53
4.1.4. Elektrišokirelva mõjud implanteeritud elektriseadmetele	56
4.1.5. Elektrišokirelva mõjud kergemini haavatavatele subjektidele	58

4.1.6.	Riskid seonduvalt elektrišokirelva väärkasutamisega	60
4.1.7.	Politseiteenistuse kogemus elektrišokirelva kasutamisel	61
4.1.8.	Elektrišokirelv kui potentsiaalne enesekaitsevahend	63
4.2.	Tsiviilkäibes keelatud külmrelvad	66
4.2.1.	Tsiviilkäibes keelatud külmrelvade üldiseloostus	66
4.2.2.	Tsiviilkäibes keelatud külmrelvade ohtlikkus ja ohutus.....	67
4.2.3.	Tsiviilkäibes keelatud külmrelvad kui potentsiaalsed enesekaitsevahendid	69
	Kokkuvõte	72
	Use of a non-firearm weapon for self-defence	78
	Summary.....	78
	Kasutatud allikad	83
	Kirjandus	83
	Normatiivaktid.....	85
	Kohtupraktika	86
	Muud allikad.....	87

SISSEJUHATUS

Hädakaitseõigus on universaalselt aktsepteeritud õiguslik instituut, mis puudutab meist potentsiaalselt igäüht ja seda kõige otsesemas mõttes. Meist igäüks on vaba otsustama selle üle, kuidas me käitume. Veel konkreetsemalt – meist igäüks on vaba otsustama selle üle, kas me ründame mõnda teist isikut või mitte. Selline otsustusvõime toimib aga ühesuunaliselt. See tähendab, et paraku ei ole meist mitte keegi võimeline määratlema seda, kas mõni teine isik ründab meid või mitte. Iga isik võib langeda rünnaku ohvriks ja seda sisuliselt igal ajal ning igas kohas. Ilmselt on küll võimalik vähendada sellise rünnaku aset leidmise tõenäosust, kuid täielikult välistada ei saa seda mitte kunagi.¹ Seetõttu kerkib möödapääsmatult küsimus sellest, millised võimalused on isikutel enese kaitsmiseks. Nimetatud küsimuse võib omakorda tinglikult jagada kaheks täpsemaks alaküsimuseks – millistel tingimustel võib isik ennast kaitsta ning millisel viisil võib isik ennast kaitsta.

Juba Cicero järgi oli õigus hädakaitsele selline õigus, mis ei ole ega peagi olema kirjutatud, vaid mis on meiega kaasa sündinud.² Seetõttu on tänapäeval ilmselt raske leida riiki, kus hädakaitseõigust ei tunnustataks. Küll võib erinevate riikide võrdluses mõneti aga erineda hädakaitseõiguse täpne sisu ja paigutus õigussüsteemis.³ Hädakaitseõigust universaalselt iseloomustavaks tunnuseks on õigus vastata teise inimese õigusvastasele ründele kaitsetegevusega ehk õigus omakorda kahjustada selle isiku õigushüve, kes asus kahjustama meie õigushüve.⁴ Sellegi poolest võib erinevate riikide võrdluses erineda käsitus sellest, mida täpselt saab pidada õigusvastaseks ründeks. See on ka mõistetav, sest riigid ei eristu teineteisest mitte ainult territooriumi ja rahvastiku pooltest, vaid erinevatel riikidel on ka erinev kultuuriruum. Käitumine, mida peetakse ühes kultuuriruumis sotsiaalselt aktsepteeritavaks, eetiliseks ja moraalseks, võidakse mõnes muus kultuuriruumis pidada sotsiaalselt aktsepteerimatuks, ebaetiliseks ja amoraalseks. Eelnevast tulenevalt ei kattu ega saagi täielikult kattuda kõikide riikide käsitlused sellest, mida peetakse õigusvastaseks ja mida peetakse ründeks. Seetõttu ei ole ka universaalset vastust küsimusele, millistel tingimustel võib isik ikkagi asuda ennast kaitsma ja kahjustama teise isiku õigushüvesid nii, et hiljem ei

¹ A. Soo, J. Sootak. Hädakaitseõigus Riigikohtu kriminaalkollegiumi viimase kümnendi praktikas. – *Juridica* 2014/II, lk 144.

² C. Steel (toim). *The Cambridge Companion to Cicero*. New York, New York (USA): Cambridge University Press 2013, lk 67.

³ J. Sootak. *Õigusvastatus*. Süü. Loenguid karistusõiguse üldosast V. Tallinn: Juura 2003, lk 34.

⁴ K. Kühn. *Karistusõigus*. Üldosa. Tallinn: Juura 2002, lk 75.

saa seda talle ette heita ega süüks panna. Sellisele küsimusele vastuse leidmiseks tuleb vaadelda iga riigi õiguskorda eraldi.

Nii nagu erinevate riikide õiguskordades võivad erineda tingimused, mille täidetusel võib isik asuda ennast kaitsma ja kahjustama teise isiku õigushüve, võivad riigiti erineda ka piirangud, millisel viisil võib isik sellist kaitsetegevust teostada. Nagu eespool kirjeldatud, erinevates riikides on erinevad kultuuriruumid ja erinevates kultuuriruumides valitsevad erinevad väärtushinnangud. Seetõttu ei hinnata igal pool inimese elu, tervist, vara ega au ühtemoodi. Nii on näiteks Egiptuses lubatud pikemalt mõtlemata võtta ründaja elu, kui ründaja tegevus on andnud mõistliku aluse järeldamiseks, et eksisteerib oht kaitsja elule või oht kaitsjale raske tervisekahjustuse tekitamiseks. Lisaks eeltoodule võib Egiptuses aga sõnaselgelt võtta ründaja elu ka siis, kui ründaja tegevus seisneb naissoost isiku vägistamises või inimröövimises⁵. Seevastu näiteks Ühendkuningriigi õigusruum ei toeta käsitlust, mis lähtub ründaja tapmise lubatavuse küsimuses asjaolust, kas ründaja tegevus vastab formaalselt mõnele süüteo koosseisule.⁶ Ameerika Ühendriikide õigusruumis ei ole jällegi näiteks lubatud ründaja tapmine üksnes enda vara kaitseks.⁷ Saksamaa õigusruumis ei ole sellistel asjaoludel ründaja tapmise õigustatavus siiski välistatud.⁸ Teisisõnu ei ole ka universaalset vastust küsimusele, kui intensiivselt võib isik enda õigushüvesid ühes või teises olukorras kaitsta, mistõttu tuleb siinkohalgi vaadelda iga riigi õiguskorda eraldi.

Kaitsetegevuse aktsepteeritav intensiivsus hõlmab aga siiski enam kui küsimust kaitsetegevuse aktsepteeritavast tulemusest ehk seda, kas ründaja surmamine on ikkagi õigustatud või tuleks hoopiski piirduda ründaja kahjustamisega. Kaitsetegevuse aktsepteeritava intensiivsuse juures tuleb lahendada ka küsimus sellest, milliste vahenditega üldsegi lubatakse isikutele ennast kaitsta. Seejuures tuleb siinkohal vaadata karistusõiguslikust hädakaitsest natukene kaugemale, kuivõrd kaitsevahendite lubatavuse küsimus on tihedalt seotud ka asjaoluga, milliste kaitsevahendite soetamine, omamine ja valdamine on isikutele seaduse järgi üldsegi võimaldatud. Nii võivad füüsilised isikud näiteks Ameerika Ühendriikides mitmes osariigis soetada, omada ja vallata automaattulirelvi ning kanda neid avalikus kohas.⁹ Seevastu Euroopa Liidu õigusruum ei võimalda sellist käitumist.¹⁰ Nähtavalt

⁵ K. J. Heller, M. D. Dubber (toim). *The Handbook of Comparative Criminal Law*. Stanford, California (USA): Stanford University Press 2011, lk 192.

⁶ Samas, lk 427.

⁷ A. Soo, J. Sootak (viide 1), lk 144.

⁸ K. Kühl (viide 4), lk 118-119.

⁹ C. Cratty. *Man carries assault rifle to Obama protest -- and it's legal*. – CNN 18.08.2009. Arvutivõrgus: <http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/08/17/obama.protest.rifle/> (01.05.2014).

puudub seega ka lubatavate kaitsevahendite küsimuses universaalne lahendus. Erinevates riikides võivad olla tsiviilkäibes lubatud vägagi erinevad relvad.

2008. a seisuga oli Eestis registreeritud 53 240 tulirelva, millest 37 875 olid registreeritud jahipidamise otstarbeks ja 6519 sportlaskmise tarbeks.¹¹ Seejuures osutavad justiitsministeeriumi poolt läbiviidud uuringud, et näiteks 2011. aastal kandis vähemalt ühel korral avalikus kohas enesekaitse eesmärgil kaasas tulirelva üksnes 05-1,8% Eesti elanikest.¹² Teisisõnu ei ole tulirelvakandmine Eestis kuigi levinud nähtus ning enamik inimesi peab rünnaku ohvriks langemise korral kaitsma ennast muude vahenditega, s.o mittetulirelvadega. Seetõttu keskendub ka autor seoses lubatavate kaitsevahenditega üksnes mittetulirelvadele.

Eeltoodust tulenevalt otsitakse käesolevas magistritöös vastuseid kahele suurele küsimusele – millistel tingimustel võib meie õigusruumis kasutada hädakaitseks mittetulirelva ning milliseid mittetulirelvi tohib enda õigushüvede kaitsmise eesmärgil üldsegi kanda. Magistriöö eesmärgiks on hinnata, kas meie õiguskorra poolt pakutavad lahendused on mõistlikud ja optimaalsed või tuleks kehtivat õigust mõnes küsimuses hoopiski revideerida. Seetõttu ei analüüsi autor meie õigusruumis valitsevaid tõekspidamisi ja nende rakendamist mitte üksnes lähtuvalt sellest, mis on *status quo*, vaid samuti lähtuvalt sellest, miks on *status quo* just selline ning kas see on ka põhjendatud.

Töö struktuur on üles ehitatud nii, et esmalt avab autor lugejale hädakaitseõiguse regulatsiooni Eesti Vabariigis ning selgitab, mida peetakse kehtiva õiguse järgi ründeks, millist rünnet peetakse õigusvastaseks ründeks ning millised on sellise ründe ajalised kriteeriumid, mille raames on kaitsja poolt ründaja õigushüvede kahjustamine veel õigustatud hädakaitsega. Samuti analüüsitakse töö esimeses peatükis seda, milline on Eesti õiguskorra kohaselt aktsepteeritav kaitsetegevus. Teisisõnu uuritakse ka seda, mida üldse tähendab kaitsetegevus, millistele nõuetele peaks vastama kaitsetegevuseks valitud kaitsevahend ning millised on kaitsetegevusele hinnangu andmisel arvestatavad erandid üldreeglitest.

Teises peatükis analüüsib autor kaitsetegevuse hindamisega seotud probleeme kohtupraktikas ning uurib, kuidas peavad kohtud kinni iseenda poolt kehtestatud tõlgendamisreeglitest. Töö

¹⁰ Euroopa Liidu Nõukogu 18. juuni 1991. a direktiiv 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta. – EÜT 13.9.1991, L 256/51, lisa I, art II.

¹¹ D. Hanschmidt. Eesti noored kergelt relvale ligi ei pääse. – Postimees 25.09.2008.

¹² A. Ahven, U. Klopets jt (koost). Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn: Justiitsministeerium 2012, lk 118.

Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57627/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf (01.05.2014).

teises peatükis käsitletakse eelkõige objektiivsete hädakaitsepiiride ületamisega seonduvaid murepunkte ning võimalikke viise nende ületamiseks.

Kolmandas peatükis analüüsib autor, milliste mittetulirelvade kasutamine enesekaitseks on seadusandja poolt üldsegi võimaldatud ehk seda, milliseid mittetulirelvi saavad isikud seaduslikult soetada, omada ja vallata. Etteruttavalt võib öelda, et kehtestatud piirangud on üpriski laiaulatuslikud, mistõttu uuritakse nimetatud peatükis väga põhjalikult ka kehtestatud piirangute tagamaid.

Viimases peatükis käsitletakse süvitsi neid mittetulirelvi, mille soetamine, omamine ja valdamine on kehtiva õiguse kohaselt mis tahes eesmärkidel keelatud ning esitatakse autoripoolne põhistus sellele, kas selline keeld on põhjendatud või mitte. Selle jaoks uuritakse vastavate mittetulirelvade olemust ja tööpõhimõtet, nende kasutamist välisriikides ning nende kasutamisega kaasnevat ohtusid ja muid mõjusid.

Käesoleva magistritöö kirjutamisel kasutatud allikate hulka kuulub teemakohane eesti- ja ingliskeelne õiguslane kirjandus, mis hõlmab ajakirjas *Juridica* ilmunud artikleid ning erialaandmebaasist *Westlaw International* kättesaadavaid artikleid, kuid ka teisi erinevate autorite poolt kirjutatud artikleid ja õpikuid. Samuti on töö kirjutamisel kasutatud arvukalt meditsiini- ja spordimeditsiinialaseid teadusartikleid, mis on kättesaadavad tunnustatud andmebaasides nagu *The National Center for Biotechnology Information*, *Wiley Interscience* ja *ScienceDirect*, aga ka muid meditsiini- ja spordimeditsiinialaseid artikleid ja õpikuid. Vältimatult tuli töö kirjutamisel kasutada suurt hulka hetkel kehtivaid ja ka nüüdseks kehtetuid siseriiklike õigusakte ja nende eelnõude seletuskirju, rahvusvahelisi õigusakte ning kohtupraktikat. Käesoleva töö kirjutamisel on kasutatud ka mitmeid arhiivmaterjale. Magistritöö teemast lähtuvalt on autor kasutanud peamiselt ajaloolist, võrdlevat ja analüütilist meetodit.

Lõpetuseks tänab autor töö juhendajat, Andreas Kangurit, kelle suunised ja õpetused aitasid oluliselt kaasa käesoleva töö valmimisele.

1. HÄDAKAITSE REGULATSIOON EESTI VABARIIGI ÕIGUSSÜSTEEMIS

Hädakaitse ehk enesekaitse on kõikjal tunnustust leidnud õigusinstituut, millele omistatakse tihti ka loomuõiguslikku iseloomu. Õigus hädakaitsele tähendab põhimõttelist õigust vastata teise inimese õigusvastasele ründele kaitsetegevusega.¹³ Seetõttu avab hädakaitse olemust kõige paremini ehk mõtteväljendus, mille kohaselt ei tagane õigus ebaõiguse ees. Hädakaitseõigus tähendab kaitsja õigust kahjustada ründajat, kes omakorda on kohustatud taluma sellist kahjustamist, kuivõrd hädakaitse vastu ei saa kasutada hädakaitset. Selliselt ilmneb aga ka hädakaitse kui inimese enesekaitse vastuolu tänapäevase riigiõiguskaitse monopoliga. Ilmnenud vastuolu ületamiseks ja hädakaitse instituudi olemuse selgitamiseks on seetõttu mitmeid teooriaid, mis näevad hädakaitset kas individualistlikku või kollektiivset olemust. Individualistliku teooria järgi on hädakaitseõigus iga inimese ürgne õigus, mida ei ole riigil võimalik keelata ega piirata. Individualistlikule teooriale heidetakse aga ette suutmatust põhjenda piisavalt ühte hädakaitseõiguse põhiprintsiipi, mille kohaselt ei pea kaitsja ka vastavasisulise võimaluse esinemise korral siiski põgenema või abi kutsuma. Seda põhjusel, et individualistliku teooria alustalaks on individuaalkaitse põhimõte ning individuaalsete õigushüvede kaitsmisel võib sageli olla rohkem kasu varjumisest kui vasturünnakust. Samuti annab individualistlik teooria küll avarad võimalused individuaalhüvede kaitseks, kuid lubab kasutada hädakaitset väga piiratult kollektiivhüvede, s.o avaliku võimu või korra kaitseks. Hädakaitse kollektivistlik teooria rõhutab seevastu asjaolu, et end ründe vastu kaitstes kaitstakse iseenda kõrval just õiguskorda. Ründaja ei ohusta mitte ainult end kaitsma sunnitud isikut, vaid õiguskorda kui tervikut. Õiguskorra kui terviku vastu suunatud ründe talumine looks üldpreventiivsest seisukohast aga väga ohtliku pretsedendi. Seetõttu näitab just kollektivistlik teooria ilmekalt, miks kaitsja ei ole ikkagi sunnitud ka võimaluse korral põgenema või abi kutsuma. Lisaks tuleneb kollektivistlikust teooriast hädakaitseõiguse teine põhiprintsiip – kaitsja ei pea järgima kaitsetegevuse ja ründetegevuse proportsionaalsust – õiguskorra huvides tuleb rünne igal juhul tõrjuda. Eeltoodust tulenevalt annab just kollektivistlik teooria hädakaitseõigusele vajaliku teravuse. Hädakaitse tähendab nii rünnatava kui ka õiguskorra kaitsmist ründe lõpetamise teel ning seisnedes küll kaitstes, osutab hädakaitse õiguse taaskehtestamisele ning rõhutab õiguskorra empiirilist kehtivust.¹⁴

¹³ K. Kühl (viide 4), lk 75.

¹⁴ J. Sootak (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 345-346.

„Klassikalise määratluse järgi on hädakaitse vahetu õigusvastase ründe tõrjumiseks vajalik kaitse, kujunedes seega kahe poole – ründaja ja kaitsja – suhtest. Õigusvastane vahetu rünne ohustab või kahjustab rünnatava õigushüve, mille tagajärjel tekib rünnataval kaitseseisund. Selle raames on tal õigus tõrjuda rünnet ründaja õigushüve kahjustades, tehes seda sobival ja säästvaimal viisil. Kaitsja ei tohi ületada hädakaitse piire. Seega on hädakaitsetel kaks objektiivset eeldust: ründest tingitud kaitseseisund (*kas?*) ja kaitsetegevus (*kuidas?*) ning subjektiivse eeldusena arusaamine kaitseseisundit põhjustavatest asjaoludest.“¹⁵

Kolmeastmelisest deliktistruktuurist lähtuv Eesti Vabariigi karistusseadustik (edaspidi: KarS) seob hädakaitse mõiste deliktistruktuuri teise astme ehk õigusvastasusega. KarS § 28 lg 1 kohaselt ei ole tegu õigusvastane, kui isik tõrjub vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet enda või teise isiku õigushüvedele, kahjustades ründaja õigushüvesid, ületamata seejuures hädakaitse piiri. Sama paragrahvi lõige 2 lisab, et isik ületab hädakaitse piiri, kui ta kavatsetult või otsese tahtlusega teostab hädakaitset vahenditega, mis ilmselt ei vasta ründe ohtlikkusele, samuti kui ta ründajale kavatsetult või otsese tahtlusega ilmselt liigset kahju tekitab. Hädakaitset reguleeriva paragrahvi kolmanda lõike kohaselt ei välista õigust hädakaitsele aga võimalus vältida rünnet või pöörduda abi saamiseks teise isiku poole.¹⁶

Seega hindamaks hädakaitse kui õigustava asjaolu esinemist, tuleb analüüsida kahte faktorit – hädakaitseisundit ja hädakaitsetegevust. Hädakaitseisundi käsitlemise raames tuleb hinnata, kas konkreetsel juhul esines vahetu või vahetult eesseisev õigusvastane rünne kaitsja või mõne kolmanda isiku õigushüve vastu. Hädakaitsetegevuse käsitlemise raames tuleb hinnata, kas ründaja õigushüvede kahjustamine leidis aset sobiva ja kaitsja käsutuses olevatest säästvaima vahendiga, mis vastas ründe ohtlikkusele.¹⁷ Seejuures tuleb hindamaks, kas kaitsetegevus oli õigustatud ja jäi hädakaitse piiridesse või ületas neid, alati esmalt tuvastada hädakaitseisund. Kui hädakaitseisundit ei esinenud, ei saa rääkida ka hädakaitsest kui õigustavast asjaolust ning hädakaitsetegevust ei olegi vaja analüüsida.¹⁸

¹⁵ J. Sootak (viide 14), lk 347.

¹⁶ Karistusseadustik. – RT I, 26.02.2014, 6.

¹⁷ RKKK 04. veebruari 2005. a otsus nr 3-1-1-111-04. – RT III 2005, 6, 53, p 10.

¹⁸ RKKK 25. märtsi 2004. a otsus nr 3-1-1-17-04. – RT III 2004, 9, 108, p 9.

1.1. Hädakaitseisund

1.1.1. Rünne kui inimtegu ja selle subjektiks olevad õigushüved

KarS § 28 lg 1 järgi on hädakaitseisundi tuvastamise esimeseks eelduseks just ründe tuvastamine. Ründeks võib hädakaitseisundi raames olla seejuures üksnes inimese tegu, millega ohustatakse õigushüve ning mis on ründena käsitatav ka sotsiaalse arusaama järgi. Teisisõnu on rünne agressiivne, väliselt kallaletungina võetav inimkäitumine. Lisaks peab rünne ka vahetult ohustama või kahjustama õigushüve. Kuigi üldjuhul on selliseks ründeks tõesti kallaletung, millega ohustatakse või kahjustatakse kehalist puutumast, tervist või elu, võib ründena olla käsitletav aga isegi näiteks sõimuvaling või taskulambi valgusvihi näkku suunamine, samuti ka soovimatu pildistamine või öörahu rikkumine. Teisisõnu võib rünne olla suunatud ka omandi, valduse, eraelu puutumatus ja muude õigushüvede vastu.¹⁹ Riigikohtu kriminaalkolleegium on siiski sedastanud, et ründena ei ole vaadeldav sotsiaalselt tolereeritav käitumine, mis ei ületa tavasuhtluses esineda võivat ebamugavuse piiri. Selliseks käitumiseks on näiteks ebameeldiv pilk, trügimine rahvarohkes kohas või korralekutsuv märkus.²⁰ Ilmselt langeb sotsiaalselt tolereeritava käitumise alla ka aktiivmüük või ühiskonnas teatud määral vastuoluliste seisukohtade propageerimine – näiteks valjuhäälna võitlemine samasooliste õiguse eest abielluda. Samuti ei ole ründena vaadeldav olukord, mil ründaja viibib pärast rünnakut küll sündmuskohal ja tegutseb aktiivselt, kuid tema tegu ei ole suunatud õigushüve kahjustamisele – näiteks on süütaja asunud põlevat maja süütamise järel veel ka pildistama. Viimati nimetatud olukorra õiguslik lahendus on siiski paremini selgitatav lähtuvalt ründe ajalistest kriteeriumitest.

Täiendavalt võib rünne seisneda tegevusetuses ning ka sellisele ründele on võimalik vastu astuda, kuid seda enamasti siiski hädaabi vormis – kaitstes kolmanda isiku õigushüvesid. Tegevusetuses seisnev rünne on õigushüve ohustamine passiivseks jäämisega olukorras, mil isikul on kohustus tegutseda. Tegutsemiskohustus võib seejuures tuleneda nii garantiseisundist kui ka ehtsast tegevusetusdeliktist tõusetuvast kohustusest nagu näiteks abi osutamine KarS § 124 mõttes. Kaitsetegevus tegevusetuses seisneva ründe vastu võib olla suunatud nii passiivseks jäänud tegutsemiskohustuslase tegutsema sundimisele kui ka ise tegutsemisele viimase asemel. Nii võib näiteks last näljutavat ema sundida last toitma, kuid lubatud on ka agressiivse ema vastupanu mahasurumine olukorras, mil kaitsja soovib ohus

¹⁹ J. Sootak (viide 14), lk 347-348.

²⁰ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 12.

olevat last ise toita vaatamata emapoolsele vastuseisule.²¹ Kohtupraktika järgi ei ole aga üheselt selge, kas tegevusetuses seisnevaks ründeks saab pidada ka näiteks mõne varalise kohustuse täitmata jätmist. Riigikohus on küll andnud mõista, et sellisel juhul ei ole tegemist õigusvastase ründega, kuid jätnud selgitamata, kas see on tingitud ründe puudumisest või ründe õigusvastasuse puudumisest.²² Autori hinnangul tuleks siinkohal siiski sedastada ründe puudumist, sest varaliste kohustuste tähtaegselt täitmata jätmine on tava-suhtluses paratamatult ja tihti esinev fenomen, mistõttu tuleks ühiskonna tasandil seda mingis ulatuses siiski tolereerida. Sellises olukorras räägib just ründe puudumise kasuks ka asjaolu, et ründe olemasolu sedastamisel tuleks edasi liikuda ründe õigusvastasuse tasandile. Ründe õigusvastasuse tasandil tuleks igal juhul sedastada sellise käitumise õigusvastasust. Seejärel oleks aga keeruline selgitada, kuidas loob üks õigusvastane rünne hädakaitseseisundi ning teine jällegi mitte. Ka selgituse pakkumisel oleks ikkagi vältimatu hädakaitseseisundi tuvastamise kriteeriumite ähmastumine. See on siiski selge, et varaliste kohustuste täitmata jätmine ei saa olla aluseks hädakaitseseisundi tekkimisele. Vastupidine seisukoht oleks õiguspoliitiliselt vastuvõetamatu. Ka Riigikohtu hinnangul kaotaks viimasel juhul oma senise tähtsuse kogu riiklik konfliktide lahendamise süsteem, mis ohustaks sügavalt õigusrahu²³. Lisaks muutuksid selliselt hädakaitseseisundi tuvastamise kriteeriumid liialt ebaselgeks ja avatuks eksimustele. Seda põhjusel, et varaliste nõuete olemasolu tuvastamine on sageli väga keeruline ning vajab sügavat õiguslikku analüüsi. Lubades käsitleda õigusvastase ründena ka varaliste kohustuste täitmata jätmist, kasvaksid ilmselt hüppeliselt juhtumid putatiivsest ehk näilikust hädakaitsesest.

Karistusseadustiku hädakaitses reguleeriva sätte esimese lõike dispositsioonist nähtub, et rünne peab ähvardama kaitsja või kolmanda isiku individuaalset õigushüve. Seoses rünnatava õigushüve olemusega on Riigikohtu kriminaalkolleegium täpsustanud, et määravaks ei ole asjaolu, kas selline rünnatav õigushüve on ka karistusõiguse kaitsealas või mitte ning et hädakaitseseisundi tekkimise aluseks võib olla ka selline rünne, mis ei vasta ühegi süüteo koosseisu tunnustele. Seda eelkõige põhjusel, et seadusandja poolt süüteo koosseisude kujundamisel on olulisel kohal just hinnang ühe või teise käitumisviisi karistusõigusliku sanktsioneerimise üldisele proportsionaalsusele ja otstarbekusele, mistõttu ei ole aga võimalik välistada juhtumeid, mil üksikisiku jaoks talumatult intensiivne rünne õigushüvele ei ole kuriteona ega väärteona karistatav. Sellistel juhtudel ei saa riik aga nõuda, et isik ohverdaks

²¹ J. Sootak (viide 14), lk 348.

²² RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 13.

²³ Samas, p 13.

oma kaitseõiguse üldistele kriminaalpoliitilistele kaalutlustele.²⁴ Seoses rünnatava õigushüve kuuluvusega on eelnevalt juba osutatud, et hädakaitse ei hõlma mitte ainult isiku enda, vaid ka kolmandate isikute õigushüvede kaitset. Kaitstes kellegi muu kui iseenda õigushüvesid, on tegemist hädaabiga. Kaitstavate isikute ring ei ole hädaabi mõttes põhimõtteliselt piiratud, st igauks võib abistada igauhte. Siiski tuleb hädaabi osutamisel arvestada mõningate kitsendavate tingimustega. Esiteks peab rünnataval esinema kaitsetahe, sest kellegi ei ole õigust oma abi teisele peale sundida, kui viimane üldsegi ei soovi end kaitsta. Teiseks peab rünnatav ka soovima abi, sest abi ei saa peale sundida isikule, kes soovib end ise kaitsta. Siiski olukorras, mil rünnatav ei taju rünnet või tal pole muul põhjusel võimalik oma kaitsetaht väljendada, tuleb kaitsetahte olemasolu üldjuhul ikkagi eeldada.²⁵

Lisaks hädakaitse raames enda või kolmanda isiku individuaalhüvede kaitsmisele võib põhjendatult küsida ka kollektiivsete õigushüvede kaitsmise võimalikkuse kohta. Seonduvalt kollektiivsete õigushüvede kaitsmisega on õigusteoorias aga omaks võetud seisukoht, mille järgi on kollektiivsete õigushüvede kaitsmine siiski üldjuhul üksnes riigi ehk avaliku võimu ülesanne. Seetõttu ei ole hädakaitsega õigustatud näiteks ebaseaduslikult müügil oleva pornograafilise teose äravõtmine kioskist või salaviinapunkri põlemapanemine. Samuti ei saa hädakaitsega õigustada näiteks purjus juhi vägivaldset kõrvaldamist roolist vaatamata asjaolule, et joobeseisundis sõiduki juhtimine kujutab endast potentsiaalset ohtu nii inimeste tervisele kui ka varale.²⁶ Sellegi poolest võib selline sekkumine olla õigustatud aga muudel, väljaspool karistusseadustikku asuvatel alustel. Näiteks annab kriminaalmenetluse seadustiku § 217 lg 4 igauhele õiguse toimetada politseisse kahtlustatavana kinnipidamiseks kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda põgenemiskatselt tabatud isiku. Kuigi selliselt toimetades ei viibi isik hädakaitseisundis, on sellegi poolest tegemist õigusvastasust välistava asjaoluga.²⁷ Õigusteoorias ning vähemalt Saksamaa kohtupraktikas tunnustatakse erandina siiski võimalust kaitsta kollektiivseid õigushüvesid olukorras, mil rünnatakse avalikku võimu kui juriidilist isikut. Leitakse, et nii on hädakaitsevõimelised näiteks avaliku võimu fiskaalhuvid ja näiteks riigi omandit ohustavat rünnet saab hädakaitsega tõrjuda. Lisaks avaliku võimu omandile on võimalik kaitsta ka eraõigusliku juriidilise isiku vara. Täiendavalt saab kollektiivhüvesid ka kaitsta juhul, mil rünne tabab muu hulgas eraisikut ikkagi vahetult – näiteks ekshibitsionistlik tegu avalikus kohas on avaliku korra rikkumine, kuid kui sellega

²⁴ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 11.

²⁵ J. Sootak (viide 14), lk 351.

²⁶ Samas, lk 352.

²⁷ N. Aas. KrMS § 217/5. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2012.

rünnatakse ühtlasi näiteks mõne konkreetse alaealise normaalset seksuaalset arengut, siis võib sellisele ründe ka vastu astuda.²⁸

1.1.2. Ründe õigusvastatus

Hädakaitseseisundi tekkimiseks ei piisa aga lihtsalt ründest, vaid KarS § 28 lg 1 järgi peab selline rünne olema ka õigusvastane. Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et õigusvastane on rünne, mis on vastuolus mõne õiguskorras eksisteeriva normiga – hädakaitseseisundi tekkimise aluseks ei saa olla rünne, mis rikub üksnes mõnda sotsiaalset, kuid mitte õiguslikku käitumisnormi.²⁹ Lisaks on Riigikohtu kriminaalkolleegium sedastanud, et õigusvastaseks tuleb lugeda igat rünnet, mis ei ole kaetud lubatavusklausliga. Seejuures ei ole oluline, millisest õigusharust selline lubatavusklausel pärineb.³⁰ Seetõttu – kui on tuvastatud rünne ning sellist rünnet õigustava lubatavusklausli puudumine, ongi tegemist õigusvastase ründega KarS § 28 lg 1 mõttes.

Rünnet õigustav lubatavusklausel ei pea tingimata aga tulenema seadusest, vaid selle aluseks võib olla ka kokkulepe. Nii ei teki hädakaitseseisundit isikutel, kes kaklevad omavahel vastastikusel soovil. Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et sellisel juhul on tegemist teadliku eneseohustamisega, kus mõlemad kakluses osalejad arvestavad ründaja ja kaitsja rolli pideva vahetumisega ning enda tervise kahjustamise võimalusega, mistõttu ei ole nende tegevus käsitletav ründe tõrjumisena. Nimetatud olukorras tekib hädakaitseseisund vaid siis, kui üks osalejatest muutub võitlusvõimetuks või soovib kaklust lõpetada.³¹ Kuigi vastastikuse kakluse puhul ei pruugi ühe või teise osapoolte tegevus tõesti olla käsitletav ründe tõrjumisena, osundab Riigikohus siiski ründe olemasolule. Kuniks kehtib aga nõusolek sellise ründe talumiseks, ei ole rünne käsitletav õigusvastasena. Seoses kord antud nõusoleku tagasivõtmisega on Riigikohtu kriminaalkolleegium oma ajaliselt uuemas lahendis märkinud, et vastastikuse kaklusena alanud konflikti lõpetamise soov peab olema väljendatud selgelt viisil, mis võimaldab ka teistel osapooltel seda tahet mõista. Selliseks tahtväljenduseks ei ole piisav lihtsalt näiteks kõnniteelt (kus kaklus algas) haljasalale jooksmine.³² Õigusteoorias leitakse, et õigusvastane rünne tekib ning annab aluse hädakaitseseisundiks siiski ka näiteks

²⁸ J. Sootak (viide 14), lk 351-352.

²⁹ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 13.

³⁰ RKKKo 3-1-1-17-04 (viide 18), p 10.3.

³¹ RKKK 20. juuni 2008. a otsus nr 3-1-1-34-08. – RT III 2008, 32, 217, p 8.

³² RKKK 04. mai 2011. a otsus nr 3-1-1-26-11, p 16.

olukorras, mil isik haarab kokkulepitud rusikavõitluses ühel hetkel hoopiski noa.³³ Selline seisukoht tundub loogiline, sest kui isik annab nõusoleku rusikavõitluseks, ei saa sellise nõusoleku kehtivust laiendada muudeks tegevusteks kui nendeks, mis oma olemuselt tõesti kaasnevad just rusikavõitlusega.

Ründe õigusvastasuse juures tuleb silmas pidada ka karistusseadustiku kolmeastmelist deliktistruktuuri. See tähendab, et seadusega tunnustatud õigustava asjaolu puudumisel jääb rünne õigusvastaseks vaatamata sellele, kas sellist rünnet saab ründajale ette heita ka süü tasandil ning ründajat selle eest vastutusele võtta.³⁴

Eespool selgitatu kohaselt ei pea rünne ega seega ka õigusvastane rünne kujutama endast koosseisupärast käitumist. Seevastu õiguspärase ehk lubatavusklausliga kaetud ründe vastu ei saa hädakaitset kasutada isegi siis, kui ründaja tegevus on koosseisupärane. Olukorrale, mil ründaja tegutseb lähtuvalt mõnest rünnet õigustavast asjaolust, vastab teise isiku talumiskohustus, mis välistab tema hädakaitseõiguse. Nii ei eksisteeri näiteks hädakaitset hädakaitse vastu.³⁵ Õiguskorra ühtsusest tulenevalt ei saa hädakaitset rakendada ka isiku vastu, kes on hädaseisundis, teostab hädaabi või tsiviilõiguslikku otsimisõigust, eraviisilist kinnipidamisõigust vms.³⁶

1.1.3. Ründe ajalised kriteeriumid

KarS § 28 lg 1 järgi peab hädakaitse seisundi tuvastamiseks olema rünne lisaks õigusvastasusele ka vahetu. „See kriteerium määratleb hädakaitse *ajalised piirid*. Kaitsetegu, mis pannakse toime väljaspool neid piire (ennak- või hilinenud kaitse), ei ole toime pandud hädakaitse seisundis ega ole seega ka hinnatav hädakaitse eeskirjade järgi. Nii ei ole veel tegemist kaitset õigustava ründega, kui isiku vastu ähvardatakse tulevikus midagi ette võtta, ükskõik, kui reaalseks seda ähvardust ka pidada. Kui rünne on juba lõppenud ja õigushüve kahjustatud, ei saa seda enam kaitsta ning võimalik on üksnes kättemaks, omakohus. Kirjanduses ja kohtupraktikas on kujunenud välja kolm staadiumi, mille esinemisel on *juba*

³³ K. Kühl (viide 4), lk 95.

³⁴ J. Sootak (viide 14), lk 355.

³⁵ K. Kühl (viide 4), lk 90.

³⁶ J. Sootak (viide 14), lk 355.

või *veel* tegemist õigusvastasega ründega ning mille käigus võib rünnatav ennast kaitsta. Vahetu ehk samaaegne on rünne, mis seisab kohe ees, on juba alanud või kestab veel.³⁷

Vahetu ehk kohe eesseisev rünne tähendab sellist ründe staadiumi, mis üldjuhul kujutab endast süüteokatset. See tähendab, et ründaja tegu peab olema jõudnud nii kaugele, et tal ei ole vaja teha õigushüve kahjustamiseks enam mingeid vahepealseid samme. Kui lähtuda kohe eesseisva ründe määratlemisel aga süüteokatse kriteeriumist, siis tunnustatakse rünne vahetuks alles olukorras, kui on juba tekkinud aktuaalne võitlusolukord. Katse kriteeriumist lähtuvalt ei ole tavaline ennetustegevus ühel või teisel ajahetkel järgneda võiva ründe ärahoidmiseks aga vaadeldav hädakaitseena isegi mitte siis, kui ründe alguse äraootamisega halveneks oluliselt kaitsevõimalus.³⁸

Katse kriteerium ehk aktuaalse võitlusolukorra tekkimise nõue ei ole alati aga mõistlik, sest võib juhtuda, et aktuaalse võitlusolukorra tekkimisel on kaitseks juba liiga hilja. Seetõttu on ka Riigikohtu kriminaalkolleegium oma lahendis nr 3-1-1-124-01 sedastanud õigusteoorias omaksvõetud põhimõtet, mille kohaselt ei pea rünnatav alati ootama hetkeni, mil tema õigushüvesid on hakatud realselt kahjustama. Sellistes piiripealsetes situatsioonides käsitletakse ründe vahetuse kriteeriumi ettevalmistava staadiumi viimase etapina, mis vahetult eelneb katsele, kuivõrd potentsiaalselt rünnatavalt isikult ei saa nõuda pikemat ootamist. Viimane asteks potentsiaalselt rünnatava isiku liiga suurde ohtu, mistõttu tuleb vahetu ründena vaadelda ka käitumist, mis küll veel mingit õigust ei riku, kuid võib selleks rikkumiseks koheselt muutuda.³⁹ Õigusteoorias tunnustatakse eesseisva ründe määratlemise kriteeriumitena mõjusa kaitse põhimõtet ning efektiivse lahenduse põhimõtet. Mõjusa kaitse põhimõtte kohaselt on kaitse lubatud ka siis, kui ründeoht on selgelt välja kujunenud ning järgmiseks sammuks oleks juba ründe alustamine. Efektiivse lahenduse põhimõtte kohaselt ei pea kaitsja tingimata ootama enda sattumist aktuaalsesse võitlusolukorda, vaid võib hakata ennast kaitsma juba hetkest, mil teda ähvardab viimase kaitsevõimaluse äralangemine ning *ex ante* vaatelejal ei ole mingit kahtlust ründaja tegevuse, mitte aga kaugemate kavatsuste iseloomus.⁴⁰

Korduvate rünnete korral tuleb silmas pidada, et ohtu või rünnet saab pidada vahetuks üksnes siiski igal konkreetsel juhtumil, sest tõrjetegevust tuleb teostada samaaegselt. Korduvat rünnet ei tohi aga segi ajada vältava ründega, millel tõrjumisel kehtivad samuti *veel kestva* ründe

³⁷ J. Sootak (viide 14), lk 358.

³⁸ Samas, lk 358.

³⁹ RKKK 21. jaanuari 2002. a otsus nr 3-1-1-124-01. – RT III 2002, 5, 45, p 7.1.

⁴⁰ J. Sootak (viide 14), lk 360-361.

staadiumi nõuded. Veel kestva ründega on tegemist siis, kui on võimalik ründe ajalisel ja ruumiliselt vahetu kordumine. Võimalik on siiski ka selline variant, mil rünne seisneb ühel ajahetkel toimivas teos, kuid kaitsetegevus langeb varasemale ajale. Sellise olukorraga on tegemist näiteks siis, kui kaitsja paneb üles püünise, elektriseadme, tulistamiseadme või mürgitatud toidu, laseb hoovi kurja koera vms (esimene tegu) ning see seade või aine tabab ründajat (teine tegu). Sellisel juhul on tegemist aegsasti ettevalmistatud kaitsega - esimese teo ajal rünnet ei olnud, teise ajal aga küll. Õigusteoorias omaksvõetud seisukohtade järgi on sellises olukorras määravaks siiski teine tegu, mis on ründega samaaegne. Selliste kaitsemeetodite rakendamisel kaasnevad muidugi aga riskid, mis on vaadeldavad kaitsetegevuse hindamise juures.⁴¹

Rünne, mis on juba alanud, on selline rünne, mis vastab süüteokatse tunnustele põhjusel, et ka õigushüve kahjustamine on reaalselt juba alanud, kuid ei ole siiski veel lõppenud. Juba alanud ründe puhul on tegu jõudnud katsestaadiumisse selliselt, et isik on vahetult alustanud õigusvastase teo toimepanemist. Juba alanud ehk vahetu ründega on tegemist olukorras, mil ründaja tegu vastab süüteokatse koosseisule – ründaja kavatseb kaitsja näiteks tappa või talle vigastuse tekitada ning on juba alustanud oma kavatsuste elluviimist. Näiteks varguse korral on tegemist juba alanud ründega, kui isik on võtnud asja ära omaniku valdusest, kuid ei ole veel suutnud sellele kehtestada oma valdust. Röövimise korral on tegemist juba alanud ründega, kui röövel on juba kasutanud vägivalda, kuid ei ole asja veel ära võtnud jne.⁴²

Eeltoodust keerulisem on aga ründe lõpu määramine. „Õiguslikult saab rääkida ründe lõpust siis, kui süütegu on lõpule viidud – nt vastavalt varguse lõpuleviimise kriteeriumidele. Faktilisest kriteeriumist lähtudes saab rääkida ründe lõppemisest alles siis, kui õigushüve ohustamisest on saanud juba tegelik kahju, nt omanik ei saa enam tegelikult midagi teha (on varga silmist kaotanud). Õigusliku ja faktilise lõpetamise vahele jääval ajavahemikul kujuneb olukord, kus õigushüve on juba kahjustada saanud, kuid toimuvad sündmused võivad õigushüve edasi kahjustada või kahjustust suurendada. Näiteks on varguse korral asi hõivatud (üle läinud hõivaja valdusesse), vargus seega õiguslikult lõpule viidud, materiaalselt ei ole aga tegu lõpetatud. Omaniku lootus asja tagasi saada muutub üha väiksemaks – omandi kahjustamine süveneb. Seega ei ole rünne hädakaitse mõttes veel lõppenud, kui kaitsja saab oma tegevusega anda juhtuvale veel tagasikäiku.“⁴³

⁴¹ J. Sootak (viide 14), lk 362-363.

⁴² Samas, lk 364.

⁴³ Samas, lk 365.

Rünne on kestev ehk vahetu ka sellistes olukordades, mil süütegu on õiguslikult lõpule viidud ning sellele pole enam võimalik anda tagasikäiku, kuid jätkub siiski faktiliselt. Ilmekaid näiteid saab tuua seoses isikuvastaste kuritegudega – süüdlane näiteks peksab veel ohvrit või vägistab teda. Samuti on sissetungimise või vabaduse võtmise korral süütegu õiguslikult lõpule viidud juba ruumi sisenemisega või kannatanu ruumi sulgemisega, faktiliselt aga rünne siiski kestab ja seega kehtib ka hädakaitse seisund seni, kuni sissetungija on ruumis või kannatanu luku taga. Samas tuleb silmas pidada, et kui rünne seisneb näiteks ühekordses teos, millega on kahjustus juba tekitatud, siis sellele vastamine ei ole hõlmatud hädakaitsega. Nii ei kaitse ründaja löömine kord juba lendu lastud sülje eest. Mõistagi on kaitsetegevus aga lubatud, kui ründaja ei kavatse tehtuga piirduda ning jätkab ründamist, viimati nimetatud olukorras näiteks kaitsja suunas sülitamist. Hädakaitseõigus säilib ka siis, kui rünne on suunatud mitme erineva õigushüve vastu ning nendest lõpetatakse üksnes ühe õigushüve kahjustamine.⁴⁴ Hädakaitse seisundi ja ründe lõppu ei tähenda iseenesest ka näiteks ründevahendi üleminek kaitsjale või muu sarnane ründaja positsiooni halvenemine. Ka Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et ründevahendi üleminek kaitsjale ja ründaja ajutiselt halvenenud olukord, näiteks kukkumine, ei tähenda automaatselt ründe lõppu, kui on alust arvata, et ründaja võib oma tegevust siiski jätkata.⁴⁵ Kui ründaja on muudetud aga võitlusvõimetuks või on ründaja andud selgelt ja usutavalt märku on kavatsustest loobumisest, on sellega nii rünne kui ka hädakaitse seisund lõppenud. Ründaja kahjustamise eest pärast ründe lõppu vastutab kaitsja üldkorras.

1.2. Hädakaitsetegevus

KarS § 28 lg 1 kirjeldab hädakaitset kui rünnet tõrjuvat tegevust. Ka Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et hädakaitsetegevuse eesmärgiks on just ründe tõrjumine, mille all tuleb mõista mitte pelgalt ründe tagasilöömise, vaid selle täieliku lõpetamise õigust.⁴⁶ Samuti on Riigikohus sedastanud, et kaitsetegevus seisneb just ründaja õigushüve kahjustamises ründe tõrjumiseks.⁴⁷ Eeltoodust nähtub, et rünnatav ei pea ründest tuleneva ohu eest kõrvale hoiduma, kuivõrd kõrvalehoidumine pole kaitse ja ka ärajooksmine ei tähenda tõrjumist. Järelikult on kaitsetegevus ründaja vastu suunatud vajalik ja sobiv tegevus ründe

⁴⁴ J. Sootak (viide 14), lk 366.

⁴⁵ RKKKo 3-1-1-34-08 (viide 31), p 9.

⁴⁶ RKKKo 3-1-1-17-04 (viide 18), p 11.

⁴⁷ RKKKo 3-1-1-34-08 (viide 31), p 10.

tõrjumiseks. Sellisele kaitsetegevuse miinimummääratlusele lisab Riigikohtu käsitus veel ühe tunnuse – kaitse peab vastama ka sotsiaaleetilistele piirangutele.⁴⁸ Kas nimetatud piirangud võetakse arvesse juba kaitsetegevuse vajalikkuse hindamisel või alles lõpphinnangu andmisel on küll süsteemiküsimus, kuid lõpptulemust see oluliselt ei mõjuta. Igal juhul ei tähenda kaitsetegevus õiguslikus mõttes mitte üksnes kaitset selle tehnilises mõttes, vaid kaitsja võib ründajale aktiivselt vastu astuda ega pea rünnet tõrjuma lihtsalt passiivselt, st kaitsja võib ka ise aktiivselt tegutseda.⁴⁹ Selline tõrjuv kaitsetegevus jaguneb tinglikult defensiivseks ja ofensiivseks kaitseks. Defensiivne ehk passiivne kaitse on näiteks löögi pareerimine või noa hoidmine ründaja hirmutamiseks. Ofensiivne ehk aktiivne kaitse seisneb aga vasturünnakus, näiteks ründaja löömise.⁵⁰

1.2.1. Sobiv vahend hädakaitsetegevuseks

Riigikohtu praktikas on korduvalt leidnud tunnustust põhimõtte, mille kohaselt peab hädakaitsetegevuseks valitud vahend olema sobiv ründe lõpetamiseks ehk ründe lõplikuks tõrjumiseks.⁵¹ Kaitsevahend on ründe lõpetamiseks sobiv, kui see lõpetab ründe täielikult ja otsekohe, ilma et kaitsja õigushüved jääksid ohtu võiks satuksid ohtu näiteks edaspidi, pidades seejuures silmas ründesituatsiooni kui tervikut.⁵² Seejuures tuleb kaitsevahendi sobivus ja ka muud kaitsetegevuse ründe vastavuse või mittevastavuse asjaolud tuvastada lähtuvalt *ex ante* hindamiskriteeriumitest. See tähendab, et kui valitud kaitsevahend osutubki sobimatuks, saab seda kaitsjale ette heita üksnes juhul, kui selline kaitsevahendi sobimatus oli objektiivsele kõrvalseisjale ilmne juba kaitsetegevuse ajal – seda ei saa tuletada hiljem omandatud teadmiste pinnalt. Siinkohal tuleb ka märkida, et kuigi *ex ante* hindamiskriteerium kätkeb küll endas „objektiivset kõrvalseisjat,“ tuleb viimasele igal juhul siiski omistada konkreetses sündmuses osalejale ehk kaitsjale teadaolev informatsioon.⁵³

Kaitsevahendi sobilikkuse hindamine ei tekita üldjuhul aga probleeme, kuivõrd lisaks sellisele kaitsevahendile, mis lõpetab ründe täielikult ja otsekohe, on siiski sobiv ka selline kaitsevahend, mis küll ei suuda rünnet täielikult lõpetada, kuid vähendab ründega õigushüvele

⁴⁸ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 15.

⁴⁹ J. Sootak (viide 14), lk 366-367.

⁵⁰ K. Kühl (viide 4), lk 95.

⁵¹ RKKKo 3-1-1-34-08 (viide 31), p 10; RKKK 03. detsembri 2012. a otsus nr 3-1-1-107-12, p 10.

⁵² RKKKo 3-1-1-17-04 (viide 18), p 11.

⁵³ Samas, p 11.4.

tekitatavat kahju.⁵⁴ Sobiv on seega ka kaitsevahend, mis muudab rünnet pehmemaks, seab ründe vähemalt takistusi või raskendab seda. Seetõttu on sobiv ka selline kaitsetegevuseks kasutatav kaitsevahend, mis ei suuda ründe tagajärge küll vältida, kuid lükkab tagajärje saabumise kas või ajaliselt edasi. Ka ajutiselt edukas kaitsevahend on sobiv kaitsevahend, sest niimoodi säilib kaitstav õigushüve vähemalt pikema perioodi vältel. Seejuures loetakse kaitsetegevuseks kasutatav kaitsevahend sobivaks ka siis, kui seda kasutatakse mitmest ründajast või mitmest ründevahendist näiteks ainult ühe vastu. Samuti võib pidada inimlikult mõistetavaks ja ilmselt ka paratamatuks, kui kannatanu osutab vastupanu ka lootusetus olukorras. Seonduvalt ründe lõpetamiseks lootusetu kaitsevahendi kasutamisega on seetõttu ka õigusteoorias omaks võetud põhimõte, et isegi lootusetuks kaitseks peab jääma võimalus, sest õigus ei pea ebaõigusele alla andma võitlusest. Täiendavalt ei püstitata üldsegi kaitsevahendi sobivuse küsimust olukorras, mil kasutatakse ainsat käepärast kaitsevahendit olenemata selle sobivusest ehk kõlblikkusest ründe tõrjumiseks. Siinkohal on veel oluline asjaolu, et sobivuse hindamisel ei tohi arvestada asjassepuutuvate õigushüvede väärtust, veel vähem nõuda nende võrdsust või isegi kaitstava hüve ülekaalukust. Selline kaitsetegevuse sobivuse käsitus on üheselt kantud hädakaitse üldpõhimõttest, mille järgi ei pea kaitsetegevus olema ründetegevusega proportsionaalne. Määravaks ei ole seetõttu mitte kaitsetegevuse edukus, vaid kaitsetegevuse iseloom. Eeltoodust tulenevalt on sobimatu selline tegevus, millel puudub kaitsetegevuse iseloom – näiteks viimasel hetkel veel autoga põgeneva varga auto kriimustamine üksnes kättemaksuks. Samal ajal tähendab kaitsetegevuse iseloomu hindamine paratamatult ka kaitsetahte hindamist, mis väljub kaitsetegevuse objektiivsetest piiridest.⁵⁵

1.2.2. Säätvaim vahend hädakaitsetegevuseks

Lisaks sobivuse kriteeriumile peab hädakaitsetegevuseks valitud kaitsevahend vastama ka säästvuse kriteeriumile. Säästvuse kriteerium tähendab seda, et rünnatava poolt ründe tõrjumiseks, raskendamiseks või edasi lükkamiseks valitud kaitsevahend peab olema ka säästvaim vahend sellise eesmärgi saavutamiseks.⁵⁶ Säätvaim vahend tähendab seejuures kaitsevahendit, mis kahjustab ründajat kõige vähem. Säätvaima kaitsevahendi kasutamise nõue tuleneb asjaolust, et ka ründaja ei asetu oma teoga väljapoole õiguskorda ehk ta ei muutu

⁵⁴ RKKK 3-1-1-17-04 (viide 18), p 11.

⁵⁵ J. Sootak (viide 14), lk 368-370.

⁵⁶ RKKK 03. detsembri 2012. a otsus nr 3-1-1-107-12, p 10.

lindpriiks.⁵⁷ Nagu mainitud käesoleva töö punktis 1.2.1., tuleb ka kaitsevahendi säästvuse küsimuse üle otsustada lähtuvalt *ex ante* hindamiskriteeriumitest.

Säästvaima kaitsevahendi kasutamise nõude juures tuleb siiski silmas pidada kahte olulist põhimõtet. Esiteks eeldab säästvaima kaitsevahendi tuvastamine seda, et kaitsjal pidi olema võimalik valida mitme tõhususelt samaväärselise kaitsevahendi vahel. Kui valikuvõimalust ei olnud, langeb see kriteerium ära.⁵⁸ Teiseks määrab kaitsevahendi säästvuse alumise piiri siiski kaitsevahendi sobivus. See tähendab, et kaitsja ei pea ka võimaliku valiku korral otsustama sellise kaitsevahendi kasuks, millega tal võib-olla ei õnnestu rünnet üldsegi tõrjuda. Seetõttu jäetakse erinevate alternatiivide kontrollimisel välja põgenemine, abi kutsumine ja ebakindel kaitsevahend.⁵⁹ Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud täiendavalt, et kaitsja ei pea üle võtma ebakindlast kaitsevahendist tulenevat riski, mis ei garanteeri ründe kohest ja lõplikku kõrvaldamist. Samas peab Riigikohtu hinnangul kaitsja ikkagi kasutama ründaja jaoks säästvat ning kaitsja jaoks ebakindlamat kaitsevahendit olukorras, mil ebakindlama kaitsevahendi kasutamise ebaõnnestumise korral jääb kaitsjale veel alles võimalus minna üle kindlamale kaitsevahendile.⁶⁰ Nii tuleks ilmselt näiteks tulirelva ja ka elektrišokirelva olemasolul esmalt kasutada elektrišokirelva.

Hädakaitsetegevuseks valitud kaitsevahendi säästvuse küsimus on tihedalt seotud hädakaitse piiride ületamisega ning seda isegi juhul, mil iseenesest tuleb tunnistada teatud kaitsevahendi kasutamine ainsaks ja seetõttu ka säästvaimaks vahendiks. Viimati nimetatud olukorras tuleb ikkagi küsida, kas kaitsjal oli tema käes oleva vahendiga võimalus teostada kaitset ründajale säästlikumal ehk vähemohtlikul viisil, näiteks lüües ründajat muusse kehapiirkonda. Teisisõnu – üksnes ühe võimaliku kaitsevahendi puhul võib sedagi kaitsevahendit kasutada küll rünnet lõpetaval, kuid ründajat kõige vähem kahjustaval viisil. Samas tuleb Riigikohtu sõnul sellise hinnangu andmisel igal juhul arvestada sellega, kas kaitsjal üldse oli võimalik näiteks vallandunud hirmu seisundis kaalutleda ja otsustada, kuhu ja kuidas ründajat lüüa.⁶¹ Kuigi see ei ole viidatud lahendist otseselt välja loetav, kuulub viimati nimetatud seisukoht autori hinnangul siiski analüüsimisele hädakaitse subjektiivsete, mitte objektiivsete kriteeriumite juures.

⁵⁷ RKKKo 3-1-1-17-04 (viide 18), p 11.1.

⁵⁸ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 14.

⁵⁹ RKKKo 3-1-1-17-04 (viide 18), p 11.1.

⁶⁰ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 14.

⁶¹ RKKK 25. mai 2004. a otsus nr 3-1-1-38-04. – RT III 2004, 16, 193, p 7.

1.2.3. Hädakaitsetegevuse nõutavus

Hädakaitsetegevuse ning valitud kaitsevahendi sobivuse ja säästlikkuse kriteeriumid märgivad kaitse empiirilised piirid ehk hädakaitsetegevuse vajalikkuse faktilise külje – kuidas *ex ante* vaatleja jaoks on vajalik tegutseda, et rünne edukalt tõrjuda. Selliste kriteeriumite täitmisel oleks hädakaitse tihti lubatud aga väga suurtes piirides.⁶² Seetõttu rakendatakse lisaks hädakaitsetegevuse instituudi dogmaatilisele regulatsioonile siiski täiendavaid piiranguid. Selliseid piiranguid nimetatakse hädakaitsetegevuse sotsiaaleetilisteks piiranguteks, kuivõrd need ei tulene otseselt õigusdogmaatika loogikast, vaid väljendavad ühiskonna eetilisi arusaamu ja õiglustunnet. Sellised piirangud on vajalikud ka tulenevalt sellest, et liiga ulatuslikud alused hädakaitsetegevusele kui õigusvastasust välistavale asjaolule võivad õiguskorra tugevdamise asemel tipneda hoopiski ühiskonna konfliktsuse ja vägivaldsuse kasvuga.⁶³ Ka Riigikohus on oma lahendis nr 3-1-1-111-04 sedastanud, et tulenevalt põhiseaduse § 19 lõikes 2 sätestatud ühiskonda kooshoidvast solidaarsuspõhimõttest peab isiku hädakaitseõigus taanduma, kui selle täismahus realiseerimine tooks kaasa õiguse kuritarvitamise ja talumatu sotsiaaleetilise konflikti. Sellest tulenevalt on Riigikohtu hinnangul väheohtlike õigusvastaste rünnete puhul nõutav, et kaitsja vaatamata KarS § 28 lõikele 3 väldiks rünnet või piirduks üksnes mõõdukate (ründajat säästvate) kaitsevahenditega. Väheohtlike rünnete puhul ning olukorras, mil ainuke sobiv kaitseabinõu tooks ründaja hüvedele võrreldes kaitstava hüvega kaasa silmatorkavalt ebaproportsionaalse kahju, peab rünnatav teatud juhtudel isegi taluma tema väheväärtusliku hüve kahjustamist. Riigikohus osundas, et hädakaitseõigusest tulenevat volitust tekitada ründaja õigushüvedele kahju ei ole kaitsjale antud mitte üksnes individuaalse enesekaitseõiguse alusel, vaid arvestades ka arusaama, et ründaja tagasilöömine on vajalik õiguskorra kaitsmiseks üldiselt. Väheohtliku ründe puhul siiski puudub avalik huvi aga kaitsetegevuse vastu, mille tagajärjeks oleks silmatorkavalt ebaproportsionaalne kahju ründaja õigushüvedele.⁶⁴

Õigusteoorias omaksvõetud põhimõtete kohaselt käsitlevad ülalnimetatud sotsiaaleetilised piirangud ründeid, mis pole süülised või mis on perekonnasisesed või mis tulenevad ründe provotseerimisest või mida saab pidada bagatellrünneteks. Mittesüüline rünne tähendab rünnet, mil ründajaks on süüdimatu või süüvõimetu või eksimuses või hädaseisundis olev isik. Bagatellrünne tähistab olukorda, mil rünnatakse väga väikese tähtsusega õigushüve või on

⁶² J. Sootak (viide 14), lk 372.

⁶³ J. Sootak. KarS § 28/24. – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. III täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Juura 2009.

⁶⁴ RKKKo 3-1-1-111-04 (viide 17), p 15.

ründe ohtlikkus ise väga väike. Seejuures tuleb bagatellründe esinemist eriti hoolikalt kontrollida olukorras, mil isiku õigushüve rünnatakse teoga, mis ei vasta ühegi süüteokoosseisu tunnustele. Hoolikalt tuleb kaaluda ka karistusõiguslikku sekkumist perekonnasisestele suhetele, kuivõrd need sisaldavad tavapärasest hoolivamat suhtumist pere teistesse liikmetesse ning seejuures ka suuremat valmisolekut teatud peresiseste piirangute talumiseks. Eelnimetatud olukordades tekkivate hädakaitseisundite korral tuleb võimalusel taanduda või alustada kaitset defensiivselt (nt löögi blokeerimine vms) ja alles hädavajaduse korral minna üle aktiivsele kaitsele, s.o ründajele kahju tekitamisele.⁶⁵ Seetõttu on nimetatud olukordade näol kokkuvõttes tegemist erandiga üldprintsüübist, mille kohaselt ei arvestata kaitsja ja ründaja õigushüvede proportsionaalsust.

Ründe provotseerimise korral tuleb kaitsetegevuse nõutavuse hindamisel arvestada ka seda, kuidas rünnet provotseeriti. Kui isik on ründe esile kutsunud õiguspärase ning eetiliselt taunimatu käitumisega, on tal täielik hädakaitseõigus ning ülalkirjeldatud sotsiaaleetilised piirangud ei rakendu. Kui isik on tahtmatult kutsunud ründe esile õiguspärase, kuid eetiliselt taunitava käitumisega või mõne hoolsusvastase teoga, tuleb kaitseõiguse nõutavuse juures sotsiaaleetilisi piiranguid siiski arvestada. Kui isik on kutsunud ründe esile aga tahtlikult kas eetiliselt taunitava või õigusvastase käitumisega, ei saa rääkida hädakaitseisundi tekkimisest ning isikul puudub hädakaitseõigus.⁶⁶

Samuti on Riigikohus öelnud, et leidmaks vastust kaitse nõutavuse kohta tuleb vaadelda kõiki asjaolusid – eriti ründaja tugevust, ohtlikkust ja rünnatava kaitsevõimalusi. Sama kehtib ka kaitsevahendi sobivuse ja säästlikkuse hindamisel.⁶⁷ Seetõttu analüüsibki autor järgnevalt seda, kuidas toimub kohtutes nimetatud asjaolude tuvastamine ja hindamine. Kuigi kõigi eelnimetatud nõuete täidetuse üle otsustatakse küll faktide põhjal⁶⁸, ei peeta meie kohtupraktikas nende täidetuse tuvastamist siiski faktiküsimuseks, vaid õiguslikuks küsimuseks.⁶⁹ Autor märgib, et meie kohtupraktikas omaksvõetud käsitlusele võiks leida ka mitmeid vastuargumente, kuid kuna faktiküsimuste eristamine õiguslikest küsimustest ongi tihti väga keeruline, siis lähtuvalt käesoleva töö peamistest eesmärkidest ja tööle ette nähtud mahupiirangust nimetatud probleemil siiski pikemalt ei peatuta.

⁶⁵ J. Sootak. KarS § 28/25-27. – J. Sootak, P. Pikamäe (viide 63).

⁶⁶ J. Sootak. KarS § 28/27. – J. Sootak, P. Pikamäe (viide 63).

⁶⁷ RKKKo 3-1-1-124-01 (viide 39), p 7.4.

⁶⁸ A. Soo, J. Sootak (viide 1), lk 152.

⁶⁹ Nii on tuvastanud kaitsevahendi sobivuse, säästlikkuse või kaitse nõutavuse kriteeriumite täidetust ka Riigikohus oma otsustes 3-1-1-124-01 (viide 39), 3-1-1-17-04 (viide 18) ja 3-1-1-34-08 (viide 31).

2. HÄDAKAITSETEGEVUSE HINDAMISEGA SEOTUD PROBLEEMID ÕIGUSPRAKTIKAS

Eelnevalt käsitletud kriteeriumid kaitsevahendi sobivusele, säästlikkusele ja kaitsetegevuse nõutavusele tulenesid valdavalt enam kui tosina aasta vältel väljakujunenud Riigikohtu praktikast, mille käigus on Riigikohus enamjaolt oma varasemaid seisukohtasid pigem kinnitanud. Oma seisukohtasid on Riigikohus revideerinud vaid mõnes üksikus lahendis. Seetõttu võiks iseenesest eeldada, et käesoleval ajal ei tekita hädakaitsetegevuse vajalikkuse hindamine kohtutes enam suuremaid probleeme ja vastuolusid. Paraku on reaalsus aga teistsugune ning eelnimetatud eelduse paikapidavust ei saa sedastada isegi mitte kõrgeima kohtu praktikas.

Nimelt langetas Riigikohtu kriminaalkolleegium 21. veebruaril 2011. a otsuse kohtuasjas nr 3-1-1-108-10, millega jäeti jõusse Andrei Mišini süüdimõistmine KarS § 118 p-de 1 ja 2 ning KarS § 121 järgi. Andrei Mišin mõisteti KarS § 118 p-de 1 ja 2 järgi süüdi selles, et ta tekitas 31. oktoobril 2009. a kella 02:40 paiku Tallinnas Linnamäe tee 61 asuva Priisle Keskuse ees tänaval noaga eluohtliku tervisekahjustuse S.G.-le ja V.I.-le. Analüüsides A. Mišini vastutusele võtmise võimalikkust KarS § 118 p-de 1 ja 2 järgi, tuvastas maakohus, et A. Mišin viibis S.G. ja V.I. vahetu õigusvastase ründe tõttu hädakaitsete seisundis, kuid ületas hädakaitse piire. Maakohtu hinnangu kohaselt oleks füüsiliselt tugevam A. Mišin saanud raskes joobes S.G. ja V.I. rusikahoopides seisnenud ründe säästvamalt, kohe ja täielikult lõpetada rusika- ja jalalöökidega. Tõrjudes rünnet noaga, teostas maakohtu hinnangul A. Mišin otsese tahtlusega hädakaitset vahendiga, mis ei vastanud ründe ohtlikkusele.⁷⁰

Maakohtu otsusele esitasid apellatsiooni nii süüdistatav kui tema kaitsja, kuid Tallinna Ringkonnakohtu 7. oktoobri 2010. a otsusega jäeti Harju Maakohtu otsus muutmata ja apellatsioonid rahuldamata. Ringkonnakohtu hinnangul ei teinud maakohus tõendite hindamisel vigu, tõendite analüüs ja selle pinnalt esitatud maakohtu põhjendused olid loogilised, igakülgsed, objektiivsed ja veenvad; samuti oli maakohtu siseveendumuse kujunemine otsuse lugejale jälgitav. Maakohtuga nõustuvalt pidas ringkonnakohus süüdistatava ütlusi ebausaldusväärseteks põhjusel, et need on vastuolus kannatanute ja tunnistaja T.L.-i ütlustega. Samuti toetas ringkonnakohus maakohtu seisukohti kannatanute füüsilise võimekuse pärsituse ja hädakaitse piiride ületamise osas otsese tahtlusega.⁷¹

⁷⁰ HMK 04. mai 2010. a otsus nr 1-10-1162.

⁷¹ TlnRnK 07. oktoobri 2010. a otsus nr 1-10-1162.

Kassatsioonimenetluses leidis Riigikohus, et pole alust ümber lükata kohtute seisukohtasid, mille järgi viibis A. Mišin kannatanute vahetu õigusvastase ründe tõttu hädakaitse seisundis, kuid ületas hädakaitse piire, kuna teostas otsese tahtlusega hädakaitset ründe ohtlikkusele ilmselt mittevastava vahendiga ja tekitas ründajatele otsese tahtlusega ilmselt liigset kahju. Riigikohtu hinnangu kohaselt oli maakohus nõuetekohaselt tuvastanud, et nuga ei olnud A. Mišini käsutuses olnud kaitsevahenditest säästvaim, sest ta oleks saanud S.G. ja V.I. rusikahoopides seisnenud ründe täielikult ja otsekohe lõpetada rusika- ja jalalöökidega. Riigikohus ei pidanud vajalikuks kahelda ka maakohtu hinnangu aluste asjakohasuses, mille järgi oli A. Mišin ründajatest füüsiliselt üle, ründega ei tekitatud A. Mišinile vigastusi, kannatanud olid raskes joobes ja süüdistatav oli praktiliselt kaine. Samuti oli Riigikohtu hinnangul nõuetekohaselt tuvastatud A. Mišini käitumises otsene tahtlus hädakaitse piiride ületamises. Kokkuvõttes leidis Riigikohus, et A. Mišin teostas otsese tahtlusega hädakaitset ründe ohtlikkusele ilmselt mittevastava vahendiga ja tekitas selle käigus otsese tahtlusega ilmselt liigset kahju, mistõttu on kohtud nõuetekohaselt tuvastanud A. Mišini poolt hädakaitse piiride ületamise nii objektiivse kui ka subjektiivse koosseisu, kusjuures viimase puhul on tuginetud hädakaitse toimumise objektiivsetele tunnustele.⁷²

Kõnealune otsus ei sündinud Riigikohtu tasandil kohtunike seas aga üksmeelselt. Otsusele lisatud eriarvamuses leidis kohtunik Priit Pikamäe, et vaatlusaluse kriminaalasja põhiküsimuseks on asjaolu, kas kasutades ründe tõrjumiseks nuga, valis süüdistatav ühtlasi ka säästvaima kaitsevahendi. Kohtunik Pikamäe ei nõustunud kohtute seisukohaga, mille kohaselt ei olnud nuga säästvaim kaitsevahend, kuna A. Mišin võinuks tema vastu suunatud S.G. ja V.I. rusikahoopides seisnenud ründe täielikult ja otsekohe lõpetada rusika- ja jalalöökidega. Toetades kohtute vastavasisulisi põhjendusi, mille järgi ei tekitatud A. Mišinile ründega mingeid tervisekahjustusi, süüdistatav oli ründajatest füüsiliselt üle, kannatanud olid raskes joobes ja süüdistatav nendest kainem, on Priit Pikamäe hinnangul läinud Riigikohus vastuollu iseenda varasema praktikaga kahes olulises põhimõttes. Esiteks on Priit Pikamäe hinnangul kohtute käsitus vastuolus põhimõttega, mille kohaselt ei ole kaitsjal kohustust valida kaitsevahend, mis on küll säästvaim, kuid ebakindel. Nii on Priit Pikamäe hinnangul ebaõige kohtute järeldus, et A. Mišin pidanuks kahe purjus ründaja tõrjumiseks kasutama ainult rusika- ja jalalööke, sest lubamatu on panna kaitsjat akuutsel ründemomendil ebasoodsamasse olukorda nõudega hinnata ette ründe edasist kulgu. Pikamäe sõnul ei olnud A. Mišinil võimalik kahe meesisiku ründe alla sattununa otsustada, milliseks kujuneb rünnak tegelikult, kui palju mõjutab ründajate joove nende tegevuse ohtlikkust ja kas tema füüsiline

⁷² RKKK 21. veebruari 2011. a otsus nr 3-1-1-108-10.

kogukus on piisav kahe ründaja tegevuse tõrjumiseks. Teiseks on Priit Pikamäe hinnangul kohtute käsitus vastuolus põhimõttega, mille kohaselt tuleb kaitsetegevuse vastavust hinnata *ex ante* objektiivse kaitsja seisukohalt. Asjaolu, et A. Mišinile endale ei tekitatud ründe tagajärjel mingeid vigastusi, kujutab endast ühemõtteliselt *ex post* hinnangut.⁷³

Kirjeldatud kaasusest läbi käinud kaitsevahendi kindlust, füüsilise jõu kasutamist ning alkoholihoovet puudutavaid kohtute seisukohtasid ei saa paraku aga pidada ühekordseks tööõnnetuseks möödusega, et erand ehk kinnitab reeglit. Pärnu Maakohus on oma otsuses 1-08-9034 lausa sedastanud, et visuaalselt pikakasvulisel ning füüsiliselt tugeval ja tervel kaitsjal ei ole üleüldse alust arvata, et temast nõrgem ründaja suudaks paljakäsi teostada sellist rünnet, mis ohustaks kaitsja elu või tervist.⁷⁴ Samuti on Tallinna Ringkonnakohus kinnitanud oma otsuses 1-08-4425, et joobnud isiku poolt täisjõus mehe rusikatega ründamine ei kujuta endast iseenesest mitte midagi tõsist.⁷⁵ Siinkirjutaja ei saa eelnimetatud seisukohtadega mitte kuidagi nõustuda, küll nõustub ta täielikult aga Priit Pikamäe eriarvamuses sedastatuga ning soovib mõneti minna isegi kaugemale. Lähtudes kohtute varasemast praktikast tuleks autori hinnangul esmalt leida vastus küsimusele, milline kaitsevahend üldsegi on kindel kaitsevahend.

2.1.1. Kaitsevahendi kindlus

Käesoleva töö punktis 1.2.2. on selgitatud, et säästvaima kaitsevahendi tuvastamisel jäetakse võimalike alternatiivide hulgast välja ebakindel kaitsevahend, sest sellise kaitsevahendi suhtes esineb kõrvaldamatu kahtlus seoses kaitsevahendi sobivusega kaitsetegevuseks. Kindel kaitsevahend on seega kaitsevahend, mis on kaitsetegevuseks kahtlemata sobiv. Käesoleva töö punktis 1.2.1. on jällegi selgitatud, et kaitsetegevuseks sobivaks saab esmajärjekorras pidada kaitsevahendit, mis tõrjub ründe lõplikult – lõpetab selle kohe ja täielikult, ilma, et kaitsja õigushüved jääksid või satuksid edaspidi ohtu. Järelikult on kindel kaitsevahend selline kaitsevahend, mis tõrjub ründe lõplikult. Milline on aga kaitsevahend, mis tõrjub ründe lõplikult? Ilmselt tuleb tõdeda, et *per se* kindlat kaitsevahendit ei olegi olemas.

Mitte ükski mõeldav kaitsevahend ei ole sellise iseloomuga, mis lõpetab ründe igal juhul ning teeb seda iseseisvalt. Kõige ligilähedasem kõnealuse iseloomuga kaitsevahend oleks koer, kes

⁷³ Kohtunik P. Pikamäe eriarvamus RKKK 21. veebruari 2011. a otsusele nr 3-1-1-108-10.

⁷⁴ PMK 13. novembri 2008. a otsus nr 1-08-9034, lk 10.

⁷⁵ TlnRnK 19. detsembri 2008. a otsus nr 1-08-4425, p 5.9.

asub iseseisvalt kaitsma näiteks oma ründe alla sattunud peremeest. Siiski sõltumata ründe iseloomust ei ole võimalik garanteerida, et koer selle igal juhul tõrjuks, sest ka kõige treenituma looma järgnevas käitumises ei saa olla kindel. Kõik tavapärased enesekaitsevahendid nagu pipragaas, külmrelvad, tulirelvad, aga ka füüsiline jõud, ei tee paraku iseenesest aga üldse mitte midagi. Teisisõnu sõltub valitud kaitsevahendi kindlus, s.o kaitsevahendi võimekus tõrjuda rünne lõplikult, esiteks alati kaitsevahendi kasutajast ning arvesse tuleb võtta kasutajat iseloomustavaid tegureid. Sellisteks teguriteks on näiteks isiku koordinatsioon, kiirus, vastupidavus, füüsiline jõud, otsustusvõime ja julgus ning eelkõige tehniline teadmiste- ja oskustepagas seonduvalt valitud kaitsevahendi eesmärgipärase kasutamisega. Isiku käes, kes ei ole läbinud relvaõpet ega ole teadlik tulirelva toimimise mehhanismist, võib muidu üldtunnustatult ohtlik ja efektiivne tulirelv osutada kaitsevahendina täiesti kasutuks (isik ei oska näiteks seada tulirelva laskevalmis, võtta maha kaitseriivi või likvideerida tulirelva kasutamisel tekkinud tõrget). Muidu füüsiliselt tugeva ja koguka, kuid noavõitluse baasteadmisi mitteomava isiku käes võib nuga osutada oluliselt ebaefektiivsemaks kaitsevahendiks kui näiteks pipragaas. Samal ajal võib noavõitluses osav isik olla noaga enda ründajatele oluliselt ohtlikum, kui mõne muu mõeldava kaitsevahendiga.

Lisaks kaitsevahendi kasutajat iseloomustavatele omadustele sõltub valitud kaitsevahendi kindlus ka kaitsevahendi kasutamise keskkonnast. Oskusliku kasutamise, vajaliku distantsi ning tuulevaikse ja kuiva ilma tingimustes on pipragaas kindlasti ründaja tegevust oluliselt pärssiva iseloomuga. Samas tugeva saju või tuule, aga ka lühikese distantsi korral langeb pipragaasi efektiivsus kaitsevahendina paraku drastiliselt, tekitades kahel viimasel juhul suure tõenäosusega kahju ka kaitsjale endale.⁷⁶ Kitsastes ruumides ning lühikese distantsi tingimustes on väikesekaliibriline ja lühikeseraualine käsirelv tihti palju efektiivsem, kui suurema tulejõuga pikaraualine jahi- või lahingurelv. Tsiviilkäibes keelatud, kuid politseiteenistuses kasutuses olev elektrišokirelv on pikal distantsil oluliselt efektiivsem kui tsiviilkäibes keelatud, kuid jällegi politseiteenistuses kasutuses olev teleskoopnui. Lähivõitluse tingimustes ning eriti veel olukorras, mil ründajaid on mitu, on teleskoopnui elektrirelvast aga igal juhul efektiivsem vahend.

Seega tuleb kaitsevahendi kindluse üle otsustamisel arvestada nii kaitsevahendi kasutajat iseloomustavaid tegureid kui ka kaitsevahendi kasutamise keskkonda. Lisaks eeltoodule etendavad kaitsevahendi kindluse hindamisel igal üksikul juhul siiski olulist rolli ka ründajat iseloomustavad tegurid. Nii ei saa noavõitluses kogenematu isiku käes pidada nuga igal juhul

⁷⁶ C. Joyner. *Advanced Concepts in Defensive Tactics: A Survival Guide for Law Enforcement*. Boca Raton, Florida (USA): CRC Press 2011, lk 206.

rünnet lõpetavaks kaitsevahendiks, kui sellega astutaks vastu ründajale, kes on noavõitluses väga kogenud ega oleks noa nägemisest üldsegi heidutatud. Samuti langeb noa väärtus kaitsevahendina seda enam, mida tugevamalt on ründaja riidetud. Autor teab omast kogemusest, et üks korralik mototagi peab lisaks tuulele kinni ka turult soetatud taskunoaga sooritatud löögi. Lisaks eelnevale on tänapäeval võimalik soetada isegi pussitamiskindlaid t-särke ja sviitreid, mis ei erine silmnähtavalt tavalistest analoogsetest toodetest.⁷⁷ Samuti langeb pipragaasi väärtus kaitsevahendina, kui seda kasutatakse isiku vastu, kelle silmi kaitsevad prillid või kes kannab maski. Ühtlasi on pipragaas väikese kaitseväärtusega selliste isikute vastu, kellel on lihtsalt kõrge valulävi, kuivõrd suur osa pipragaasi rünnet pärssivast toimest tuleneb otseselt asjaolust, et see tekitab sellega kokku puutunud limakestades tugevat valu. Politseipraktikas on korduvalt esinenud juhtumeid, mil pipragaasi kasutamine ei põhjusta subjekti käitumises mingit märkimisväärset muutust.⁷⁸ Ka tulirelva kasutamine ei pruugi täita oma eesmärki, kui ründaja kannab kuulivesti ning lask tababki just vesti. Samuti ei saa kaitsja olla mitte kunagi kindel tema ründaja tegelikes kavatsustes ja sihikindluses. Teisisõnu sõltub ründe lõpetamise tõenäosus suuresti ka ründajast. Kui mõni ründaja võib tõepoolest taanduda juba selle peale, et koer näitab vihaselt oma hambaid, võib sihikindel ründaja jätkata ründetegevust sõltumata asjaolust, et koer teda tugevalt pureb. Kui ründaja eesmärgiks on üksnes oma sotsiaalse positsiooni tõstmine teiste kambajõmmide seas, loobub ta oma ründetegevusest ilmselt märksa lihtsamalt kui sõltlasest narkomaan, kelle eesmärgiks on kaitsja vara hõivamine selleks, et soetada endale uus doos narkootikume. Täiendavalt ei saa kaitsja olla mitte kunagi kindel ka selles, kas tema ründaja esialgne kavatsus püsib ajas muutumatuna.

Seega tuleb kaitsevahendi kindluse küsimuse juures hinnata vähemalt kolme erineva faktori koosmõju, milleks on kaitsjat iseloomustavad tegurid, kaitsevahendi kasutamise keskkond ning ründajat iseloomustavad tegurid. Seejuures tuleb anda selline hinnang lähtuvalt *ex ante* hindamiskriteeriumitest, arvestades siinkohal ka informatsiooni piiratust. Informatsiooni piiratus tuleneb asjaolust, et vaatamata kaitsja võimalikule objektiivsele tajule teda ennast ning tema ümbrust puudutavate asjaolude kohta, on paraku raske konstrueerida situatsiooni, mil kaitsja valdab täielikku ja asjakohast informatsiooni ründaja kohta. Omamata aga ründaja või ründajate kohta täielikku ja asjakohast informatsiooni, ei ole peaaegu mitte kunagi võimalik tõsikindlalt sedastada, et kaitsetegevuseks ühe või teise kaitsevahendi kasutamine

⁷⁷ Sellise varustuse juhtivtootjaks on Briti päritolu ettevõtte nimega Bladerunner, kelle toodetega saab tutvuda näiteks arvutivõrgus aadressil <http://www.bladerunner.tv/> (01.05.2014).

⁷⁸ U.S. Department of Justice. Oleoresin Capsicum: Pepper Spray as a Force Alternative. March 1994, lk 3. Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/181655.pdf> (01.05.2014).

ründe tõesti ka lõpetaks. Seetõttu on kaitsevahendi kindlus nii kaitsja kui ka objektiivse kõrvalvaataja seisukohalt alati tõenäosuslik. Üks või teine kaitsevahend saab olla üksnes tõenäolisemalt kindlam kui mõni muu valikus olev kaitsevahend.

2.1.2. Füüsilise jõu kasutamises seisnev kaitse- ja ründetegevus

Füüsilise jõu kasutamine hädakaitseks on kõikidest aktiivse kaitse raamides mõeldavatest kaitsevahenditest ilmselt kõige primitiivsem. Kõige primitiivsem viis millegi saavutamiseks ei tähenda iseenesest kõige ebakindlamat viisi. Samal ajal on selge, et kõigi kehaväliste kaitsevahendite loogika lähtubki just sellest, et isik ei peaks toetuma akuutses ründeolukorras üksnes enda füüsilistele võimetele. Kui füüsilise jõu kasutamine kaitsevahendina on ebakindel, on kaitsjal lubatud kasutada enda kaitsmiseks sellist kaitsevahendit, millega ta suudab tekitada ründajale rohkem kahju võrreldes üksnes füüsilise jõu kasutamisega (nt relva või mõnda muud eset relvana). Seetõttu ning vähemalt aktiivse kaitsetegevuse raames saab üldjuhul pidada füüsilise jõu kasutamist ründaja jaoks kõige säästvaimaks vahendiks. Harva on võimalik konstrueerida olukord, mil ründaja jaoks kõige säästvam kaitsevahend on ühtlasi kaitsja jaoks kõige kindlam kaitsevahend; üldjuhul on see just vastupidi. Teisisõnu on üldjuhul kaitsevahendi säästvuse ja kindluse vaheline suhe pöördvõrdeline – mida säästvam on kaitsevahend ründajale, seda ebakindlam on kaitsevahend kaitsjale.

Samal ajal kui üksnes füüsilise jõu kasutamine kaitsetegevuseks on aktiivse kaitse raames üldjuhul kaitsjale kõige ebakindlam kaitsevahend, ei tohi siiski alahinnata sellise ründe ohtlikkust, mis seisnebki vaid füüsilise jõu kasutamises. Ameerika Ühendriikide õigusmaastikul on näiteks kanda kinnitamas käsitus, mille järgi saab sõltuvalt ründeolukorrast samastada inimkeha ja selle osade kasutamist isegi relva kasutamisega. Selliseks käsituseks on eelkõige andnud alust kaasused, kus süüdistatav on kasutanud kannatanu ründamiseks oma hambaid, soovides selliselt tekitada ning mõnel juhul ka tekitades pöördumatut kahju. Erinevate kaasuste raames on kohtueksperdid muu hulgas leidnud, et kõigi mõeldavate hammustuste hulgast on inimese hammustus üks kõige ohtlikumatest hammustustest ning samuti üks kõige ohtlikumatest inimesest lähtuvatest agressiooni vormidest. Lisaks potentsiaalsele kahjule, mille võib tekitada puhta jõu rakendamine, on inimese hammustus ohtlik just inimese suus levivate bakterite tõttu. Kõige muu kõrval võivad hammustuse kaudu levida ka mitmed väga ohtlikud haigused nagu näiteks

C-hepatiit ja HI-viirus.⁷⁹ Ei pea minema aga Ameerika Ühendriikidesse, et leida näiteid käe- ja jalalöökides seisnenud rünnetest, mis on lõppenud kannatanule raske tervisekahjustusega või hoopiski kannatanu surmaga. Ka Riigikohus on juba oma otsuses III-1/1-72/95 leidnud, et pekstes kannatanut vältavalt jalgade ja rusikatega valimatult pähe, rindkeresse ja kõhtu, mööneb isik mis tahes tagajärje, sh surma saabumise võimalust.⁸⁰ Seega kujutab füüsilise jõu kasutamises seisnev rünne endast igal juhul potentsiaalselt väga ohtlikku olukorda ning nõudes kaitsjalt sellises olukorras samaga vastamist, s.o kaitsetegevuseks üksnes füüsilise jõu kasutamist, sunnitakse kaitsjat võtma väga suurt riski. Autor nõustub siinkohal seetõttu Tallinna Ringkonnakohtu seisukohaga, mille kohaselt tuleb kaitsja aga prognoosiriskist just vabastada ning selline risk peab üle minema ründajale, kuivõrd keegi ei ole teda ründeks sundinud – kaitsja tegevus peab olema lubatud piirides, kus ta enam millegagi ei riskeeri. Kaitsjal on piiratud tajumisvõime ja kaitsja ei pea kasutama ebakindlamat vahendit isegi siis, kui leebemalt (ebakindlamalt) kaitstes õnnestuks rünne võib-olla tõrjuda.⁸¹

Eelnevale vaatamata on kohtupraktikas siiski korduvalt leitud, et füüsilise jõu kasutamises seisnev rünne ei pruugi üldsegi olla ohtlik ning et füüsilisele jõule tuleks ka vastata füüsilise jõuga. Siinkohal on paslik korrata, et oma otsuses nr 3-1-1-108-10 nõustus ka Riigikohus alamate kohtutega selles, et A. Mišin oleks saanud lõpetada tema suhtes mitme inimese poolt toimetatava ja vähemalt käe- ja jalalöökides seisnenud ründe samuti üksnes füüsilise jõu kasutamisega, sest A. Mišin oli teda rünnanud isikutest füüsiliselt üle; ründega ei tekitatud A. Mišinile vigastusi; ründajad olid raskes joobes ja A. Mišin oli praktiliselt kaine. Seejuures on kaitsja füüsiliste parameetrite olulisusele veel enam tähtsust omistanud Pärnu Maakohus, kes on andnud lausa mõista, et visuaalselt pikakasvulisel, füüsiliselt tugeval ja tervel kaitsjal ei ole üldsegi alust arvata, et temast füüsiliselt nõrgem ründaja suudaks paljakäsi teostada sellist rünnet, mis ohustaks kaitsja elu või tervist.⁸² Ründaja alkoholijoovet on jällegi võrdlemisi ohutuks ja rünnet pehmendavaks asjaoluks pidanud näiteks ka Tallinna Ringkonnakohtu, kes on öelnud, et joobnud isiku poolt täisjõus mehe rusikatega ründamine ei kujuta endast mitte midagi tõsist.⁸³ Nagu eelnevalt ka öeldud, autor selliste käsitlustega ei nõustu ja seetõttu analüüsib järgnevalt, milline on kaitsja seisukohalt tegelikult füüsilise üleoleku ning alkoholijoobe osatähtsus akuutses võitlusolukorras.

⁷⁹ V. J. Costa. Armed to the Teeth: The Use of a Person's Mouth, Teeth or Body as a Dangerous Instrument for Aggravated Offenses. – *Touro Law Review* 2013, Volume 29, Issue 4, lk 925-948.

⁸⁰ RKKK 17. oktoobri 1995. a otsus nr III-1/1-72/95. – RT III 1996, 1, 11.

⁸¹ TlnRnK 27. juuni 2012. a otsus nr 1-11-8123, lk 8.

⁸² PMKo 1-08-9034 (viide 74), lk 10.

⁸³ TlnRnKo 1-08-4425 (viide 75), p 5.9.

2.1.3. Füüsilise üleoleku hindamine ja kaalukus võitlusolukorras

Nagu eelnevalt märgitud, A. Mišini kaasuses nõustusid kõrgemad kohtud maakohtu hinnanguga selles, et A. Mišin oli tema ründajatest füüsiliselt üle, mis omakorda tingis nõude, et A. Mišin oleks pidanud võitlusolukorras piirduma üksnes füüsilise jõu kasutamisega. Maakohtu otsuse põhiosast nähtuvalt tugines maakohus seejuures tunnistaja T. Larina ütlustele, kes rääkis, et A. Mišin oli kaklejatest kõige turskem ning tugevam.⁸⁴ Autori hinnangul võib eeldada, et väidetavast turskest kehaehitusest ja tugevusest tingitud „füüsilise üleoleku“ all pidasid tunnistaja ja kohus silmas A. Mišini suuremat lihasmassi ja lihasjõudu võrreldes tema ründajatega, mis pidanuks tagama A. Mišinile edukuse võitlussituatsioonis. Iseenesest ei saa seda kohtule ka ette heita, kuivõrd võitluses, milles kasutatakse nii käe- kui ka jalalööke, evib tulemuse määramisel kindlasti kriitilist tähtsust nii ala- kui ka ülakeha lihasjõud.⁸⁵ Samas isegi kui nõustuda inimese võimekusega hinnata välise vaatluse teel adekvaatselt teise inimese lihasmassi ja -jõudu, A. Mišini olukorras seejuures pimedal ajal ja läbi talveriiete, tuleb siiski märkida alljärgnevat.

Kasutades keelelisi termineid „tugevus“ ja „jõud,“ mõeldakse tavaliselt maksimaalset jõudu.⁸⁶ Maksimaalne jõud on aga üksnes üks neljast põhilisest lihasjõu alaliigist. Maksimaalne jõud näitab suurimat jõudu, mida närvi- ja lihasaparaat suudab saavutada maksimaalsel kontraktsioonil ning sõltub nii lihaste läbilõike pindalast kui ka lihaste vahelisest ja lihaste sisesest koordinatsioonist. Maksimaalse jõu kõrval evivad olulist tähtsust aga ka kiiruslik jõud, plahvatuslik jõud ja jõuvastupidavus. Kiiruslik jõud näitab närvi- ja lihasaparaadi võimet liigutada maksimaalse kiirusega kogu keha, selle osasid või muid vahendeid, sõltudes seejuures võrreldes maksimaalse jõuga eelkõige hoopiski teistsugustest lihaskiududest. Plahvatuslik jõud kujutab endast keha võimet teha kiiresti kontsentiline võimas ja kiire liigutus suure vastupanu korral, sõltudes väga paljudest teguritest nagu näiteks kaal, pikkus, lihassmass, lihasseisund, lihaskiudude vahekord, koordinatsioon, motivatsioon jm. Jõuvastupidavus näitab seevastu keha vastupanuvõimekust väsimusele, kui koormus on suurem kui 30% individuaalsest isomeetrilisest lihasjõu maksimumist. Eeltoodu on oluline põhjusel, et võitlusspordialades etendavad parima tulemuse saavutamiseks tähtsat rolli just kooslused kiiruslikust jõust ja plahvatuslikust jõust (nii on näiteks karates) või kiiruslikust

⁸⁴ HMKo 1-10-1162 (viide 70), lk 4.

⁸⁵ P. Alm, J.-G. Yu. Physiological characters in mixed martial arts. – American Journal of Sports Science 2013, Volume 1, Issue 2, lk 12.

⁸⁶ D. Büsch. Jõutreeningu meetoodika spordiga tegelejale. – Liikumine ja sport 2010/3. Tallinn: Sport Kõigile 2010, lk 35.

jõust ja jõuvastupidavusest (nii on näiteks judos). Maksimaalne jõud on hoopiski oluline spordialades nagu tõstmine ja kuulitõuge.⁸⁷ Seetõttu sedastus, et isik on tugev selle sõna tavalises keelises tähenduses (maksimaalne jõud), ei võimalda järeldada ega eeldada selle isiku edukust või ülekaalu võitlussituatsioonis.

Seonduvalt isiku kehaehitusega on oluline ka mõista, et kuigi lihasmass ehk muskulaarsus on võitlussituatsioonis kahtlemata oluline ning lihasjõule seejuures vältimatuks eelduseks, on selle kõrval siiski teisi füüsilisi parameetreid, mis on füüsilises võitluses vähemalt sama olulised kui mitte olulisemad. Üheks selliseks parameetriks on kindlasti isiku aeroobne vastupidavus. Aeroobne vastupidavus tähendab lihtsusaatult öeldes võimet sooritada võimalikult pikka aega dünaamilist lihastööd suure hulga lihastega, s.o organismi võimet eemaldada lihastest sinna koormuse tagajärjel moodustuvat piimhapet.⁸⁸ Aeroobne vastupidavus on näiteks üheks kõige olulisemaks füüsiliseks faktoriks eduks maadluses.⁸⁹ Seonduvalt lihasmassiga on siinkohal oluline märkida, et lihaste ristlõike suurenemine, s.o lihasmassi suurenemine, vähendab samal ajal keha üleüldist aeroobset vastupidavust, kuid näiteks jõuvastupidavusega sellist seost ei ole.⁹⁰ Teisisõnu – kui suure lihasmassiga isik ei suuda tõrjuda oma vastase rünnet esimeste löökidega, siis tal parem olgu ka aeroobset vastupidavust võitluse jätkamiseks. Seetõttu ka sedastus, et isik on turske kehaehitusega (suure lihasmassiga), ei võimalda samuti järeldada ega eeldada selle isiku edukust või ülekaalu võitlussituatsioonis.

„Füüsilist üleolekut“ ehk eeldatavat edukust võitlussituatsioonis ei taga lihasmassi kõrval iseenesest ka isiku üldine suur kasv. Seda põhjusel, et esiteks on lühemat kasvu inimestel näiteks paratamatult kiiremad reaktsioonid võrreldes pikemat kasvu inimestega. Kehaosade liigutamiseks on tarvis saata peaaugust elektrilised impulsid liigutatavate jäsemete vastavatesse retseptoritesse ning selliste impulsside vastuvõtukiirus sõltub üheselt keha ja jäsemete pikkusest, mida need impulsid läbima peavad. Teiseks tuleb märkida, et lühemat kasvu inimestel on üldjuhul kõrgem jõu- ja kehamassi indeks võrreldes pikka kasvu inimestega. Keha poolt pakutav maksimaalne jõud on proportsionaalses suhtes lihaste ristlõike pindalaga, kuid inimese pikkuse kasvades tõuseb kehakaal kiiremini kui lihaste ristlõike pindala.

⁸⁷ J. Weineck, R. Jalak (koost). Kehalised võimed ja organism. Tartu: Medisport 2008, lk 93-98.

⁸⁸ A. Nurmekivi. Vastupidavus ja selle arendamise meetodika. – A. Hannus, K. Port jt (koost). Spordi üldained. III tase. Tallinn: Eesti Olümpiakomitee 2007, lk 160-164.

⁸⁹ M.-G. Schick, L.-E. Brown jt. Physiological Profile of Mixed Martial Artists. – Medicina Sportiva 2010, Volume 14, Issue 4, lk 185.

⁹⁰ J. Weineck, R. Jalak (viide 87), lk 93.

Seetõttu on lühemakasvulised inimesed üldjuhul väledamad ning vähem vastuvõtlikumad kontaktipõhiste vigastustele, mille tähtsust võitlussituatsioonis ei saa alahinnata.⁹¹

Eeltoodu illustreerimiseks soovib autor kirjeldada ka reaalselt näidet autori enda kogemusest. Autorile tungis ühes Viljandi ööklubis kallale talle põgusalt tuttav inimene, kelle kohta võib samuti sedastada „füüsilist üleolekut“ lähtuvalt isiku kehaehitusest ja lihasjõust. Kõnealune isik oli tegevkaitseseväelane, kes oli muu hulgas edukalt läbinud ka sisseastumiskatsed kaitseseväe erioperatsioonide gruppi, mis nõuavad teadaolevalt äärmusliku füüsilist võimekust ja pingetaluvust. Lisaks eelnevale oli kõnealune isik ka mitmete auhindadega pärjatud jõutõstja, omades oma alal medalikohtasid mitmetelt Eesti meistrivõistlustelt. Autorit ei saa seevastu kõnealuses kontekstis mitte kuidagi esile tõsta. Sellegi poolest kestis autori hädakaitseseisund vaid mõne hetke, mille raames vahetati kokku kaks lööki – ründaja löök küll tabas autorit, kuid ei tekitanud märkimisväärset kahju, seevastu autori vastulöök tabas ründajat oluliselt paremini ning lõpetas ründe, kuivõrd ründaja kaotas teadvuse.

Realsele võitlusolukorrale sarnaneb kõige rohkem ilmselt sportlik vabavõitlus, milles on üldjuhul lubatud enamik mõeldavatest ründetehnikatest. Et olla aga edukas sportlikus vabavõitluses, on füüsiliste parameetrite kõrval hädavajalik hoopiski tehniline vilumus. Võitlejad, kelle tehniline kogemustepagas on väiksem, on oluliselt vastuvõtlikumad mõeldavatele vigastustele võrreldes võitlejatega, kes on tehniliselt osavamad. Seejuures kinnitab Brasiilia judo esindusmeeskonnas läbiviidud uuring, et meeskonna parimate võitlejate füüsilised erinevused ei diskrimineeri nende sooritusvõimet, rõhudes seega samuti just tehnilise vilumuse osakaalule.⁹² Eelnevast tulenevalt on selge, et potentsiaalse võitlusolukorra tulemust ei saa adekvaatselt hinnata lähtuvalt isiku visuaalselt tuvastavatest parameetritest. Akuutse võitlusolukorra tulemuse ennustamine on tänamatu töö isegi juhul, mil ennustaja valdab selles osalejate kohta ligilähedaselt täielikku informatsiooni. Siinkohal võib näiteks tuua alistamatuks peetud ning enne 11. veebruaril 1990. a Tokyos peetud raskekaalu tiitlimatši ka alistamatuna püsinud Mike Tysoni, kes kaotas nimetatud võistlusel talle kuulunud parima raskekaalu poksija tiitli võrdlemisi tundmatule konkurendile nimega James Douglas. Las Vegase kihlveokontorites tehtud panuste järgi hinnati James Douglase võiduvõimaluse suuruseks 2,38%.⁹³

⁹¹ T.-T. Samaras (toim). Human Body Size and the Laws of Scaling: Physiological, Performance, Growth, Longevity and Ecological Ramifications. New York, New York (USA): Nova Science Publishers 2007, lk 47-48.

⁹² M.-G. Schick, L.-E. Brown jt (viide 89), lk 182.

⁹³ B. Long, J. Johnson. Tyson-Douglas: The Inside Story of the Upset of the Century. Washington D.C. (USA): Potomac Books 2007, lk 211.

2.1.4. Alkoholi joobe hindamine ja kaalukus võitlusolukorras

Nagu eelnevalt märgitud, kohtupraktikas on korduvalt peetud ründaja alkoholi joovet rünnet oluliselt pehmendavaks ja ohutumaks tegevaks asjaoluks. A. Mišini kaasuses tuvastas maakohus muuhulgas asjaolu, et mõlemad ründajad olid raskes alkoholi joobes, üksnes tunnistajate, ründajate endi ning kaitsja ütluste pinnalt. Tuginedes alkoholi joobe leidis maakohus, et ründajate füüsiline võimekus oli oluliselt pärssitud ning arvestades ka kaitsja füüsilist üleolekut, oleks kaitsja pidanud hädakaitseõiguse teostamiseks valima noast säästvama kaitsevahendi ehk rusika- või jalalöögid, mis oleksid kohtu hinnangul olnud objektiivse kõrvaltseisja silmis ilmselt piisavad ründe otsekoheseks ning lõplikuks tõrjumiseks.⁹⁴ Kuigi kohtuotsuse tegemise ajal ei olnud kehtivas õiguses enam sellist mõistet nagu „raske alkoholi joove,“ tähendas see varasemalt kehtinud joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise korra paragrahvi 19 kohaselt siiski seisundit, mil alkoholisaldus isiku ühes liitris väljahingatavas õhus on rohkem kui 1,25 milligrammi või rohkem kui 2,5 promilli veres.⁹⁵ Sama määruse kohaselt tunnustati ka võimalust tuvastada joobeseisundit lähtuvalt isiku välistest joobetunnustest, kuid määruses ei ole selgitatud, kuidas sellist tuvastamist tuleks läbi viia ning mida selle juures hinnata. Sellised kriteeriumid annab siiski hetkel kehtiv sotsiaalministri määrus „Isikul esineda võivate alkoholi joobe, narkootilise, psühhotropse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest tingitud joobe viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid“. Nimetatud määruse teise paragrahvi kohaselt võivad joobe viitavateks tunnusteks olla näiteks alkoholi lõhn, aeglustunud reaktsioon, häirunud kõne, aja, isiku ja koha tajumise häired, koordinatsioonihäired jt.⁹⁶ Teisisõnu on vaatluse teel ilmselt tõesti võimalik tuvastada alkoholi tarbimise tunnuseid. Kui isik aga suudabki tuvastada asjaolu, et teda ründav või ründavad isikud on tarvitanud alkoholi, siis mida ikkagi tähendab see võitlusolukorra kontekstis?

Ühest küljest on selge, et alkohol alandab inimese võimekust kontrollida oma lihaste tööd ja seetõttu ka keha üldist sooritusvõimet. Ka väikesed kogused alkoholi alandavad inimese sooritusvõimet olukordades, mis nõuavad kiiret, täpset ning hoolikat koordinatsiooni ning

⁹⁴ HMKo 1-10-1162 (viide 70), lk 6.

⁹⁵ Joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise kord. – RT I 2001, 35, 196.

⁹⁶ Isikul esineda võivate alkoholi joobe, narkootilise, psühhotropse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest tingitud joobe viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid. – RTL 2010, 23, 409.

käsivõitlus on kahtlemata üks sellistest olukordadest. Alkoholi alandab ka inimese üleüldist jõudu ning ka aeroobset vastupidavust⁹⁷, mis jällegi on käsivõitluse tingimustes tulemuse määramisel väga olulisteks faktoriteks. Kas see aga tähendab, et alkoholi tarvitanud vastane on võitlusolukorras vähem ohtlik? Ilmselt mitte ilmingimata.

Kuigi alkoholitarbimisel on võitlusolukorras mitmeid pärssivaid efekte, kaasnevad sellega siiski mitmed nähtused, mis võivad isiku sooritusvõimet hoopiski tõsta. Esiteks tõuseb alkoholitarbimise tagajärjel isiku valulävi.⁹⁸ Kõrgenenud valulävi teeb isiku ühest küljest kindlasti haavatavamaks, teisest küljest aga jällegi mitte. Valu tundmine on inimesele vajalik selle jaoks, et me saaksime vältida meie füüsilist heaolu ja terviklikkust kahjustada võivaid olukordasid. Valu hoiatab meid aset leidva ohu eest, et saaksime sellest hoiduda ja seeläbi vältida vigastuste tekkimist. Mida madalam on isiku valulävi, seda kiiremini reageerib isik tema füüsilist heaolu mõjutada võivatele ohtudele ja vastupidi – mida kõrgem on isiku valulävi, seda aeglasem on ka reageerimine potentsiaalsetele ohtudele. Kõrget valuläve ei saa üldjuhul pidada isiku füüsilist heaolu soosivaks asjaoluks, kuivõrd selliselt on isik avatum ja vastuvõtlikum erinevate vigastuste tekkele. Võitlusolukorras on kõrgenenud valulävi aga kindlasti isiku sooritusvõimele kaasaaitavaks asjaoluks, sest see tõstab isiku vastupanuvõimet korduvate valuaistingute tingimuses, mis on kestvas võitlusolukorras pea vältimatu. Seetõttu on valule vähem vastuvõtlikuma inimese lühiajaline sooritusvõime võitlusolukorras igal juhul kõrgem kui valule vastuvõtlikuma inimese oma. Teisisõnu on alkoholi tarvitanud inimese poolt sooritatavat rünnet tõenäoliselt raskem lõpetada.

Alkoholi tarvitanud inimese poolt sooritatavat rünnet ei ole aga raskem lõpetada ainult seetõttu, et sellisel isikul on kõrgem valulävi, vaid ka seetõttu, et alkoholitarbimine tõstab inimese enesekindlust. Kasutades funktsionaalset magnetresonantstomograafiat on teaduslikud uuringud suutnud tõestada, et pärast alkoholi manustamist langeb inimese aju aktiivsus sellistes tööpiirkondades, mis võimaldavad meil tuvastada ohtusid. Samal ajal tõuseb pärast alkoholitarbimist inimese aju aktiivsus sellistes tööpiirkondades, mis võimaldavad meil tunda rahulolu ja sooritatava tegevuste tulutoovust. Teisisõnu suurendab alkoholi manustamine inimese enesekindlust ja seeläbi valmisolekut riskide võtmiseks.⁹⁹

⁹⁷ W. E. Burkard. Alcohol: A Dangerous Enemy. – HealthGuidance. Arvutivõrgus:

<http://www.healthguidance.org/entry/9219/1/Alcohol-A-Dangerous-Enemy.html> (01.05.2014).

⁹⁸ Samas.

⁹⁹ J. M. Gilman, M. B. Davis jt. Why We Like to Drink: A Functional Magnetic Resonance Imaging Study of the Rewarding and Anxiolytic Effects of Alcohol. – The Journal of Neuroscience 2008, Volume 28, Issue 18, lk 4589.

Seonduvalt enesekindlusega on sportlaste seas läbiviidud uuringud aga osundanud, et indiviidi enesekindlus seonduvalt enda sooritusvõimega aitab otsustava tähendusega olukordades sooritusvõimet oluliselt tõsta ning on seetõttu seatud eesmärkide saavutamisele vahetult seotud.¹⁰⁰ Seetõttu on ilmne, et suurem enesekindlus ning valmidus võtta riske on isiku sooritusvõimele kaasaaitavateks faktoriteks ka akuutses võitlusolukorras. Arvestades ka alkoholitarbimise tagajärjel kaasnevat potentsiaalset agressiivsuse kasvu,¹⁰¹ ei ole seega võimalik sedastada, et alkoholihoobes inimese poolt sooritatavat rünnet on kergem lõpetada kui kaine inimese poolt sooritatavat rünnet või et raskes joobes oleva isiku poolt sooritatavat rünnet on kergem lõpetada kui kergemas joobes oleva isiku rünnet. Autor nõustub täielikult Tallinna Ringkonnakohtu hinnanguga, mille kohaselt on raskes joobes isiku käitumine märksa ettearvamatum kui seda vähem joobes isiku käitumine ja seetõttu ka ohtlikum.¹⁰²

Ülaltoodust ning käesoleva töö punktides 2.1.1.-2.1.3. järeldeb, et ka üksnes füüsilise jõu kasutamises seisnev akuutne võitlusolukord on tulemuse kontekstis rünnatava jaoks alati ettearvatu ja ohtlik ning seda sõltumata sellest, millised on sündmuses osalejate füüsilised parameetrid või kas sündmuses osalejad on kained või mitte. Seetõttu tuleks rünnatavalt nõuda enda õigushüvede kaitsmiseks üksnes füüsilise jõu kasutamist väga erandlikel ja hoolikalt kaalutud asjaoludel. Teisisõnu tuleks üldjuhul aktsepteerida rünnatava poolt enda turvalisuse tagamiseks ka relva kasutamist. Seetõttu analüüsib autor järgnevalt Eestis kehtivat relvaseadust lähtuvalt sellest, milliseid relvi võimaldab kehtiv relvaseadus soetada, omada ja vallata enese ja vara kaitseks. Tulenevalt aga käesolevale tööle ette nähtud mahupiirangust, tulirelvade piiratud levikust¹⁰³ ja tulirelvade enesekaitseks kasutamisele kehtestatud kõrgendatud nõuetest,¹⁰⁴ jätab autor tulirelvad analüüsist välja. Teisisõnu keskendub järgnev analüüs mittetulirelvade soetamise, omamise ja valdamise regulatsioonile Eesti Vabariigis.

¹⁰⁰ K. Hays, O. Thomas jt. The Role of Confidence In World-Class Sport Performance. – Journal of Sports Sciences 2009, Volume 27, Issue 11, lk 1198.

¹⁰¹ B. J. Bushman, H. M. Cooper. Effects of Alcohol on Human Aggression: An Integrative Research Review. – Psychological Bulletin 1990, Volume 107, Issue 3, lk 350.

¹⁰² TlnRnKo 1-11-8123 (viide 81), lk 6.

¹⁰³ A. Ahven, U. Klopets jt (viide 12), lk 118.

¹⁰⁴ RKKKo 3-1-1-124-01 (viide 39), p 7.4.

3. MITTETULIRELVADE REGULATSIOON EESTI VABARIIGI ÕIGUSSÜSTEEMIS

3.1. Mis on mittetulirelvad ja miks neid eristada tulirelvadest

Kehtiv relvaseadus ei ava relva mõistet, vaid kirjeldab üksnes erinevaid relvaliike.¹⁰⁵ Siiski sätestas relva mõiste Eesti Vabariigi esimene, s.o 1995. a relvaseadus, mille § 2 p 1 kohaselt oli relv seadeldis või ese, mis on ette nähtud elava või muu objekti kahjustamiseks.¹⁰⁶ Asendades küll termini „seadeldis“ grammatiliselt täpsema terminiga „seade“ ning lisades kahjustamise kõrvale ka hävitamise, sätestas kokkuvõttes sisuliselt siiski sama ka 2001. a relvaseaduse § 1 lg 2.¹⁰⁷ Relva mõiste avamisest loobuti aga 2007. a jõustunud seadusemuudatusega põhjusel, et senine relva mõiste olevat olnud väga ebatäpne ning hõlmanud ka asju, mida tegelikult relvaks ei peeta.¹⁰⁸ Sama seadusemuudatusega lisati relvaseadusesse ka seni kehtiv tautoloogiline kontseptsioon – nimelt on relvaseaduse § 1¹ lg 1 kohaselt relvaks relvaseaduse §-s 11 nimetatud relvad. Viimases sätestatakse relvadena tuli-, gaasi-, pneumo-, külm-, heite- ja elektrišokirelvad ning antakse nimetatud relvade täpsemad definitsioonid.

Kehtiva relvaseaduse (edaspidi: RelvS) § 11 p 1 kohaselt on tulirelvaks relv, mis on ette nähtud objekti tabamiseks või kahjustamiseks lendkehaga, mille suunatud väljalaskmiseks kasutatakse püssirohtu. Gaasirelv on RelvS § 11 p 2 järgi relv, mis on ette nähtud elava objekti lühiajaliseks kahjustamiseks ärritava toimega gaasiga. RelvS § 11 p 3 kohaselt on pneumorelvaks relv, milles lendkeha saab suunatud liikumise suruõhu või muu surugaasi energiast. Külmrelv on RelvS § 11 p 4 järgi relv, mis on ette nähtud objekti kahjustamiseks lihasjõu abil vahetus kontaktis kahjustatava objektiga. Heitrelvaks on RelvS § 11 p 5 järgi relv, milles lendkeha saab suunatud liikumise inimese kehalise jõu või mehaanilise seadise abil. Elektrišokirelv on RelvS § 11 p 6 järgi aga relv, mille toime põhineb elektrienergia kasutamisel.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Relvaseadus. – RT I, 23.12.2013, 20.

¹⁰⁶ Relvaseadus. – RT I 1995, 62, 1056.

¹⁰⁷ Relvaseadus. – RT I 2001, 65, 377.

¹⁰⁸ Relvaseaduse, postiseaduse ja strateegilise kauba seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=062550014 (01.05.2014).

¹⁰⁹ Relvaseadus (viide 105).

Lähtuvalt eelnimetatud liigituste definitsioonidest saab mittetulirelvadeks seega pidada relvi, mis on ette nähtud muuks kui objekti tabamiseks või kahjustamiseks lendkehaga, mille suunatud väljalaskmiseks kasutatakse püssirohtu. Teisisõnu on mittetulirelvadeks gaasi-, pneumo-, külm-, heite- ja elektrišokirelvad. Mittetulirelvadeks ei ole tulirelvad ega ka sellised esemed, millele ei kohaldu relvaseaduse regulatsioon. RelvS § 2 järgi ei kohaldu relvaseaduse regulatsioon asjadele, mida ei ole relvaks konstrueeritud või kohandatud, kuid mida on võimalik sellena kasutada. Relvaseaduse regulatsioon ei kohaldu ka lõhkematerjalile ja pürotehnilisele tootele osas, mis on reguleeritud lõhkematerjaliseadusega. Samuti ei kohaldu relvaseaduse regulatsioon terariistale (nuga, puss, kirves jt), mis on valmistatud kasutamiseks koduses majapidamises või olmes ja millel puuduvad RelvS § 20 lõike 2 punktis 2 nimetatud eritunnused. Täiendavalt ei kohaldu relvaseaduse regulatsioon mitmetele eriomadustega relvadele, sh tulirelvadele ning ka teatud kriteeriumitele vastavatele relvakollektsioonidele. Viimati nimetatud relvaseaduse regulatsiooniga katmata esemed ei oma siiski suurt tähendust mittetulirelvade ja tulirelvade eristamise kontekstis, sest igal juhul ei saa selliseid esemeid pidada tulirelvadeks.

Vajadus eristada mittetulirelvi tulirelvadest tuleneb eelkõige vastavat liiki relvade tsiviilkäibe piiratusest. Kui suur osa mittetulirelvi on piiramata tsiviilkäibega (RelvS § 18), siis tulirelvad on üksnes piiratud tsiviilkäibega (RelvS § 19) või tsiviilkäibes hoopiski keelatud (selliste tulirelvade loetelu sätestab RelvS § 20). Piirangud tulirelvade tsiviilkäibele tulenevad muu hulgas ka Euroopa Liidu Nõukogu direktiivist 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta ning tegelikult on selles valdkonnas jäetud liikmesriikidele üksnes otsustada, kas kehtestada direktiivis sätestatud rangemad nõuded või järgida sõna-sõnalt direktiivi.¹¹⁰ Mittetulirelvade omandamise ja valdamise regulatsiooni osas on Euroopa Liit jättnud liikmesriikidele aga vabad käed, v.a tsiviillennundusjulgestust puudutavates küsimustes.¹¹¹

3.2. Tsiviilkäibes lubatud ja keelatud mittetulirelvad

Tsiviilkäibes lubatud mittetulirelvade loetelu sätestavad RelvS §-d 18 ja 19, mille raames tulebki eristada piiratud ja piiramata tsiviilkäibega mittetulirelvi.

¹¹⁰ Euroopa Liidu Nõukogu 18. juuni 1991. a direktiiv 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta (viide 10).

¹¹¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11. märtsi 2008. a määrus (EÜ) nr 300/2008 mis käsitleb tsiviillennundusjulgestuse ühiseeskirju ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 2320/2002. – ELT 9.4.2008, L 97/72.

Piiramata tsiviilkäibega mittetulirelvadeks on RelvS § 18 järgi gaasipihusti, kuni 4,5-millimeetrise kaliibriga (k.a) pneumorelv, jahinuga- ja puss, tääknuga, allveerelvd, spordiotstarbeline vehklemisrelv, amb tõmbejõuga kuni 75 kilogrammi (k.a), sportvibu tõmbejõuga kuni 45 kilogrammi (k.a) ning ajaloolise kultuuri-, võitlus- või sporditraditsiooniga seonduv külmrelv. Piiramata tsiviilkäive ei tähenda siinjuures paraku siiski seda, mida võiks järeldada vastava mõiste grammatilisest tõlgendamisest. Kooskõlas relvaseaduse nõuetega kaasneb siiski ka nii öelda piiramata tsiviilkäibega tegelikult suur hulk piiranguid, näiteks RelvS § 18 lõikes 4 sätestatud nõue, et piiramata tsiviilkäibega relva ega selle laskemoona ei või soetada, omada, vallata, kanda, hoida ega edasi toimetada alla 18-aastane isik.

Piiratud tsiviilkäibega mittetulirelvadeks loeb RelvS § 19 lg 1 mittetulirelvad, mis ei ole piiramata tsiviilkäibega ega keelatud tsiviilkäibega relvade loetelus. Teisisõnu on nendeks gaasirelvad (v.a gaasipihusti), pneumorelvad (v.a kuni 4,5-millimeetrise kaliibriga), külmrelvad (v.a jahi-, puss-, allvee- ja tääknuga, spordiotstarbeline vehklemisrelv või ajaloolise kultuuri-, võitlus- või sporditraditsiooniga seonduv külmrelv) ja heitrelvad (v.a ülalnimetatud tingimustele vastav amb või sportvibu). Piiratud tsiviilkäive tähendab üldjuhul seda, et kõnealusesse gruppi kuuluvate relvade soetamine on võimalik üksnes vastava soetamisloa alusel ning nende käitlemiseks on vajalik relvaluba. Kehtiva õiguse kohaselt väljastab mõlemad lubasid Politsei- ja Piirivalveamet ning nende taotlemiseks tuleb täita samad, ulatuslikud eeldused.

Kõigi tsiviilkäibes keelatud relvade loetelu annab RelvS § 20. Kõnealuse paragrahvi kohaselt on tsiviilkäibes esiteks keelatud elektrišokirelv. Lisaks elektrišokirelvale on tsiviilkäibes keelatud ka järgmised külmrelvad:

- 1) kasteet, kasteetnuga, torketäak, teleskoopnui, teraspiits, samuti muu spetsiaalselt kehavigastuse tekitamiseks valmistatud ese;
- 2) löike-, torke- või löögirelv, mis imiteerib mõne muu eseme kuju või on peidetud selle sisse;
- 3) vedru- või raskusjõul väljaviskuva ja seejärel jäigalt kinnituva teraga nuga, mille tera pikkus on üle 8,5 cm või mille tera on kahelt poolt teritatud.

Siinjuures tuleb aga märkida, et ülaltoodud piirangud ei ole uudsed ega kehtestatud mõne relvaseaduse hilisema redaktsiooniga, vaid on sisuliselt praegu kehtival kujul esinenud alates esimese relvaseaduse vastuvõtmisest. Juba esimese relvaseaduse § 11 lg 1 sätestas, et tsiviilrelvaks ei olnud lubatud arvata:

- 1) kasteeti (nukke), teraspiitsa, kettnuia või muud vetruva või liigendotsaga löögivahendit, samuti muid spetsiaalselt kehavigastuse tekitamiseks valmistatud esemeid;
- 2) löike-, torke- või löögirelva, mis imiteerib mõne muu eseme kuju või on peidetud selle sisse;
- 3) relva, mille mõju põhineb elektrienergia, radioaktiivse kiirguse või bioloogilise faktori kasutamisel;
- 4) vedru- või raskusjõul väljaviskuva ja jäigalt kinnituva teraga nuga, mille tera pikkus on üle 8,5 cm ja laius alla 14% tera pikkusest või mille tera on kahelt poolt teritatud.¹¹²

3.3. Tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvad – kehtestatud piirangute põhjused

Relvaseadus küll välistab suure hulga mittetulirelvi eranditult tsiviilkäibest, kuid ei selgita sellise regulatsiooni eesmärki. Tulenevalt aga põhiseaduse § 32 lõikest 3 peab igasugune regulatsioon, millega piiratakse teatud vara liikide omandamist, teenima üldisi huve.¹¹³ Samuti peab igasugune vara liigi omandamise kohta käiv piirang olema proportsionaalne, s.o üldiste huvide teenimiseks sobilik, vajalik ning ühtlasi proportsionaalne ka kitsamas mõttes ehk mõõdukas.¹¹⁴ Lisaks omandipõhiõiguse riivele riivab relvaseadusega kehtestatud teatud mittetulirelvade tsiviilkäivet välistav regulatsioon kahtlemata tugevalt ka põhiseaduse § 19 lõikest 1 tulenevat isiku õigust vabale eneseteostusele ehk üleüldist vabaduspõhiõigust. Ka Riigikohus on kinnitanud, et üldise vabaduspõhiõiguse kaitsealas on muu hulgas nii relvaga kui ka relvata jahipidamine¹¹⁵, aga ka relva omamine turvalisuse tagamiseks ehk enese ja vara kaitseks.¹¹⁶

Esimese relvaseaduse eelnõu seletuskiri sätestab, et selle väljatöötamisel on eelkõige arvestatud Euroopa Nõukogu liikmesriikide poolt 28. juunil 1978. a vastu võetud Euroopa konventsiooni kontrolli kohta tulirelvade soetamise ja hoidmise üle füüsiliste isikute poolt, Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 7. detsembril 1984. aastal vastuvõetud soovitusi rahvuslike tulirelvaalaste seaduste harmoneerimise kohta ning Euroopa Liidu 18. juuni 1991. aasta direktiivi relvade soetuse ja omandamise kohta.¹¹⁷ Samas tuleb märkida, et relvaseaduse

¹¹² Relvaseadus (viide 106).

¹¹³ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 27.04.2011, 2.

¹¹⁴ RKPJK 06. märtsi 2002. a otsus nr 3-4-1-1-02. – RT III 2002, 8, 74, p 15.

¹¹⁵ RKÜK 11. oktoobri 2001. a otsus nr 3-4-1-7-01. – RT III 2001, 26, 280, p 13.

¹¹⁶ RKPJK 26. märtsi 2009. a otsus nr 3-4-1-16-08. – RT III 2009, 15, 109, p 25.

¹¹⁷ Relvaseaduse eelnõu 30 SE seletuskiri. (Käsikiri Riigikogu arhiivis).

vastuvõtmisel ei olnud mitte ükski nimetatud dokumentidest Eestile siduv. Teiseks tuleb märkida, et nimetatud dokumendid reguleerivad üksnes tulirelvadega seonduvat ning puudutavad mittetulirelvi üksnes ulatuses, mil need võivad tulirelvi meenutada. Seetõttu ei saa kõnealustele õigusaktidele viidates mõistlikult põhjendada relvaseaduses nimetatud mittetulirelvade tsiviilkäivet keelavat regulatsiooni.

Lisaks eelnimetatud dokumentides sätestatud põhimõtetele arvestati relvaseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt relvaseaduse väljatöötamisel ka Eesti Vabariigi Riigikogu poolt 09. mail 1930. a vastuvõetud lõhkeainete, kaltsium-karbiidi, atsetüleeni, laskeriistade ja püssitongide seadust (RT 1930, 39, 241), Vabariigi Valitsuse poolt 23. märtsil 1938. a antud laskeriista ja laskemoona määrust (RT 1938, 32, 259), Läti Vabariigi 23. veebruari 1993. a seadust tulirelvadest ja spetsiaalsetest vahenditest enesekaitseks, Vene Föderatsiooni 20. mai 1993. a relvaseadust ja Soome Vabariigi 1991. a relvaseaduse eelnõu materjale. Samuti arvestati relvaseaduse eelnõu kohaselt praktikute (nimesid ei nimetata) arvamusi, kes puutusid ühel või teisel viisil kokku relvade ja laskemoonaga seonduvate tegevusaladega. Veel aga ka seaduse väljatöötamise ajal kehtinud Vabariigi Valitsuse määrusi relvade ja laskemoona kohta.¹¹⁸ Nimetatud määrustena tulevad eelkõige kõne alla Vabariigi Valitsuse 20. septembri 1994. a määrus „Külmrelvade valmistamise, müügi, omandamise, hoidmise ja kandmise ajutise eeskirja kinnitamine“ ning 21. detsembri 1993. a määrus „Piirangute kohta tulirelvade ja laskemoona valmistamisel, müügil, omandamisel, hoidmisel ja kandmisel“.

Esimesed viimatinimetatud aktidest, s.o II maailmasõja eelsed määrused ja seadused ei käsitle samuti nõudeid mittetulirelvadele ning Läti ja Soome mainitud õigusaktid ja nende eelnõud ei ole avalikult kättesaadavad ega sisaldu ka relvaseaduse eelnõu menetlustoimikus või juhtivkomisjoni protokollides. Piirangud mittetulirelvade käitlemisele leiab siiski Vene Föderatsiooni 1993. a relvaseadusest ning Vabariigi Valitsuse 1994. a määrusest „külmrelvade valmistamise, müügi, omandamise, hoidmise ja kandmise ajutise eeskirja kinnitamine“. Vene Föderatsiooni 1993. a relvaseaduse artikli 6 kohaselt oli Vene Föderatsiooni territooriumil tsiviilkäibes keelatud kettnuiad, kasteedid ja teised analoogsed löökesemed ning relvad, mille toime põhineb elektrienergia kasutamisel.¹¹⁹ Eesti Vabariigi Valitsuse 1994. a määruse kohaselt oli ükskõik millise külmarelva omandamiseks, hoidmiseks või kandmiseks vajalik luba isiku elu- või asukoha järgse politseijaoskonna komissarilt või abikomissarilt ning tsiviilkäibes olid keelatud nii elektrirelv kui ka külmrelvad nagu

¹¹⁸ Relvaseaduse eelnõu 30 SE seletuskiri (viide 117).

¹¹⁹ Закон Российской Федерации Федерация от 20 мая 1993 г. № 4992 - I „Об оружии“ (Ведомости СНД и ВС РФ. 1993. № 24. Ст.860).

kumminui, amb ja vibu tõmbejõuga üle 43 kg, vedru- või raskusjõul väljaviskuva jäigalt kinnituva teraga nuga (mille tera pikkus on üle 8,5 cm ja laius alla 14% tera pikkusest või mille tera on kahelt poolt teritatud), teraspiits, kettnui või muu vetruva või liigendotsaga löögivahend, kasteedid, nukid või muud inimese ründamiseks valmistatud või kohandatud esemed, sh idamaa võitlusvahendid.¹²⁰ Seejuures on Eesti Vabariigi Valitsuse 1994. a määruse eelnõu seletuskirjas põhistatud kehtestatud piirangute vajalikkust järgnevalt: „Käesoleval ajal puudub külmrelvi käsitlev, nende valmistamist, müüki, omandamist, hoidmist ja kandmist reguleeriv õigusakt. Samal ajal on kriminaalkoodeksis ja haldusõiguserikkumisseadustikus ette nähtud karistused külmrelvade ebaseadusliku valmistamise, hoidmise ja kandmise eest.“¹²¹ Autori hinnangul on selline põhjendus aga äärmiselt taunitav, kuivõrd riigi karistusvolitus peaks olema oma olemuselt sekundaarne ning tulenema ühiskonnaliikmetelt.¹²² See tähendab, et teo karistatavusele peab eelnema, mitte aga järgnema ühiskondlik kokkulepe sellise teo keelamise kohta.

Ainus avalikult kättesaadav materjal, mis pakub vähemalt mingis ulatuses selgitavaid seisukohtasid teatud mittetulirelvade tsiviilkäibes keelamise kohta, on lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 26. jaanuaril 2009. a jõustunud lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seaduse § 2 punktiga 6 täiendati relvaseaduses nimetatud tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade loetelu külmrelvadega nagu tääknuaga ja teleskoopnui.¹²³ Eelnõu seletuskirja kohaselt oli tääknoa lisamine tsiviilkäibes keelatud külmrelvade nimistusse põhjendatud sellega, et tääknoa kasutamine ei haaku tsiviiltoimingutega, sest selle põhifunktsiooniks on tulirelva külge kinnituva täägiga torke sooritamine. Analoogselt torketäägiga, mis on tsiviilkäibes keelatud, on eelnõu seletuskirja kohaselt tääknoa oluliseks tunnuseks just tulirelva külge kinnitamise võimalus ning sellest tulenevalt on nii torketääk kui ka tääknuaga külmrelvad, mis kuuluvad tulirelva juurde lahingtegevuses kasutatavaks lähivõitluseks ega sobi seetõttu tsiviilkäibesse. Teleskoopnuia lisamine tsiviilkäibes keelatud külmrelvade nimistusse oli eelnõu seletuskirja kohaselt samuti põhjendatud teleskoopnuia rakendamise eesmärkide mittekattumisega tsiviilfunktsioonidega. Eelnõu seletuskirjas on teleskoopnuia võrreldud tsiviilkäibes teatud tingimustel lubatud kumminuiaga ning leitud, et kumminuiaga on isikul võimalik distantsilt kaitsta nii ennast kui

¹²⁰ Külmrelvade valmistamise, müügi, omandamise, hoidmise ja kandmise ajutise eeskirja kinnitamine. – RT I 1994, 64, 1092.

¹²¹ Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu „Külmrelvade valmistamise, müügi, omandamise, hoidmise ja kandmise ajutise eeskirja kinnitamine“ seletuskiri. Eesti Riigiarhiiv, fond nr 5046, nim nr 1, s nr 322, lk 216.

¹²² RKKK 03. aprillil 2006. a määrus nr 3-1-1-1-06. – RT III 2006, 12, 113, p 9.

¹²³ Lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seadus. – RT I 2009, 4, 25.

ka teisti. Teleskoopnuia osas on aga leitud, et kuivõrd teleskoopnui on kumminuiast reeglina lühem ja ka kokkulükatav, on seda mugavam kanda ja kergem varjata ning seetõttu ka kergem kasutada väiksema vahemaa pealt ründe eesmärgil. Tähelepanu ei ole pööratud asjaolule, et täpselt samadel põhjustel on teleskoopnuia kergem kasutada ka kaitse eesmärgil. Autori hinnangul on eriti kummaline rõhuda teleskoopnuia kerge varjamise võimalikkusele, sest RelvS § 50 lg 2 kohaselt võibki avalikus kohas kanda relva üksnes varjatult. Kokkuvõttes on aga sedastatud, et teleskoopnui on politsei erivahend, mille lubamine tsiviilkäibes peab olema sõnaselgelt keelatud.¹²⁴

Eeltoodud piirangud ja selgitused seonduvalt täaknoale kehtestatud tsiviilkäibe keeluga langesid aga riigikogu riigikaitsekomisjoni kriitika alla vähem kui üks aasta pärast täaknoa tsiviilkäibes keelamist ning 09. juulil 2010. a jõustunud relvaseaduse muutmise seaduse punkiga 2 selline keeld ka tühistati.¹²⁵ Relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on täaknoa omamine Eestis üsna levinud, täaknuga on ehituslikult võrreldav pussnoaga ning löikeserva olemasolu tõttu ei saa täaknuga võrdsustada tsiviilkäibes juba ammu keelatud torketäägiga. Samuti on komisjoni hinnangul täaknoad levinud kollektioneerimiseks. Seetõttu astus riigikaitsekomisjon relvaseadusega seonduvalt varem esinematu ja tugevalt tervitatava sammu ning asus tõepoolest analüüsima, kas relvaseadusega täaknugade tsiviilkäibe kehtestatud keeld on põhiseadusega üldsegi kooskõlas. Riigikaitsekomisjon kahtles kehtestatud piirangu proportsionaalsuses ning leidis, et keelu vajalikkuse tuvastamiseks on esmalt vaja informatsiooni selle kohta, kas ja kui palju on kasutatud täaknuga õiguserikkumiste toimepanemisel. Komisjon sedastas, et kui täaknugadega ei ole pandud toime õigusrikkumisi, siis langeb ka ära vajadus piirata isikute õigust omada ja vallata täaknuge ning seda piirangut saab vaadelda kui ebavajalikku. Kui täaknugadega aga on toime pandud õigusrikkumisi, siis tuleb vaadelda seda, kas täaknugade keelustamine võib vähendada kuritegevust ja tõsta ühiskonna turvatunnet. Komisjon osundas, et enamus vägivallakuritegudest, milles kasutatakse kuriteo toimepanemiseks külmrelvi, pannakse siiski toime olmes kasutamiseks mõeldud terariistadega (kööginoad, kirved, hangud jne) või siis tavapärase tasku-, jahi- või pussnugadega, mida relvaseaduse kohaselt saab lugeda piiramata tsiviilkäibes olevateks. Samuti osundas komisjon, et lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas ei ole täaknugadele kehtestatud piirangu

¹²⁴ Lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu 316 SE seletuskiri, lk 5-6. Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20120729021036&file_id=444570&file_name=316%20SE%20muudetud%20seletuskiri.rtf&file_size=101075&mnsensk=316+SE&etapp=04.11.2008&fd=15.01.2009\(01.05.2014\)](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20120729021036&file_id=444570&file_name=316%20SE%20muudetud%20seletuskiri.rtf&file_size=101075&mnsensk=316+SE&etapp=04.11.2008&fd=15.01.2009(01.05.2014)).

¹²⁵ Relvaseaduse muutmise seadus. – RT I 2010, 37, 223.

legitiimset eesmärki otseselt välja toodud ning esitatud põhjendused ei kaalu üles põhiseaduses sätestatud õigust vabale eneseteostusele ja omandi puutumatusel ja kaitstusele. Kokkuvõttes leiti, et täaknugade keelustamine tsiviilkäibes ei ole vajalik abinõu ja sellest tulenevalt on see ebaproportsionaalne põhiseaduse § 11 mõttes.¹²⁶ Paraku keskendus kõnealune seaduseelnõu üksnes siiski täaknugadele ega peatunud teistel tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvadel. Autori hinnangul on komisjoni poolt täaknugade seadustamise vajalikkuse kohta esitatud argumentatsioon sisuliselt aga üks-ühele kasutatav ka kõigi teiste tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade kohta. Miks suunati selline argumentatsioon üksnes täaknugadele, oskab ilmselt selgitada vaid seaduseelnõu algatanud huvigrupp.

Kokkuvõttes saab sedastada, et tsiviilkäibes teatud relvade keelustamine ei ole olnud täielikult seadusandja omalooming, kuivõrd kehtestatud regulatsioon oli analoogne esimese relvaseaduse jõustumise ajal meie idapoolse naaberriigi ajaliselt varasema regulatsiooniga, mis oli esimese relvaseaduse väljatöötamisel ka üheks seaduse eeskujuks. Sellegi poolest oli esimese relvaseaduse väljatöötamisel avaliku diskussiooni aineks üksnes tulirelvadega seonduv. Suurele hulgale külmrelvadele ning elektrišokirelvale kehtestatud eranditult tsiviilkäibe keeldu ja sellise keelu otstarbekust, vajalikkust ja proportsionaalsust ei ole esimese relvaseaduse väljatöötamisel avalikult arutatud. Informatsiooni nimetatud piirangute kehtestamise aluste ja põhjuste kohta ei leia esimese relvaseaduse eelnõu seletuskirjast ega muudest menetlustoimiku materjalidest, samuti mitte ühestki neljast (25. aprillil 1995. a, 31. mail 1995. a, 14. juunil 1995. a ning 28. juunil 1995. a) relvaseaduse eelnõu lugemise stenogrammist. Seejuures on esimese relvaseaduse regulatsioon püsinud kuni käesoleva ajani üldjoontes muutumatuna ning eelmisel sajandil vastuvõetud otsuste põhjendatust ja otstarbekust ei ole kordagi seatud kahtluse alla. Vastupidiselt tundub, et kord kehtestatud regulatsioon, mille taga ei ole mitte ühtegi selgitust, on võetud omaks just kui midagi sellist, mille põhjendatuses ja otstarbekuses ei olegi vaja kahelda. Viimast ilmestab asjaolu, et tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade loetelu hilisemate täienduste põhjendatuse juures on hilisemalt loetellu lisatud relvi võrreldud juba varasemalt loetellu kuulunud relvadega stiilis, et võrreldavate relvade sarnasuse puudumise korral pole vaja loetelu ka täiendada.¹²⁷ Võrdluse käigus ei ole peatunud küsimusel, kas see relv, mille põhjal otsustatakse mõne muu relva tsiviilkäibelist saatust, peaks tsiviilkäibes keelatud relvade loetelusse üldsegi kuuluma.

¹²⁶ Relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu 719 SE II-1 seletuskiri, lk 2-3. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=ea864c49-b228-cf1b-711f-cff7d585521d& (01.05.2014).

¹²⁷ Samas, lk 2.

Mitmed mittetulirelvad, mis on keelatud tsiviilkäibes, on samal ajal siiski seadustatud ja kasutuses avalikus teenistuses. Kuivõrd mitmete mittetulirelvade tsiviilkäibelist keelustamist ei ole üldse põhjendatud või on põhjendatud puudulikult, siis loodetavasti on seadusandja paremini põhjendanud samade relvade seadustamist avalikus teenistuses. Kui see on nii, siis ehk jõuab esitatud põhjenduste analüüsimisel ka selgusele selles, miks peaksid sellised relvad olema seadustatud üksnes avalikus teenistuses. Teisisõnu võib selliste põhjenduste analüüsimisel leida vastuseid ka eelnevalt sisuliselt vastamata jäänud küsimusele – miks ikkagi on sellised relvad tsiviilkäibes keelatud? Seetõttu analüüsib autor järgnevalt seadusloomet selles osas, mis puudutab just avaliku teenistuse relvastust.

3.4. Tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvad, mis on seadustatud avalikus teenistuses

Esimene Eesti Vabariigi õigusakt, mis puudutab hiljem tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvi, on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 28. veebruari 1991. a seadlus „Politsei erivahendite ja tulirelvade kasutamise korra kohta“. Nimetatud seadluse punkt 11 sätestab politsei aktiivse kaitse vahenditena alused kõikide relvade kasutamisele, mis pole vastuolus 1984. a. rahvusvahelise konventsiooniga „Tavaliste relvade konkreetsete liikide kasutamise keelamise või piiramise kohta, mida võidakse lugeda ülisuuri vigastusi tekitavaks või valikuta toimet omavaks“, sh ning eraldi esitatuna ka elektrišokirelva kasutamiseks.¹²⁸ Kuivõrd seadluses nimetatud konventsioon ja selle erinevad protokollid käsitlevad üksnes inimkehasse avastamatuid fragmente jätvaid relvi, miine ning miinide sarnaseid relvi, süüterelvi ning laserrelvi, jäävad selle reguleerimisalast välja kõik relvaseaduses loetletud ja tsiviilkäibes keelatud külmrelvad.¹²⁹ Teisisõnu kõik need mittetulirelvad, mis keelati tsiviilkäibes Vabariigi Valitsuse 1994. a määrusega, olid politseiteenistuses alates juba 1991. aastast selgesõnaliselt lubatud. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 28. veebruari 1991. a seadluse mittetulirelvi puudutavad sätted võeti seejärel üle ka 1993. a Eesti Vabariigi politseiseadusesse.¹³⁰ Samas tuleb märkida, et politseiteenistuses teatud mittetulirelvade kasutamist lubavate sätete selgituseks leidub veel vähem informatsiooni, kui hiljem nende samade relvade tsiviilkäibes keelamise kohta. Eesti Vabariigi 1993. a politseiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse eelnõu seletuskiri¹³¹ ei maini mittetulirelvi ka mitte kaudselt

¹²⁸ Politsei erivahendite ja tulirelvade kasutamise korra kohta. – RT 1991, 8, 123.

¹²⁹ Ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsiooni ning selle lisaprotokollidega ühinemise seadus. – RT II 2000, 8, 44.

¹³⁰ Eesti Vabariigi politseiseaduse muutmise ja täiendamise seadus. – RT I 1993, 20, 355.

¹³¹ Eesti Vabariigi politseiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse seletuskiri. (Käsikiri Riigiarhiivis).

ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse kohta Riigiarhiivist kättesaadavad materjalid ei ole paraku seadluse sisulist külge selgitava iseloomuga.

Esimese relvaseaduse vastuvõtmisega paralleelselt piirati siiski mittetulirelvade kasutamist ka politseiteenistuses. Relvaseaduse § 76 järgi välistati teenistusrelvana politseiteenistuses kõik külmrelvad peale kumminuia, samuti ka elektrišokirelv. Seega tekkis pärast relvaseaduse vastuvõtmist relvaseaduse vastuvõtmisele eelnenud perioodiga võrreldes mõneti kummaline olukord, mil politseiteenistuses teenistusrelvadena keelatud mittetulirelvade ring oli tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade ringist isegi laiem. Seevastu muus avalikus teenistuses teenistusrelvadena keelatud mittetulirelvade ring langes relvaseaduse § 11 kohaselt tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade ringiga kokku.¹³² Sarnaselt mittetulirelvade tsiviilkäivet puudutavatele piirangutele puuduvad relvaseaduse eelnõu seletuskirjas paraku ka sisulised põhjendused avalikku teenistust puudutavate piirangute osas.¹³³ Kirjeldatud kummaline olukord politsei relvastuses muutus alles 01. juunil 2006. a, mil jõustus politseiseaduse ja politseiteenistuse seaduse muutmise ning sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seadus. Nimetatud õigusakti § 1 p 8 järgi asendati politseiseaduses kasutusel olnud mõiste „kumminui“ oluliselt laiema mõistega „külmrelv“.¹³⁴ Kuigi seaduseelnõu kohta puudub seletuskiri, nähtub riigikogu õiguskomisjoni 07. aprillil 2005. a peetud istungi protokollist, et kõnealuse muudatuse tingis asjaolu, et kumminui on iganenud mõiste ja vaid üks külmrelvade tüüpe ning et tegelikkuses on politsei võtnud kasutusele ka teleskoopnuiad, kuid kehtinud seaduses puudus selleks alus.¹³⁵ Samal ajal sätestas relvaseadus muu avaliku teenistuse kohta juba 2001. aastal, et teenistusrelvade liigid ja nende käitlemise korra kehtestab siseminister määrusega¹³⁶ ning 01. juunil 2002. a kehtima hakanud määruse § 2 lg 1 p 3 kohaselt oli teenistusrelvaks mis iganes külmrelv¹³⁷.

Alates 01. juunist 2006. a oli seega avalikus teenistuses, sh politseiteenistuses lubatud võtta kasutusele kõiki tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvi, v.a elektrišokirelva. 13. juulil 2008. a kaotati politseiteenistuses lubatava relvastuse suhtes aga seegi piirang ning politseiseaduse ja

¹³² Relvaseadus (viide 106).

¹³³ Relvaseaduse eelnõu 30 SE seletuskiri (viide 127).

¹³⁴ Politseiseaduse ja politseiteenistuse seaduse muutmise ning sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seadus. – RT I 2006, 21, 162.

¹³⁵ Riigikogu õiguskomisjoni 07. aprilli 2005. a istungi protokoll nr 25. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=050970003 (01.05.2014).

¹³⁶ Relvaseadus (viide 107), § 3 lg 4.

¹³⁷ Teenistusrelvade liigid ja nende käitlemise kord. – RTL 2002, 45, 622.

sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse § 1 punktide 16 ja 17 järgi sätestati elektrišokirelv üheks võimalikuks politsei relvaks.¹³⁸ Kummalisel kombel ei leidu ka politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas politseiteenistuses elektrišokirelva seadustamise kohta jällegi mitte ühtegi põhjendust.¹³⁹ Samas nähtub Riigikogu istungite stenogrammidest, et kõnealuse seaduseelnõu lugemisel tekkis mitmel korral diskussioon selle üle, kas elektrišokirelv on ikkagi vajalik ja sobilik vahend politseiteenistusse. Erakonna Eestimaa Rohelised fraktsioon, erakonna Eestimaa Rahvaliid fraktsioon ning Eesti Keskerakonna fraktsioon esitasid peale eelnõu esimest lugemist näiteks muudatusettepanekud, millega sooviti jätta elektrišokirelv politsei relvade arsenalist ikkagi välja.¹⁴⁰ Riigikogu õiguskomisjon jättis nimetatud muudatusettepanekud küll arvestamata, kuid karmistas esialgu planeeritud elektrišokirelva kasutusvõimalusi, sisuliselt samastades elektrišokirelva kasutamise tulirelva kasutamisega. Kui enamlevinud vastuväiteks elektrišokirelva kasutusele võtmisele oli sedastus, et elektrišokirelv on piinamisvahend, siis tugevaimaks pooltargumendiks võib autori hinnangul pidada riigikogu õiguskomisjoni liikme Ken-Marti Vaheri sedastust, mille kohaselt „on mõistlik alternatiivina võimaldada kasutada Eestis elektrišokirelva enne, kui haaratakse tulirelva järele“.¹⁴¹

Kokkuvõttes nähtub eeltoodust, et avaliku teenistuse relvastust puudutav õigusloome on läbi aja olnud isegi kaootilisem kui tsiviilkäibelise relvastuse reguleerimine. Seejuures ei leia ka avaliku teenistuse relvastust puudutavast õigusloomest vastust küsimusele, miks on teatud mittetulirelvade tsiviilkäive ikkagi keelatud.

Elektrišokirelva ning kõigi külmrelvade kasutamise lubamine avalikus teenistuses ning samal ajal elektrišokirelva ja teatud külmarelvade kasutamise keelamine tsiviilkäibes on autori hinnangul probleemne. Eelkõige on autoril raske mõista asjaolu, miks on mõistlik üksnes

¹³⁸ Politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 2008, 28, 181.

¹³⁹ Politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 222 SE seletuskiri. Arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=265089&file_name=politseiseaduse%20ja%20seletuskiri%20\(223\).doc&file_size=198144&mnsensk=222+SE&fd=2011-04-13](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=265089&file_name=politseiseaduse%20ja%20seletuskiri%20(223).doc&file_size=198144&mnsensk=222+SE&fd=2011-04-13) (01.05.2014).

¹⁴⁰ Muudatusettepanekute loetelu politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 222 SE. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_ooc_file&op=emsplain2&content_type=text/html&u=20140212184548&file_id=324770&mnsenme=222+SE&etapp=02.06.2008&fd=28.12.2009 (01.05.2014).

¹⁴¹ XI riigikogu stenogramm. III istungjärk. Kolmapäev, 4. juuni 2008. a. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&pkpkaupa=1&toimetatud=1&toimetamata=0&date=1212583841&paevakord=2255> (01.05.2014).

politseiametnikel võimaldada kasutada elektrišokirelva enne, kui haaratakse tulirelva järele. Kas elektrišokirelv on tõesti midagi sellist, mis kujutab endast kellegi muu kui politseiametniku käes hoopiski suuremat ohtu kui tulirelv? Sama võib aga küsida ka näiteks teleskoopnuia omamise ja valdamise kohta. Autori hinnangul on mõneti kummaline, et politseiametnikuks mitte olev inimene võib endale seaduslikult soetada tulirelva, kanda igasuguste piiranguteta kaasas nuga, metalltoru või omavahel ühendatavaid metalltorusid, kuid ta ei tohi omada ega vallata teleskoopnuia, mis tegelikkuses ei ole oma olemuselt mitte midagi enam kui omavahel juba ühendatud metalltorude kogumik. Eelnevast tulenevalt võib autori hinnangul võrrelda relvaseaduse kehtivat regulatsiooni mõneti just kui maanteega, kus tohib sõita kiirustega 50 km/h ja 90 km/h, vastava loa alusel isegi kiirusega 110 km/h, kuid kus ei tohi sõita kiirusega 70 km/h. Seetõttu kerkib paratamatult küsimus – kas kehtiv mittetulirelvi puudutav õiguslik regulatsioon on ikkagi otstarbekas või tuleks seda muuta? Sellele küsimusele vastamiseks analüüsib autor järgnevalt tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade olemust ja keskendub nende sobivusele potentsiaalsete enesekaitsevahenditena.

4. TSIVIILKÄIBES KEELATUD MITTETULIRELVAD KUI POTENTIAALSSED ENESEKAITSEVAHENDID

4.1. Elektrišokirelv

4.1.1. Elektrišokirelva üldiseloostus

Kehtivas relvaseaduses sätestatud elektrišokirelva definitsioon on üsnagi kõikehõlmav. RelvS § 11 p 6 järgi on elektrišokirelvaks relv, mille toime põhineb elektrienergia kasutamisel. Arvestades seaduses aga juba näiteks relva kui sellise legaaldefiniitsiooni puudumist, võimaldab relvaseaduse sõnastus elektrišokirelvaga seondult teoreetiliselt väga laia tõlgendust, hõlmates potentsiaalselt isegi teatud kalapüügivahendeid. Praktikas on politseiteenistuses ning mitmetes teistes riikides ka tsiviilkäibes kasutusel ning lubatud siiski valdavalt kahte tüüpi elektrišokirelvad, mis erinevad üksteisest eelkõige nende toime, kuid ka kasutusvõimaluste poolest. Neist esimest võib pidada konventsionaalseks elektrišokirelvaks, mis meenutab oma välise parameetrite poolest üldjuhul kõige enam ehk taskulampi ning sarnaneb oma toime poolest elektrikarjusele. Teine elektrišokirelva tüüp ehk juhitud elektrišokirelv on üldjuhul mitmekesisema konstruktsiooniga ning igal juhul mitmekesisema toimega võrreldes konventsionaalse elektrišokirelvaga.

Elektrišokirelva kõige olulisemad komponendid on transformaatorid, mis tõstavad relva poolt väljastatava elektri pinget kuni miljonite voltideni, samal ajal vähendades elektrivoolu tugevust üksikute milliampriteni. Transformaatoritest koguneb elektrivool kondensaatorisse, millest see vabastatakse elektrišokirelva aktiveerimise korral vooluringi lõpus asuvasse elektroodidesse. Elektroodid ei ole seejuures enam, kui kõrge elektrijuhtivusega metallplaadid, mis asuvad üksteisest enamjaolt mõne sentimeetri kaugusel. Elektroodide vaheline distants tagab seejuures vooluringi katkevuse. Kui elektroodide vahele asetada aga konduktor ehk voolujuht, milleks võib olla näiteks inimkeha, on vooluring täielik ning elektrivool liigub läbi konduktori ühelt elektroodilt teisele. Tänapäeval on enamustel elektrišokirelvadel siiski kaks paari elektroode – välimised ja sisemised. Välimine paar elektroode on teineteisest võimalikult eraldatud ning vajab eespool kirjeldatu kohaselt vooluringi toimimiseks välist konduktorit. Elektrišokirelva aktiveerimise korral ilma välise konduktorita liigub elektrivool sisemiste elektroodide suunas, konduktori olemasolul aga konduktori ning seetõttu ka välimiste elektroodide suunas. Sisemiste elektroodide vaheline distants on väike, mis võimaldab vooluringil toimida ka ilma konduktorita. Vooluringi täielikkuse tagab sellisel juhul asjaolu, et teineteisele lähedal asuvate elektroodide vahelise

pinge erinevuse toimel ioniseeritakse elektrodide vahele jäävad õhusakesed. Samal põhjusel võimaldab elektrišokirelva poolt väljastatav elektrivool muu hulgas läbida lisaks nahale ka võrdlemisi paksu riietust. Õhusakeste ioniseerimise toimel tekkiva vooluringi toimimine muutub aga tajutavaks ka kõrvalvaatajatele, sest õhusakeste ioniseerimise ning elektrivoolu liikumisega ühelt elektrodilt teisele kaasneb märkimisväärne audiovisuaalne efekt – vali spetsiifiline pragisev heli ning silmaga nähtav sädelus. Eeltoodust tuleneb ka elektrišokirelva esimene tööpõhimõte – elektrišokirelva eemalepeletav efekt. Elektrišokirelv on selle aktiveerimise korral kõrvalvaatajale üldjuhul kuulda ja näha ka otsese füüsilise kontakti puudumisel.¹⁴² Elektrišokirelva põhiline tööpõhimõte seisneb siiski enamas.

Elektrišokirelva põhilise efekti selgitamiseks on esmalt paslik osundada elektri tähtsusele inimkehas. Iga inimese liigutuse, taju ja mõtte taga on tegelikkuses elektrilised impulsid, mis liiguvad edasi-tagasi lihastes ja kehapinnal asuvate närvirakkude ning peaaju vahel. Selleks, et näiteks liigutada oma kätt, saadab peaaju asjaomastesse närvirakkudesse elektrilise impulsi, mis omakorda käsib närvirakkudel saata vajalikesse lihastesse nende liigutamiseks vajalikku virgatsainet, mis sisuliselt ütleb lihastele, kuidas on antud hetkel vajalik täpselt kokku või laiali tõmbuda. Teisisõnu kasutab inimkeha elektrit, et tagada suhtlus erinevate kehaosade vahel. Elektrišokirelva tööidee ongi aga sekkuda eelkirjeldatud protsessidesse. Elektrišokirelv genereerib kõrgepingelist, kuid madala voolutugevusega elektrivoolu, mis iseenesest ei ole kuigi ohtlik.¹⁴³ Kõrgepingeline, kuid väikese voolutugevusega elektrivool on oluliselt ohutum kui näiteks madalapingeline, kuid suure voolutugevusega elektrivool. Seetõttu on võrdlemisi ohtu ka näiteks argielus üsnagi tavaline nähtus nagu staatiline elekter. Staatilise elektrilaengu voolupinge võib olla enam kui 30 000 volti, kuid staatilise elektrilaengu voolutugevust tuleb mõõta milliamprites.¹⁴⁴ Kuivõrd ka elektrišokirelva poolt toodetav voolutugevus on enamjaolt aga ligilähedane üksnes kolmele milliamprile, ei põhjusta selline elektrivool lühikese kontakti vältel inimkehale märkimisväärset kahju. Elektrišokirelva tööpõhimõte ei seisnegi otseselt aga selle kasutamise subjekti kahjustamises, vaid hoopiski tema närvisüsteemi mõjutamises – kindlasse kehapiirkonda suunatud elektrilaeng seguneb sama kehapiirkonna normaalseks toimimiseks vajalike elektriliste impulssidega, muutes kõnealuse kehapiirkonna ning peaaju vahelise kommunikatsiooni väga raskeks. Selle tulemusel on elektrišokirelva kasutamise subjektil väga keeruline liigutada neid lihaseid, millele elektrišokirelvast lähtuv elektrilaeng

¹⁴² T. Harris. How Stun Guns Work. – HowStuffWorks 29.08.2001. Arvutivõrgus: <http://electronics.howstuffworks.com/gadgets/other-gadgets/stun-gun.htm> (01.05.2014).

¹⁴³ Samas.

¹⁴⁴ How a TASER® CEW Works. – TASER International. Arvutivõrgus: <http://www.taser.com/research-and-safety/how-a-taser-works> (01.05.2014).

on parasjagu suunatud. Elektrišokirelva kasutamise subjekt võib seetõttu muutuda ajutiselt osaliselt halvatuks.¹⁴⁵ Kuigi elektrišokirelvast lähtuv elektrivool ei põhjusta lühiajalisel kontaktil selle subjektile märkimisväärset kahju, põhjustab see siiski märkimisväärset lokaliseeritud valu.¹⁴⁶

Eelkirjeldatud elektrišokirelva tööpõhimõtte iseloomustab siiski üksnes konventsionaalset elektrišokirelva. Teine tüüp elektrišokirelvi on enamjaolt kombineeritud konventsionaalse elektrišokirelvaga, tagades eelnimetatust tulenevatele funktsioonidele seejuures siiski märkimisväärse lisandväärtuse. Selliste elektrišokirelvade otsetõlkeliseks nimetuseks on juhitud elektrišokirelv (*Conducted Electrical Weapon*). Levinum termin kõnealuse elektrišokirelva kohta on aga *Taser*. Seda tulenevalt asjaolust, et just sellise nimetuse andis kõnealusele relvale selle esialgse versiooni looja John H. Cover, tuletades selle akronüümina Victor Appeltoni omaaegse populaarse ulmelise seiklusnovelli pealkirjast „Tom Swift and His Electric Rifle“, millest ühtlasi pärines ka idee kõnealuse relva loomiseks.¹⁴⁷ Lisaks eelnevale on nimetatud relva tööpõhimõtte valdavalt patenteeritud ettevõtte poolt Taser International Incorporated.¹⁴⁸

Juhitud elektrišokirelva esimene erinevus võrreldes konventsionaalse elektrišokirelvaga tuleneb selle kasutamisevõimalusest. Konventsionaalse elektrišokirelva kasutamiseks on paratamatult vajalik lähidistants, sest elektrišokirelva kasutamise subjekti ehk konduktorit tuleb elektrišokirelvaga realselt puudutada. Teisisõnu peab konventsionaalse elektrišokirelva kasutamise subjekt olema relva kasutajale käeulatuses. Enamlevinud juhitud elektrišokirelvad võimaldavad relva kasutajal hoida relva kasutamise subjektiga aga vähemalt 4,5 meetri pikkust distantsti. See on võimalik tulenevalt asjaolust, et juhitud elektrišokirelv kasutab elektrilaengu edastamiseks ligikaudu sentimeetri pikkuseid lendnooli (elektroode), mis heidetakse relvast välja, kasutades selleks kokku surutud lämmastikku, ning mis jäävad relvaga ühendatuks läbi kõrgjuhtiva vasktraadi. Seejuures asetsevad lendnooled teineteise suhtes väikese nurga all (*ca* 8 kraadi), mis tähendab, et lennudistantsti suurenedes suureneb ka lendnoolte omavaheline distantst (*ca* 1 toll iga 7 tolli kohta). Mida suurem on lendnoolte omavaheline distantst kontaktil, seda efektiivsem on ka juhitud elektrišokirelva efekt.

¹⁴⁵ T. Harris (viide 142).

¹⁴⁶ Great Britain: Parliament: House of Commons: Home Affairs Committee. Police use of tasers: fifth report of session 2010-11. The Stationery Office 2011, lk 7.

¹⁴⁷ M. W. Kroll, J. D. Ho (toim). TASER® Conducted Electrical Weapons: Physiology, Pathology, and Law. New York, New York (USA): Springer Science and Business Media 2009, lk 11.

¹⁴⁸ Taser granted all rights to stun gun technology. – The Arizona Republic 16.06.2007.

Minimaalseks efektiivseks lendnoolte vaheliseks distantsiks hinnatakse 4 tolli, mis tähendab, et juhitud elektrišokirelva kasutamise subjekt võiks asuda relva kasutajast relva kasutamise hetkel vähemalt käeulatuse kaugusel.¹⁴⁹ Teine juhitud elektrišokirelva erinevus võrreldes konventsionaalse elektrišokirelvaga tuleneb selle tööpõhimõttest. Juhitud elektrišokirelvast edastatav elektrilaeng on konventsionaalsest elektrišokirelvast edastatava elektrilaenguga võrreldes efektiivsem. Kui konventsionaalsest elektrirelvast lähtuv elektrilaeng üksnes segab sellega kontaktis olevate kehaosade normaalseks toimimiseks vajalikke elektriimpulsse, siis juhitud elektrišokirelvast lähtuv elektrilaeng kopeerib ja edastab neid kesknärvisüsteemi viisil, mis põhjustab kogu keha ulatuses tugevaid tahtest sõltumatuid lihaste kokkutõmbeid. Konventsionaalse elektrišokirelvaga ei ole sama efekt saavutatav põhjusel, et elektroodide vaheline distants on lihtsalt liiga väike.¹⁵⁰ Kui konventsionaalse elektrišokirelva põhiline efekt seisneb selle kasutamise subjekti mõningate lihaste koordineeritud töö häirimises ning ajutiste valuaistingute esilekutsumises, siis juhitud elektrisokirelva põhiline efekt seisneb selle kasutamise subjekti ajutiselt täielikult liikumisvõimetuks muutmises ning valuaistingud ja lihaste suurest töökoormusest lähtuv väsimus on sekundaarsed.¹⁵¹ Seetõttu on ka Ameerika Ühendriike justiitsministeeriumi poolt politseijõududele väljastatud elektrišokirelva kasutamise juhistes toonitatud, et konventsionaalse elektrišokirelva tööpõhimõtet tuleks rakendada üksnes juhul, kui tegemist on lähivõitluse olukorraga või juhul, mil näiteks juhitud elektrišokirelva üks elektroodidest ei ole korralikult kinnitunud. Viimases olukorras võimaldab kontaktipõhise meetodi kasutamine siiski juhitud elektrišokirelva efekti saavutamist. Eeltoodud tingimuste puudumisel tuleks juhise kohaselt siiski rakendada juhitud elektrišokirelva, kuivõrd konventsionaalne elektrišokirelv on piiratud efektiivsusega ning võib korduval kasutamisel olukorda hoopis halvendada, kutsudes elektrišokirelva kasutamise subjektis esile raevu.¹⁵²

¹⁴⁹ TASER® X26C Operating Manual. – TASER International 2007, lk 16. Arvutivõrgus: <http://www.womenonguard.com/images/TASER-X26c-manual.pdf> (01.05.2014).

¹⁵⁰ J. D. Ho, J. R. Miner jt. Cardiovascular and Physiologic Effects of Conducted Electrical Weapon Discharge in Resting Adults. – Academic Emergency Medicine 2006, Volume 13, Issue 6, lk 593.

¹⁵¹ M. W. Kroll, J. D. Ho (viide 147), lk 51.

¹⁵² Police Executive Research Forum and Community Oriented Policing Service, U.S. Department of Justice. 2011 Electronic Control Weapon Guidelines. March 2011, lk 14. Arvutivõrgus: <http://cops.usdoj.gov/Publications/e021111339-PERF-ECWGb.pdf> (01.05.2014).

4.1.2. Elektrišokirelva ohutus ja ohtlikkus

Elektrišokirelva ohutuse ja ohtlikkuse üle on maailma mastaabis nüüdseks debateeritud juba aastakümneid. Euroopa Liidu tasandil suhtutakse elektrišokirelva kahtlemata ettevaatlikult ning Euroopa Liidu Nõukogu määrusega 1236/2005 puudutavalt kaubavahetust teatud kaupadega, mida võib kasutada surmanuhtluseks, piinamiseks või muuks julmaks, ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks või karistamiseks, on liikmesriikidel lubatud kehtestada elektrišokirelva osas isegi täielik ekspordi ja impordi keeld.¹⁵³ Nimetatud määruse III peatüki kohaselt peetakse elektrišokirelva kaubaks, mida saab kasutada piinamise või muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise eesmärkidel.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Piinamisvastane Komitee on Portugali valitsusele 2007. a antud juhistes läinud isegi kaugemale ning öelnud, et elektrišokirelvade kasutamine põhjustab tõsist valu, olles seega üheks piinamise vormiks ning võib põhjustada ka surma. Juhistes paluti Portugali valitsusel kaaluda loobumist valitsuse poolt äsja soetatud elektrišokirelvade Taser® X26 kasutamisest, kuivõrd nimetatud elektrišokirelvade efekt selle kasutamise subjektide füüsilisele ja vaimsele olukorrale tundub rikkuvat piinamisvastase konventsiooni artikleid 1 ja 16.¹⁵⁴ Portugal neile antud juhiseid nähtavasti siiski ei järginud.¹⁵⁵

Veel vokaalsemalt on elektrišokirelvade kasutamise vastu võidelnud inimõiguste kaitsmisele orienteeritud rahvusvaheline valitsusväline organisatsioon Amnesty International. Kui Amnesty International'i poolt 2004. a väljastatud raporti kohaselt oli selleks ajaks elektrišokirelva kasutamise järel surmaga lõppenud juhtumeid Ameerika Ühendriikides enam kui 70,¹⁵⁶ siis 2006. a väljastatud raporti kohaselt oli surmaga lõppenud juhtumite arv kasvanud juba suuremaks kui 150,¹⁵⁷ 2008. a väljastatud raporti kohaselt oli elektrišokirelva

¹⁵³ Euroopa Liidu Nõukogu 27. juuni 2005. a määrus (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks. – ELT 30.7.2005 L 200/1.

¹⁵⁴ United Nations, Committee Against Torture. Conclusions and recommendations of the Committee against Torture. Geneva, 5-23 November 2007, p 14. Arvutivõrgus: <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/observations/portugal2008.pdf> (01.05.2014).

¹⁵⁵ Police use Taser gun for first time ever. – The Portugal News Online 29.11.2008. Arvutivõrgus: <http://www.theportugalnews.com/news/view/987-13> (01.05.2014).

¹⁵⁶ USA: Excessive and lethal force? Amnesty International's concerns about deaths and ill-treatment involving police use of tasers. – Amnesty International 30.11.2004. Arvutivõrgus: <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR51/139/2004> (01.05.2014).

¹⁵⁷ USA: Amnesty International's continuing concerns about taser use. – Amnesty International 27.03.2006. Arvutivõrgus: <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR51/030/2006> (01.05.2014).

kasutamise järel surmaga lõppenud juhtumeid 334¹⁵⁸ ning 2012. a pressiteate kohaselt oli surmaga lõppenud juhtumite arv kasvanud suuremaks kui 500¹⁵⁹. Seetõttu on paslik peatuda elektrišokirelva kasutamisega seonduvatel ning raporteeritud peamistel murekohtadel.

4.1.3. Elektrišokirelva kasutamise füsioloogilised efektid

Amnesty International sedastab ohtusid eelkõige tulenevalt nende hinnangust, mille järgi olevat elektrišokirelvade kasutamine levinud kiiremas tempos kui põhjalikud ja sõltumatud uuringud seoses elektrišokirelvade kasutamise ohutusega ja elektrišokirelvade poolt potentsiaalselt põhjustatavate terviseriskidega. Olemasolevad uuringud olevat küll jõudnud järeldusele, et hea tervise juures olevatele täiskasvanutele kujutavad elektrišokirelvad vähest ohtu ning nende kasutamisega kaasnevate ebasoodsate kõrvalmõjude ulatus on üldjuhul madal, kuid sellised uuringud on Amnesty International'i hinnangul oma sisult olnud piiratud ning osundanud täiendavate uuringute vajadusele mõistmaks elektrišokirelvade kasutamise täielikku mõju haavatavamate subjektide osas. Siinkohal osundatakse isikutele, kes on näiteks stimuleerivate narkootikumide mõju all või kehva tervise juures. Kuigi tootjate poolt kirjeldatud elektrišokirelvadest lähtuv elektrivool olevat väidetavalt liiga nõrk, et kutsuda esile otsest fataalset šokki, leiavad Amnesty International'i sõnul siiski mõned meditsiiniekspertid, et elektrišokirelvast lähtuv elektrivool võib segada südame tööd, kui elektrivoolu rakendatakse südame lähedal või südame töötsüklile kriitilisel hetkel.¹⁶⁰ Kuigi Amnesty International ei viita seejuures oma väidete aluseks olevatele allikatele, võib nendega mõneti siiski nõustuda, sest näiteks 2006. a läbiviidud ja avaldatud teaduslik uuring elektrišokirelva kasutamise füsioloogilistest ja kardiovaskulaarsetest mõjudest puhanud täiskasvanutele jõudis järeldusele, et elektrišokirelva kasutamine ei mõjutanud katsealuste südametööd ega südamerakkusid 24 tunni jooksul pärast elektrišokirelva kasutamist. Siiski soovitati uuringus läbi viia veel täiendavaid katseid mõistmaks täielikult elektrišokirelva kasutamise järel aset leidnud surmajuhtumite täpseid põhjuseid. Tuleb ka märkida, et uuringu

¹⁵⁸ Amnesty International. USA: 'Less than lethal'? The use of stun weapons in US law enforcement. Amnesty International Publications 2008. Arvutivõrgus:

<https://www.amnesty.org/en/library/asset/AMR51/010/2008/en/530be6d6-437e-4c77-851b-9e581197ccf6/amr510102008en.pdf> (01.05.2014).

¹⁵⁹ Amnesty International Urges Stricter Limits on Police Taser Use as U.S. Death Toll Reaches 500. – Amnesty International 15.02.2012. Arvutivõrgus: <http://www.amnestyusa.org/news/press-releases/amnesty-international-urges-stricter-limits-on-police-taser-use-as-us-death-toll-reaches-500> (01.05.2014).

¹⁶⁰ Amnesty International (viide 158), lk 2.

läbiviimisel kasutati üksnes ühte enamlevinud elektrišokirelva mudelit *Taser X26* ning katsealuseid mõjutati üksnes relva standardse elektrilaenguga, mille kestvus on 5 sekundit. Eeltoodu oli tingitud asjaolust, et kogutud andmete põhjal kestab praktikas elektrišokirelva laeng 67-protsendil juhtudest 5 sekundit või vähem, kuid laengu kestvust saab siiski pikendada. Lisaks sellele oli katsealuste näol tegemist inimestega, kes olid puhanud, vaimselt ja füüsiliselt terved ning kes teadaolevalt ei olnud kasutanud keelatud simulantide.¹⁶¹

Uuringud kõnealuses valdkonnas on aga jätkunud ning 2011. a viidi läbi ning avaldati teaduslik uuring, mis keskendus puhanud täiskasvanute asemel just füüsiliselt kurnatud täiskasvanutele. Uuringu katseisikud pidid enne nende peal elektrišokirelva kasutamist läbima põhjalikult kurnava treeningu. Seejärel kasutati katseisikute peal ka eelnevates uuringutes kasutatud elektrišokirelva *Taser X26*, kuid standardse 5-sekundilise elektrilaengu asemel avaldati subjektidele elektrilaenguid kestvusega 15 sekundit. Seejuures tagati katsealustele elektrootodide paigaldamisel, et elektrootodide omavaheline distants oleks vähemalt 12 tolli, mis on 3 korda suurem soovituslikust minimaalsest distantsist, ning hõlmaks südame anatoomilist asukohta. Uuringu järelduste kohaselt ei avaldanud elektrišokirelva kasutamine ka kirjeldatud tingimustel katsealuste südametöös märgatavaid muutusi ning kokkuvõttes leiti, et teooriad elektrišokirelvade kasutamisest lähtuvatest südame arütmiatest füüsiliselt kurnatud inimestes ei pea paika.¹⁶² 2010. a viidi läbi ning avaldati teaduslik uuring seonduvalt pikemaajalise elektrišokirelva kasutamise tagajärgedega vabatahtlikes katsealustes. Nimetatud uuringus kasutati enamlevinud *Taser X26* asemel tsiviilotstarbeks arendatud ning turul saada olevat elektrišokirelva mudelit *Taser C2*. Kahe mudeli erinevus seisneb eelkõige nende poolt väljastatava elektrilaengu kestvuses. Kui standardne *Taser X26* elektrilaeng kestab 5 sekundit, siis *Taser C2* poolt väljastatava elektrilaengu kestvus on 30 sekundit, mis on mõeldud tagamaks selle kasutajale ajaakent põgenemiseks peale elektrišokirelva kasutamist. Katsealustele suunati elektrilaeng pooleks minutiks otse rindkeresse. Uuringu tulemused näitasid, et muudatused katsealuste elektrokardiogrammis ei olnud kliiniliselt olulised. Kestva elektrilaengu ajal kasvas katsealuste hingamiskiirus, pärast elektrilaengut oli väheolulisel määral kasvanud katsealuste kehas laktoositase ning alanenud pH-tase. Kokkuvõttes leiti, et

¹⁶¹ J. D. Ho, J. R. Miner jt (viide 150), lk 593.

¹⁶² J. D. Ho, J. R. Miner jt. Absence of electrocardiographic change after prolonged application of a conducted electrical weapon in physically exhausted adults. – The Journal of Emergency Medicine 2011, Volume 41, Issue 5, lk 471.

30-sekundilise elektrišokirelvast lähtuva elektrilaengu järelmid on analoogsed füüsilise pingutuse järelmittega ega avaldanud subjektidele märkimisväärset füsioloogilist mõju.¹⁶³

Teine 2010. a läbiviidud ja avaldatud teadusuuring keskendus elektrišokirelva füsioloogilistele efektidele täiskasvanutel, kes olid alkoholijoobes. Enne elektrišokirelva rakendamist tarvitasid katsealused segatud alkohoolseid jooke kuni neil tuvastati kliiniline joove või kuni alkoholi koguseks väljahingatavas õhus oli minimaalselt 0,08 mg ühe detsiliitri kohta. Seejärel rakendati katsealuste peal elektrišokirelva *Taser X26* elektrilaengu pikkusega 15 sekundit. Uuringu tulemusel tuvastati, et alkoholi tarbimise järel langes katsealuste pH-tase ja tõusis laktoositase ning sama efekt süvendus veel täiendavalt pärast elektrišokirelva rakendamist, kuid ükski subjekt ei kogenud märkimisväärset vastunäidustust ning 24 tunni möödudes olid kõik parameetrid taandunud katseelsetele tasemetele, v.a laktoositase, mille mõju hinnati siiski kliiniliselt ebaoluliseks.¹⁶⁴ Kolmas 2010. a avaldatud teadusuuring keskendus elektrišokirelva kasutamise mõjudele metaamfetamiinijoobes loomadel. Uuringu käigus manustati lammastele kehakaaluga 26-78 kilogrammi 0,5-1,5 grammi metaamfetamiin-hüdrokloriidi. 30 minuti järel pärast narkootikumi manustamist rakendati katsealuste peal 3-minutiliste vahedega elektrišokirelvast lähtuvat elektrilaengut vastavalt kestvusega 5 järjestikku sekundit-15 sekundit hooti (meetodil 5 sekundit järjestikku ja 5 sekundit pausi), 30 sekundit hooti (meetodil 15 sekundit järjestikku ja 10 sekundit pausi) ja 40 sekundit hooti (meetodil 20 sekundit järjestikku ja 10 sekundit pausi). Uuringu tulemusel leiti, et metaamfetamiini manustamine kutsus juba iseenesest katsealustel esile südamerütmi-häireid. Elektrišokirelvast lähtuvate elektrilaengute rakendamine küll süvendas südamerütmihäireid väiksematel narkojoobes loomadel (kehakaaluga kuni 32 kilogrammi), kuid mitte suurematel loomadel.¹⁶⁵

Kõige hiljutisem elektrišokirelvadega seonduvalt inimese füsioloogilistele parameetritele keskenduv teadusuuring viidi läbi 2013. a ning selles katsetati uue põlvkonna elektrišokirelva *Taser X2*. Katsealuste peal rakendati elektrilaengut kestvusega 10 sekundit, mille eelnevalt ning mille kestel ja järel mõõdeti väga erinevaid katsealuste füsioloogilisi parameetreid, sh südametööd. Uuringu tulemuste kohaselt ei muutnud mitte ühegi katsealuse füsioloogilised

¹⁶³ D. M. Dawes, R. F. Reardon jt. The cardiovascular, respiratory, and metabolic effects of a long duration electronic control device exposure in human volunteers. – *Forensic Science, Medicine, and Pathology* 2010, Volume 6, Issue 4, lk 273.

¹⁶⁴ J. D. Ho, R. Moscatti jt. Physiologic effects of prolonged conducted electrical weapon discharge in ethanol-intoxicated adults. – *The American Journal of Emergency Medicine* 2010, Volume 28, Issue 5, lk 586.

¹⁶⁵ D. M. Dawes, J. B. Cole jt. Effect of an Electronic Control Device Exposure on a Methamphetamine-intoxicated Animal Model. – *Academic Emergency Medicine* 2010, Volume 17, Issue 4, lk 436-442.

näitajad ohtlikult ning kokkuvõttes olid uue põlvkonna elektrišokirelva kasutamise tagajärjed analoogsed varasema põlvkonna mudelite kasutamise tagajärgedega.¹⁶⁶

4.1.4. Elektrišokirelva mõjud implanteeritud elektriseadmetele

Amnesty International heidab elektrišokirelvade kasutamisega seonduvalt ette ka asjaolu, et ainult piiratud ulatuses olevat läbi viidud uuringuid mõistmaks elektrišokirelvade mõju südamestimulaatoritele ning muudele implanteeritud elektroonilistele seadmetele. Seejuures osutatakse Ameerika Ühendriikide kaitseministeeriumi mittesurmavate relvade inimõjude uurimise keskuse (*The Joint Non-Lethal Weapons Human Effects Center of Excellence*) poolt väidetavalt läbiviidud uuringule, mille kohaselt olevat südamestimulaatorid küll ehitatud taluma teatud ulatuses elektrilisi šokke ning olevat väga ebatõenäoline, et elektrišokirelvast lähtuv vool võiks kuidagi mõjutada implanteeritud elektriseadmeid, kuid siiski olevat järeldatud, et seda asjaolu tuleks täiendavalt empiiriliselt uurida. Ka Ühendkuningriigi kaitseteadusnõukogu (*UK Defence Scientific Advisory Council*) poolt 2004. a juulikuus väidetavalt läbiviidud uuringus olevat jõutud järeldusele, et elektrišokirelvade võimekus mõjutada või kahjustada inimkehasse implanteeritud elektrilisi seadmeid on madal. Eeltoodule vaatamata osundab Amnesty International juhtumile, mil südamestimulaatoriga varustatud meessoost isik sai väidetavalt südamerabanduse vahetult pärast tema peal elektrišokirelva kasutamist. Kõnealune 46-aastane mees olevat surnud kolm päeva pärast elektrišokirelva kasutamist, mil loobuti tema kunstlikust elushoidmisest. Surma põhjuseks olevat arstid märkinud siiski südame arütmia tulenevalt kinnipidamisel politseile osutatud füüsilisest vastupanust. Arstid olevat osutanud, et kaasaaitavaks faktoriks oli hoopis suurenenud süda ning elektrišokirelva roll juhtumus on ebakindel.¹⁶⁷ Samuti osundab Amnesty International juhtumile, kus elektrišokirelva kasutamine südamestimulaatorit kandnud 53-aastase mehe peal kutsus tal väidetavalt esile südame arütmia. Elektrišokirelv olevat tabanud meest rindu ning nädal aega hiljem olevat mees pöördunud meditsiinilisele läbivaatusele, kurtes valu üle rinnus. Südamestimulaatori andmete uurimisel olevat tuvastatud kaks ebakorrapärase südamerütmi episoodi, mis langesid ajaliselt kokku elektrišokirelva kasutamisega. Sellegi poolest ei olevat juhtumit olnud siiski võimalik tõsikindlalt seostada just ega üksnes elektrišokirelvaga. Täiendavalt ning vastukaaluks Ühendkuningriigi

¹⁶⁶ J. D. Ho, J. R. Miner jt. Physiologic Effects of a New-Generation Conducted Electrical Weapon on Human Volunteers. – *The Journal of Emergency Medicine* 2014, Volume 46, Issue 3, lk 428.

¹⁶⁷ Amnesty International (viide 158), lk 83.

kaitseteadusnõukogu arvamusele, et polevat mitte ühtegi raporteeritud juhtumit elektrišokirelva võimalikust mõjust muudele implanteeritud elektrilistele seadmetele nagu näiteks närvistimulaatorid ning kestva või eluohtrliku kahjuliku mõju esinemine olevat väga ebatõenäoline, osundab Amnesty International juhtumile, mil tõsiste epilepsiahoogude all kannatav ning seetõttu uitnärvistimulaatorit kandnud meessoost isik olevat surnud kinnipeetuna ligikaudu 17 tundi pärast tema peal elektrišokirelva kasutamist. Tõsi, selle juhtumi kohta märgib Amnesty International ka ise, et lahkamisaruande kohaselt ei surnud kõnealune isik siiski otseselt tema peal elektrišokirelva kasutamise tõttu.¹⁶⁸

Üks aasta enne Amnesty International'i 2008. a põhjalikku raporti avaldatud ning elektrišokirelvade mõjule seoses implanteeritavate südamestimulaatorite funktsionaalsusega suunatud teadusuuringus jõuti aga järeldusele, et elektrišokirelva poolt väljastatav elektrilaeng ei mõjuta südamestimulaatorite lühiajalist funktsionaalset terviklikkust isegi juhul, kui elektrisokirelva elektroodid on paigaldatud selliselt, et südamestimulaator jääb täpselt nende vahele. Samas on kõnealuses uuringus hoiatatud, et selline järeldus on rajatud üksnes katsetele, mis on tehtud ühe enamlevinud elektrišokirelvaga *Taser X26* ning ei pruugi sobida üldistuseks kõikidele turul saada olevatele mudelitele. Täiendavalt on ka märgitud, et katsete käigus kasutati piiratud arvu erinevate tootjate südamestimulaatoreid ning katsete käigus ei hinnatud elektrišokirelva kasutamise pikaajalisi efekte südamestimulaatoritele. Ühtlasi osundatakse asjaolule, et katsete käigus hinnati üksnes elektrišokirelva standardse töörežiimi mõjusid, mis kestab 5 sekundit.¹⁶⁹ Sellele vastukaaluks osundab Amnesty International oma 2008. a raportis 1989. a sigade peal läbiviidud uuringule, mille kohaselt enam kui 30 sekundit kestvad elektrilaengud on võimelised põhjustama südame arütmiaat sigadel, kellele olid implanteeritud südamestimulaatorid.¹⁷⁰ Samal ajal tuleb märkida, et Amnesty International'i poolt osundatud uuring oli oma tingimuste poolest päris elus aset leidvatest elektrišokirelva kasutamise tingimustest pigem kaugel. Kõnealuses uuringus õnnestus katsete käigus sigadel esile kutsuda südame arütmiaat üksnes juhul, kui elektrišokirelva elektroodid olid asetatud otse läbi avatud rinnakorvi katmata südamele või kui elektrilaeng juhiti otse südamesse läbi südamestimulaatori. Täiendavalt ei öelnud uuring mitte midagi just elektrišokirelva mõjust südamestimulaatorite.¹⁷¹

¹⁶⁸ Amnesty International (viide 158), lk 83.

¹⁶⁹ A. Khasnis, D. Lakkireddy jt. Do electrical stun guns (TASER-X26®) affect the functional integrity of implantable pacemakers and defibrillators? – EP Europace 2007, Volume 9, Issue 7, lk 551-556.

¹⁷⁰ Amnesty International (viide 158), lk 83.

¹⁷¹ M. W. Kroll, J. D. Ho (viide 147), lk 86.

4.1.5. Elektrišokirelva mõjud kergemini haavatavatele subjektidele

Amnesty International rõhutab oma 2008. a raportis, et väga piiratud mahus on läbi viidud uuringuid, mis käsitleksid elektrišokirelvade kasutamise mõjusid lastele, vanuritele või rasedatele naistele. Lastega seonduvalt viitab Amnesty International Ameerika Ühendriikide kaitseministeeriumi mittesurmavate relvade inimõjude uurimise keskuse poolt väidetavalt läbiviidud uuringule, mille kohaselt olevat loomkatsete tulemusel selgunud, et näiteks ventrikulaarse arütmia esinemise tõenäosus sõltub subjektide kaalust, mistõttu kergekaalulisemad subjektid on selles kontekstis ka kergemini haavatavamad. Kuigi uuringu tulemused olevat näidanud, et elektrišokirelva *Taser X26* standardse kasutamistsükli korral on kõnealune relv võrdlemisi ohutu suurtele lastele ning täiskasvanutele, siis väga väikeste laste puhul ei olevat piisavalt andmeid sedastamaks, et ventrikulaarset arütmia ei või esineda. Amnesty International viitab ka nimetatud uuringu käigus väidetavalt analüüsitud teiste uuringute tulemustele, mille järgi olevat katsed samuti võimaldanud tõlgendust, et väiksemad indiviidid nagu lapsed on elektrišokirelva kasutamisega potentsiaalselt kaasnevatele ohtudele vastuvõtlikumad. Samuti osutab Amnesty International juba eespool nimetatud Ühendkuningriigi kaitseteadusnõukogu uuringule, mille kohaselt olevat nii inim- kui ka loomkatsetest väga vähe informatsiooni elektrišokirelvade mõjudest lastele, kuid olemasoleva informatsiooni põhjal võib järeldada, et lastega seonduv ohufaktor on kõrgem võrreldes täiskasvanutega ning kuni täiendavate uuringute läbiviimiseni tuleks laste osas pidada elektrišokirelva kasutamisega seonduvat riski suuremaks võrreldes täiskasvanutega. Samuti osutab Amnesty International asjaolule, et võrreldes täiskasvanutega võivad lapsed olla suuremas ohus seonduvalt juhitud elektrišokirelvade poolt välja lennutavate elektroodidega. Ääremärkusena viidatakse juhtumile, mil elektrišokirelva elektrood läbistas väidetavalt 16-aastase noormehe kolju. Täiendavalt märgib Amnesty International, et neil puudub teadmised spetsiifilistest teadusuuringutest seonduvalt elektrišokirelvade kasutamisega vanurite peal. Küll aga osutatakse, et artriiti põdevate või luukoe nõrgenemise all kannatavad vanurid on vastuvõtlikumad kukkumisest tulenevatele potentsiaalsetele vigastustele. Ühtlasi kinnitab Amnesty International'i väitel statistika, et vanurid kannatavad tõenäolisemalt erinevate terviseprobleemide käes nagu näiteks südamehaigused, mistõttu on nad ka vastuvõtlikumad elektrišokirelvadest potentsiaalselt südamele lähtuvatele ohtudele.¹⁷²

Seonduvalt rasedatega osutab Amnesty International jällegi Ameerika Ühendriikide kaitseministeeriumi mittesurmavate relvade inimõjude uurimise keskuse poolt väidetavalt läbiviidud uuringule, mille kohaselt olevat elektrišokirelva kasutamisest rasedusele ja

¹⁷² Amnesty International (viide 158), lk 84.

arenevale lootele lähtuvate ohtude hindamiseks kättesaadav väga vähe informatsiooni. Kuigi uuringu kohaselt olevat üleüldine nurisünnituse või loote arengus tekkivate defektide oht tõenäoliselt väike, tuleks seda asjaolu siiski veel täiendavalt uurida. Ühtlasi osundab Amnesty International 1992. a väidetavalt läbiviidud uuringule, mis olevat keskendunud ühele kinnipidamisasutuses asetleidnud juhtumile ning milles olevat järeldatud, et varasem elektrišokirelva kasutamine põhjustas ohvril nurisünnituse. Kõnealuse uuringu kohaselt olevat võimalik, et loodet ümbritsev keskkond toimib elektrilise konduktorina ning edastab elektrilaengut ka lootele, potentsiaalselt põhjustades südamerütmihäireid. Selline teooria olevat aga siiski mõnede meditsiiniekspertide poolt vaidlustatud väitega, et tegelikkuses toimib emakas loote ümber kui Faraday-kilp, välistades välise elektriimpulsside ligipääsu lootele. Kokkuvõttes osundab Amnesty International, et kõnealuses küsimuses puudub teadlaste seas üksmeel ning välise elektrivoolu mõjud emakas olevale lootele on jätkuvalt küsimuse all. Amnesty International osundab siinkohal täiendavalt kahele juhtumile, milles olevat aset leidnud nurisünnitus just pärast elektrišokirelva kasutamist. Esimene neist olevat juhtunud 2001. aastal, mil juhitud elektrišokirelva kasutamise subjektiks olnud rasedal naisel tuvastati väidetavalt loote surm 12 tundi pärast elektrišokirelva kasutamist. Lahkamisraportis ei olevat surma põhjust siiski sedastatud ning väidetavalt võis see arstide hinnangul olla seotud olnud emapoolse amfetamiini tarvitamisega. Teine juhtum olevat aset leidnud 2006. aastal ning väidetavalt kasutati selle käigus konventsionaalse elektrišokirelva konduktorina raseda naise kõhtu ning kahel korral ka selga. Siiski märgib Amnesty International, et elektrišokirelva kasutamise ja nurisünnituse vaheline aeg olevat olnud tervelt neli nädalat ning et neil puudub täiendav informatsioon seondult kõnealuse juhtumi edasise käiguga.¹⁷³ Järeldusele, et olemasolevad uuringud ei pruugi olla piisavad sedastamiseks elektrišokirelvade eeldatavat ohutust lastele, vanuritele ning rasedatele, olevat jõudnud ka Ameerika Ühendriikide kaitseministeeriumi poolt 2008. a läbiviidud uuring, mis olevat keskendunud just elektrišokirelvadega seonduvate surmajuhumite uurimisele. Väidetavalt leiti uuringu käigus, et elektrišokirelvade efekt nimetatud subjektidele on ebaselge ning vajab täiendavat uurimist. Seniks olevat soovitatud võimaluse korral loobuda elektrišokirelvade kasutamisest laste, vanurite ja rasedate peal.¹⁷⁴

¹⁷³ Amnesty International (viide 158), lk 85.

¹⁷⁴ D. W. Hagg, J. L. Sedgwick, M. B. Mukasey (koost). Study of Deaths Following Electro Muscular Disruption: Interim Report. Washington, D.C. (USA): U. S. Department of Justice 2008, lk 4. Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/222981.pdf> (01.05.2014).

4.1.6. Riskid seonduvalt elektrišokirelva väärkasutamisega

Kolmas oluline elektrišokirelvadega seonduv murepunkt on Amnesty International'i hinnangul asjaolu, et elektrišokirelvad on oma loomult väga avatud väärkasutusele. Sedastatakse, et elektrišokirelvi on väga lihtne kaasas kanda ja kasutada, sest üksnes ühe nupuvajutusega on võimalik tekitada ohvrile tõsist valu, jätmata ohvrile seejuures märkimisväärseid jälgi. Samuti osutatakse võimalusele korrata ja oluliselt pikendada elektrišokirelva standardset elektrilaengut. Täiendavalt on Amnesty International mures tulenevalt asjaolust, et enamlevinud juhitavaid elektrišokirelvi saab lähikontaktis kasutada ka konventsionaalse elektrišokirelvana, mis põhjustab veel suuremat valu.¹⁷⁵ Ühtlasi häirib Amnesty International'i elektrišokirelvade levinud ning üha kasvav tsiviilkäive. Osutatakse, et kuivõrd elektrišokirelvad kasutavad elektrodide projekteerimiseks kokkupressitud lämmastiku, mitte püssirohtu, ei ole need klassifitseeritud tulirelvadena. Seetõttu ning vähemalt Ameerika Ühendriikides võib neid üldjuhul vabalt müüa ka tsiviilisikutele ning enamus osariike ei ole seadnud elektrišokirelvade müügile ja omandamisele mingisuguseid piiranguid. Ühest küljest on sellised piirangud küll ise kehtestanud elektrišokirelvade juhtivtootja Taser International, kes nõuab igalt elektrišokirelva soetajalt taustauuringu läbimist, mille käigus kontrollitakse soetaja karistusregistrit. Taustakontrolli läbimata ei ole võimalik nende poolt toodetud elektrišokirelvi aktiveerida. Samuti on igal Taser International'i poolt toodetud elektrišokirelval oma seerianumber, mis on seotakse relva soetajaga ning nende elektrišokirelvad on konstrueeritud selliselt, et igal elektrodide projekteerimisel jätab relv maha keemilised jäljed, mis võimaldavad tuvastada, kellele kuulunud relva kasutati. Teisest küljest tuleb siiski tõdeda, et elektrišokirelva aktiveerimine on ühekordne tegevus ning puudub regulatsioon, mis võimaldaks välistada elektrišokirelva sattumist mõne muu isiku kätte kui selle algne soetaja. Seetõttu on Amnesty International üheselt elektrišokirelvade tsiviilkäibe vastu, osundades seejuures mitmete juhtumite, mil elektrišokirelvi olevat kasutatud tsiviilisikute poolt kuritegude toimepanemisel, hõlmates nii koduvägivalla kui ka seksuaalse enesemääramise vastaseid süütegusid. Amnesty International märgib, et senikogutud andmete põhjal on esinenud vähemalt kaks tsiviilkäibes elektrišokirelva kasutamisega seotud surmajuhtumit ning elektrišokirelvade tsiviilkäibeline turundus võib viia uute kuritegude toimepanemiseni.¹⁷⁶

Amnesty Internationalil on osaliselt kindlasti õigus – mida rohkem lisandub tsiviilkäibes relvi, seda rohkem kasutatakse neid ilmselt ka seadusvastastel eesmärkidel. Samas ei saa autor

¹⁷⁵ Amnesty International (viide 158), lk 51.

¹⁷⁶ Samas, lk 8.

nõustuda väitega, et elektrišokirelvad on enam avatud väärkasutusele kui näiteks levinumad külmrelvad või tulirelvad, mida on samuti väga lihtne kaasas kanda ja kasutada – ehk isegi lihtsam. Selge on ka see, et võimalus kutsuda esile valuaistinguid käib kaasas iga relvaga. Nii saab ka näiteks külmrelvadega põhjustada ohvrile meeletut valu, kusjuures ka rünnaku kestus pole külmrelvade olemusest lähtuvalt piiritletav. Mis puudutab elektrišokirelva aktiivsest kasutamisest ohvrile jäävaid jälgi, siis on need tõesti võrdlemisi märkamatud. Kas see on ilmtingimata aga halb? Ohvri seisukohalt ilmselt siiski mitte. Füsioloogilise paranemise mõttes on suure tõenäosusega oluliselt raskem taastuda noarünnakust kui elektrišokirelva rünnakust. Ja kuivõrd ka elektrišokirelva kasutamine jätab ohvrile üldjuhul ikkagi mingisuguse jälje, märkimisväärse või mitte, ei saa tõusetuda ka ületamatuid probleeme rünnaku toimumise tõendamisel võrreldes muude relvade kasutamisega.

4.1.7. Politseiteenistuse kogemus elektrišokirelva kasutamisel

Ameerika Ühendriikides on elektrišokirelvad olnud politseiteenistuses kasutusel juba alates 1970ndest, kuid nende laiema leviku alguseks saab siiski pidada aastat 1999, mil Taser International Incorporated tutvustas avalikkusele esimest korda uue põlvkonna elektrišokirelvi, mis olid eelnevatest mudelitest oluliselt kompaktsemad ning efektiivsemad. Sarnaselt näiteks pipragaasiga ei ole elektrišokirelvade kasutusele võtmine tõesti toimunud ilma välise kriitikata. Kui Ameerika Ühendriikide politseiteenistus võttis 1989nda aasta lõpul ning 1990nda aasta alguses kasutusele pipragaasi, võitlesid selle vastu samad huvigrupid, kes oponeerivad elektrišokirelvade kasutusele võtmist, kasutades seejuures analoogseid argumente, mida on nüüd kasutatud elektrišokirelvade kritiseerimiseks.¹⁷⁷

Käesolevaks ajaks on elektrišokirelv siiski juba ainuüksi Ameerika Ühendriikides kasutuses enam kui 12000ndes politseijaoskonnas, kellele on elektrišokirelvade juhtivtootja Taser International Incorporated poolt müüdnud enam kui 300 000 elektrišokirelva. 2012. a seisuga oli politseiteenistuses hinnanguliselt kasutatud elektrišokirelva reaalses ohuolukorras ligikaudu 2 mln korda ning treeningu eesmärkidel täiendavalt ligikaudu 1,5 mln korda. Seetõttu on sealsete politseijaoskondade käsutuses ka piisavalt andmeid analüüsimeks elektrišokirelvade kasutamise tagajärjesid. Näiteks üks aasta pärast Seattle'i (Washington) politseiteenistuses elektrišokirelvade kasutuselevõtmist läbiviidud uuring näitas, et elektrišokirelva kasutamise subjektidel esines pärast elektrišokirelva kasutamist vigastusi üksnes 13-protsendil juhtudest ning needki vigastused tulenesid üksnes elektrišokirelva

¹⁷⁷ M. W. Kroll, J. D. Ho (viide 147), lk 262.

kasutamise subjektide vahetust maha kukkumisest või olid tingitud elektrišokirelva projekteeritud elektroodidest. Elektrišokirelva kasutanud politseiametnikud said ise vigastada üksnes 5-protsendil juhtudest. Täiendavalt koguti 25-lt erinevalt politseijaoskonnalt andmeid uurimaks elektrišokirelvade kasutuselevõtu mõjusid seonduvalt politseiametnikele töö käigus tekkivate vigastusega. Kogutud andmete põhjal võrreldi omavahel aastat, mil elektrišokirelvi kasutati kõige enam ning nn baasaastat. Baasaastaks oli aasta, mil politseijaoskonnas polnud elektrišokirelvad veel kasutuses või selliste andmete puudumisel elektrišokirelvade enim kasutamise aastale eelnenud aasta. Võrreldavad aastad jäid vahemikku 2002-2007. Uuringu tulemusel selgus, et erinevates jaoskondades langesid politseiametnikele töö käigus tekkivad vigastused 20 protsenti kuni mõnel juhul isegi 100 protsenti. Keskmiselt langesid elektrišokirelvade kasutuselevõtmisega politseiametnikele töö käigus tekkivad vigastused ühes jaoskonnas tervelt 63 protsendi võrra. Samuti koguti üheksalt politseijaoskonnalt andmeid kinnipeetavatele tekkinud vigastuste kohta. Uuringu meetod oli sama ja võrreldavateks aastateks olid aastad 2004-2005. Uuringu tulemusel leiti, et elektrišokirelvade kasutuselevõtmise järel vähenesid kinnipeetavatele tekkinud vigastused jaoskonniti 24 kuni 82 protsenti. Keskmiselt langesid elektrišokirelvade kasutuselevõtmise järel kinnipeetavatele tekkinud vigastused ühes jaoskonnas 64 protsendi võrra.¹⁷⁸ Eeltoodust tulenevalt on selge, et elektrišokirelva kasutamine võrreldes vastupidisega on säästvam nii kinnipeetavatele kui ka politseiametnikele.

Mitmed uuringud peegeldavad ka elektrišokirelvade efektiivsust politseitöös. Selleks on uuritud erinevate jõuvahendite kasutamist seonduvalt nende võimekusega lõpetada politseiametniku ja kinnipeetava vaheline vastasseis ilma korduva või täiendava jõu kasutamisetä. Ühe uuringu käigus koguti Orange County (California) ja Orlando (Florida) politseijaoskondadelt vastavalt 2450 ja 1843 jõu kasutamise raportit ajavahemiku kohta 1. jaanuar 2001. a kuni 31. detsember 2005. a. Kogutud raportitest nähtus, et ilma korduva või täiendava jõu kasutamisetä lõppes politseiametniku ja kinnipeetava vaheline vastasseis 2391 korral. Elektrišokirelva kasutati kogutud raportite kohaselt 2113 korda. Elektrišokirelva kasutamise juhtumitest lõppes tekkinud vastasseis ilma täiendava või korduva jõu kasutamisetä 1460-l korral, osundades 69-protsendilisele efektiivsusele. Võrdluseks ei olnud alternatiivsed jõuvahendid sugugi sama efektiivsed. Lähikontaktrelvade, s.o teleskoopnuia ja kumminuia efektiivsuseks lõpetada vastasseis täiendava või korduva jõu kasutamisetä oli 45 protsenti. Füüsiliste kuuletumistehnikate (v.a kinnipeetava mahajooksmine) efektiivsuseks oli üksnes 16 protsenti, kinnipeetava mahajooksmise efektiivsuseks oli 41 protsenti ning

¹⁷⁸ M. W. Kroll, J. D. Ho (viide 147), lk 286-288.

keemiliste vahendite efektiivsuseks oli 65 protsenti.¹⁷⁹ Teine uuring võrdles elektrišokirelva ja pipragaasi efektiivsust juhtumites, mil politseiametnikud olid kinnipeetavate peal kasutanud mõlemat jõuvahendit. Kokku analüüsiti 2050 jõu kasutamise raportit. Uuringu tulemusel leiti, et pipragaasi efektiivsuseks vastasseisu lõpetamisel oli 33,19 protsenti ning elektrišokirelva efektiivsuseks tervelt 82,74 protsenti.¹⁸⁰ Analoogselt on Seattle'i (Washington) politseijaoskonna hinnangul elektrišokirelv efektiivne 85-l protsendil juhtumitest. Los Angeles'i (California) politseijaoskonna hinnangul on elektrišokirelv efektiivne 94-l protsendil juhtumitest, samal ajal kui alternatiivsed jõuvahendid nagu kumminui ning pipragaas aga 85-l protsendil juhtumitest.¹⁸¹

4.1.8. Elektrišokirelv kui potentsiaalne enesekaitsevahend

Kuigi eespool kirjeldatud uuringud seoses elektrišokirelva efektiivsusega politseitöös on oma tulemustelt mõneti varieeruvad, osundavad kõik uuringud üheselt siiski asjaolule, et juhitud elektrišokirelv on igasuguse vastupanu ja seetõttu ka ründe lõpetamisel efektiivsem kui muud politsei käsutuses olevad vahendid, v.a tulirelv. See on ka mõistetav, sest arvestades juhitud elektrišokirelva kesknärvisüsteemi halvavat toimet, ei jäta elektrišokirelv efektiivse tabamuse korral jätkuvaks vastupanuks lihtsalt ruumi – erinevad jõud, nii füüsilised kui ka vaimsed (tahtejõud), kaotavad oma tähtsuse, sest neid ei ole võimalik rakendada. Elektrišokirelva kõrge efektiivsuse tagab ka asjaolu, et efektiivse tabamuse saavutamine on võrdlemisi lihtne, kuivõrd elektrišokirelva elektrodide kinnituspunktideks sobib terve inimkeha. Selliselt on elektrišokirelva sihtimine võrdlemisi kerge. Sihtimisel tuleb siiski silmas pidada, et sihitav jääks elektrišokirelva optimaalsesse töökaugusesse. Kui sihitav asub väljaspool elektrišokirelva töökaugust, milleks on tavaliselt *ca* 5 meetrit, siis ei jõua elektrodid lihtsalt sihitavani. Kui sihitav asub lähemal kui käeulatuses, siis võib elektrodidevaheline distants jääda relva efektiivseks toimimiseks liiga väikseks. Suureks boonuseks võib jällegi pidada asjaolu, et elektrišokirelv töötab väga edukalt ka läbi mitme sentimeetri paksuse riidekihi, mistõttu ei ole erilist tähtsust asjaolul, kas sihitav kannab näiteks talvejopet või üksnes t-särki. Arvestades veel asjaolu, et sobiv vahend kaitsetegevuseks on ka selline kaitsevahend, mis

¹⁷⁹ M. W. Kroll, J. D. Ho (viide 147), lk 35.

¹⁸⁰ Advanced Taser M26 Field Report Analysis. – TASER International 07.11.2002. Arvutivõrgus: <http://www.theiacp.org/portals/0/pdfs/TaserIntlReport.pdf> (01.05.2014).

¹⁸¹ M. W. Kroll, J. D. Ho (viide 147), lk 243.

saab ründeale takistusi või raskendab rünnet, saab elektrišokirelva pidada igal juhul sobivaks kaitsevahendiks.

Kas elektrišokirelva saab ka pidada säästvaimaks rünnet lõpetavaks vahendiks, sõltub eelkõige sellest, millist kaitsevahendit pidada kindlaks kaitsevahendiks. Ameerika Ühendriikide politseiteenistuse kogemuse põhjal võib väita, et säästvuse küsimuses pakub elektrišokirelvale konkurentsi pipragaasi ja füüsilise jõu kasutamine. Samal ajal tuleb siiski silmas pidada, et pipragaasi ja füüsilise jõu kasutamise efektiivsus ründe lõpetamisel on igal juhul madalam kui elektrišokirelval. Kuna aga pipragaasi ja füüsilise jõu kasutamine kaitsetegevuseks on alati ebakindlam kui elektrisokirelva kasutamine, ei ole ilmselt tegemist kohase võrdlusmomendiga. Kui võrdlusega siiski edasi minna, tuleb märkida, et erinevused vigastuses, mis tekivad ühe või teise vahendi kasutamise tagajärjel, ei ole üldjuhul siiski märkimisväärsed. Kõige tavalisemad vigastused, mis kaasnevad elektrišokirelva kasutamisega, seisnevad üksnes elektrootodide sisenemispunktidesse jäävates jälgedes ja vigastustes, mis kaasnevad kesknärvisüsteemi halvatuses põhjustatud kukkumistes. Seetõttu leiab autor kokkuvõttes, et elektrišokirelvaga sarnast efektiivsuse ja ohutuse suhet ei paku ükski teine relv ning üldjoontes saab pidada elektrišokirelva selle kasutamise subjekti väga vähesel määral kahjustavaks relvaks.

Nagu eelnevalt mainitud, seadusandja on võtnud vastu ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsiooni ning selle lisaprotokollidega ühinemise seaduse.¹⁸² Nimetatud konventsiooni eesmärk nähtub nii selle nimest kui ka preambulast – keelata selliste relvade kasutamine, mis toovad kaasa ülemääraseid kahjustusi või tarbetut kannatust.¹⁸³ Teisisõnu otsustamine selle üle, milliste enesekaitsevahendite kasutamine võiks olla tsiviilkäibes lubatud, peaks alati lähtuma asjaolust, kui suuri kahjustusi või kannatusi tekitavad kõnealused kaitsevahendid nende ohvritele. Lisaks on seadusandja kehtestanud nõude, mille kohaselt võib avalikus kohas kanda relva üksnes varjatult.¹⁸⁴ Seetõttu otsustamine selle üle, milliste enesekaitsevahendite kasutamine võiks olla tsiviilkäibes lubatud, peaks täiendavalt lähtuma ka asjaolust, kas kõnealuseid enesekaitsevahendeid on võimalik varjatult kanda. Ei oleks mõistlik seadustada selliseid enesekaitsevahendeid, mille varjatud kandmine on raskendatud või võimatu, kuivõrd selliste kaitsevahendite kasutamise võimalused oleksid liiga piiratud.

¹⁸² Ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsiooni ning selle lisaprotokollidega ühinemise seadus (viide 129).

¹⁸³ Ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsioon. – RT II 2000, 8, 44.

¹⁸⁴ Relvaseadus (viide 105), § 50 lg 2.

Käesoleva töö punktides 4.1.3., 4.1.4. ja 4.1.7. järeldeb ühemõtteliselt, et elektrišokirelvade kasutamine ei tekita nende ohvritele ülemääraseid kahjustusi või tarbetut kannatust. Vastupidiselt – elektrišokirelvade kasutamisega ohvritele tekitatavad kahjustused ei ole üldjuhul märkimisväärsed. Ja kuivõrd elektrišokirelva poolt väljastatav elektrilaeng on ajaliselt piiratud ning kestab standardselt *ca* 5-30 sekundit, elektrišokirelva toime avaldub peaaegu koheselt ning elektrilaengu kulgemise saab relva kasutaja igal hetkel peatada, on elektrišokirelva kasutamisega kaasnevad kannatused samuti minimaalsed. Lisaks järeldeb käesoleva töö punktist 4.1.1., et elektrišokirelv on mõõtmetelt üsnagi kompaktne, meenutades kõige enam korruga väikest püstolit ja taskulampi. Seetõttu on ka elektrišokirelva varjatult kandmine võrdlemisi lihtne. Täiendavalt on eespool põhjendatud, miks on elektrišokirelv igal juhul sobiv vahend kaitsetegevuseks ning üldjuhul ka säästvaim vahend kaitsetegevuseks. Eeltoodust tulenevalt leiab autor, et elektrišokirelv võiks igal juhul olla tsiviilkäibes lubatud kaitsevahend.

4.2. Tsiviilkäibes keelatud külmrelvad

4.2.1. Tsiviilkäibes keelatud külmrelvade üldiseloomustus

Relvaseaduses sätestatud tsiviilkäibes keelatud külmrelvade loetelu on jällegi väga kõikehõlmav, sest RelvS § 20 lg 2 järgi on tsiviilkäibes keelatud kõik spetsiaalselt kehavigastuse tekitamiseks valmistatud esemed, samuti kõik lõike-, torke- või löögirelvad, mis imiteerivad mõne muu eseme kuju või on peidetud selle sisse ning kõik vedru- või raskusjõul väljaviskuva ja seejärel jäigalt kinnituva teraga noad, mille tera pikkus on üle 8,5 cm või mille tera on kahelt poolt teritatud. Teisisõnu on tegemist üpriski lahtise loeteluga ning tihti võib ühe või teise eseme loetellu liigitamine olla argumenteerimise küsimus. Sellegi poolest on aga ära nimetatud ka mõned kindlad külmrelvad, mille puhul ei ole oluline, kas need on valmistatud spetsiaalselt kehavigastuse tekitamiseks või kas need võivad meenutada ka mõne teise eseme kuju. Sellisteks igal juhul keelatud külmrelvadeks on RelvS § 20 lg 2 järgi kasteet, kasteetnuga, torketääk, teleskoopnui ja teraspiits.

Kasteet ehk rahvakeeli nukiraud on Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi sõnade kohaselt löökpurustava toimega külmrelv.¹⁸⁵ Kasteet on lähivõitluses (käsivõitluses) kasutatava ese, mis on üldjuhul, kuid mitte ilmtingimata, valmistatud metallist ning mis on mõeldud katmaks selle kasutaja kämblaluid ja sõrmelülisid. Kasteedi näol on tegemist just kui mitmete kokku monteeritud jämedaläbimõõduliste klotser-tüüpi sõrmustega, mis pakuvad toetust nii peopesale kui ka sõrmede väliskülgedele. Tulenevalt kasteedi massist on seda kasutades võimalik suurendada käelöögi jõudu. Tulenevalt kasteedi tihedusest (kõva materjal, üldjuhul metall) on seda kasutades võimalik suurendada käelöögi purustusvõimet ning samal ajal ühtlasi kaitsta ka selle kasutaja kätt potentsiaalsete vigastuste eest, mis võivad tuleneda sihtmärgi tabamisel esinevast kokkupuutest. Kasteetnuga ei ole midagi enam, kui kasteet koos selle külge monteeritud lõiketeraga.

Torketääk ehk bajonett või ka püssitikk on samuti üldjuhul metallist instrument, mis on ühest otsast terav ning teisest otsast kinnitatav lahingurelva vintraua suudme külge. Selliselt võimaldab torketääk kasutada tulirelva vajaduse korral ka torkerelvana, seda eelkõige lähivõitluse tingimustes või näiteks olukorras, mil tulirelva moon on otsa saanud.¹⁸⁶ Välimuselt meenutab torketääk kõige enam ehk sõnnikuhargi ühte harki, mille nürimat otsa on modifitseeritud kinnitusvõimalusega.

¹⁸⁵ RKKK 30. oktoobri 2009. a otsus nr 3-1-1-71-09. – RT III 2009, 48, 356, p 2.

¹⁸⁶ Relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu 719 SE II-1 seletuskiri (viide 126), lk 1.

Teleskoopnui on avatav nui, mis on üldjuhul valmistatud metallist ja koosneb tüüpiliselt silindrilisest välisvarrest ehk pidemest, mille väline külge on parema haarde jaoks tavaliselt kaetud kummiga ning mille sees on omakorda mitu silindrilist sisevart. Teleskoopnua avamisel lukustuvad sisemised varred järjekorras teineteise külge, moodustades selliselt ühe pika varre. Üldjuhul on kõige väiksema ehk viimasena lukustuva sisevarre otsas ka mutrisarnane tugev tipp, mis on mõeldud suurendama teleskoopnua löögivahendina kasutamisel sooritatava löögi jõudu ja purustusvõimet. Välimuselt on teleskoopnui just kui tavalise köögiraadio lahtikäiv antenn, kuid lihtsalt suuremate mõõtmetega.

Teraspiits on võrreldes eelnevalt käsitletud külmrelvadega kindlasti vähem tuntud ja levinud. Nii nagu ei kirjelda teraspiitsa olemust relvaseadus, ei kirjelda seda ka relvaseadusega seonduvad seaduseelnõude seletuskirjad. Teraspiitsa olemust ei aita avada ka kohtupraktika, sest autorile teadaolevalt ei ole esinenud mitte ühtegi juhtumit, mil oleks tõusetunud vaidlus teraspiitsa omamisest, valdamisest või kasutamisest. Seetõttu võib autor siinkohal üksnes eeldada, et teraspiitsa all on mõeldud eelkõige idamaade võitluskunstides tuntud relva, mille otsene eestikeelne tõlge oleks kettpiits. Kettpiits koosneb mitmetest metallist varrastest, mis on omavahel rõngastega ühendatud, moodustades selliselt paindliku külmrelva. Kettpiitsa ühes otsas on tavaliselt käepide ning teises otsas metallist nool, mis on mõeldud vastase lõhestamiseks või läbistamiseks.¹⁸⁷

4.2.2. Tsiiviilkäibes keelatud külmrelvade ohtlikkus ja ohutus

Tsiiviilkäibes keelatud külmrelvade ring on küll lai, kuid erinevalt näiteks elektrišokirelvast on kõik tsiiviilkäibes keelatud külmrelvad oma olemuselt väga primitiivse ehituse ja tööpõhimõttega. Tulenevalt ka asjaolust, et enamus Eestis tsiiviilkäibes keelatud külmrelvadest leiavad väga harva esiletõstmisväärset praktilist kasutust ka mujal maailmas, leidub nende kohta paraku väga vähe informatsiooni seoses nende ohutuse või ohtlikkusega. Ilmselt oleks sellise informatsiooni kogumine ja esitlemine keeruline eelkõige põhjusel, et keeruline oleks jõuda tõsiseltvõetavate järeldusteni. Analüüsides näiteks kasteedi kasutamise füsioloogilisi efekte, jõuaks ilmselt samasuguste mõeldavate järeldusteni ka siis, kui viia läbi samasugused mõeldavad katsed, kasutades selleks näiteks jalutuskeppi, kivi või mutrivõtit. Samuti oleks raske esile tõsta näiteks vedru- või raskusjõul väljaviskuva ning seejärel jäigalt kinnituvat teraga noa kasutamise füsioloogilisi efekte võrreldes seda näiteks kööginoaga.

¹⁸⁷ L. Keqin, L. Xingdong. *Soft Weapons: Nine-Section Whip and Rope Dart*. Chinese Wushu Series. Beijing (China): Foreign Languages Press 1996, lk 7.

Lisaks eelnevale sõltub külmrelvade ohtlikkus ja ohutus enim selle kasutajast ning on seetõttu väga subjektiivne. Üldjuhul toimivad kõik külmrelvad kui löögijõu võimendajad ning mida väiksemat jõudu võimendatakse, seda väiksem on ka külmrelva kasutamise efekt.

Politseiteenistuse kogemuse põhjal on iseenesest aga võimalik tuua esile mõningast statistikat seoses teleskoopnuia kasutamisega. Calgary (Alberta, Kanada) politseiprefektuuri näitel ning 01. jaanuarist 2006. a kuni 31. detsembrini 2007. a kogutud andmete alusel võrreldi politsei poolt kasutatud jõuvahendite mõju nii kahtlustatavatele kui ka politseinikele endile. Võrreldavateks jõuvahenditeks ja tehnikateks olid füüsiline jõud (kuid mitte madalastmelised füüsilised meetmed nagu randmelukud, tõukamine või haaramine), elektrišokirelv, teleskoopnui, pipragaas ja füüsilisest jõust eraldi esiletooduna ka käsivõitluse tehnika nimega vaskulaarne kaelalukk. Uuringu tulemusel leiti, et teleskoopnuia kasutamine oli nii kahtlustatavatele kui ka politseinikele endile kõige enam vigastusi tekitav jõuvahend. Teleskoopnuia kasutamise järel vajasisid kahtlustatavad meditsiinilist abi 29-protsendil juhtudest ning politseinikud ise, tulenevalt neile osutatud vastupanust, ligikaudu 13-protsendil juhtudest. Seevastu näiteks elektrišokirelva kasutamise järel vajasisid kahtlustatavad meditsiinilist abi ligikaudu 13-protsendil juhtudest, politseinikud aga üksnes ligikaudu 3-protsendil juhtudest.¹⁸⁸ Sellegi poolest ei võimalda nimetatud andmed järeldada teleskoopnuia suuremat või väiksemat ohtlikkust võrreldes seda näiteks tsiviilkäibes lubatud analoogsete instrumentidega nagu pesapallikurikas või tavaline torujupp.

Seadusandja on näinud teleskoopnuia ohtlikkust asjaolus, et teleskoopnuia on mugav kanda, kerge varjata ja võimalik kasutada väikese vahemaa pealt ründe eesmärgil.¹⁸⁹ Ilmselt saab sedastada sama ka tsiviilkäibes keelatud kasteedi, kettpiitsa ja väljaviskuva teraga nugade kohta. Veel enam, sama saab ilmselt öelda ka mitmete piiramata või piiratud tsiviilkäibega relvade kohta nagu näiteks taskunuga, pussnuga, visketähik, revolver ja püstol. Arvestades ka RelvS § 50 lõikes 2 sätestatud nõuet, mille kohaselt tulebki avalikus kohas kanda relva üksnes varjatult, ei ole relva kandmise mugavus ja varjatus autori hinnangul vastuvõetavad argumendid ühe või teise relva ohtlikkuse hindamiseks. Kuigi võimalus üht või teist relva mugavalt kanda ja kergesti varjata tõesti justkui loob selle kasutajale eelise potentsiaalse üllatusmomendi näol, toimib selline eelis aga ühtemoodi nii ründaja kui ka kaitsja seisukohalt. Kaitsjal on küll raskem tuvastada potentsiaalset ründajat, kes kannab varjatult relva, kuid

¹⁸⁸ C. Butler, C. Hall. Police/Public Interaction: Arrests, Use of Force by Police, and Resulting Injuries to Subject and Officers - A Description of Risk in One Major Canadian City. – Law Enforcement Executive Forum 2008, Volume 8, Issue 6, lk 152.

¹⁸⁹ Lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu 316 SE seletuskiri (viide 124), lk 6.

ründajal on jällegi raskem valida potentsiaalselt ohutut ja vastupanu mitteosutavat ohvrit, kui iga potentsiaalne ohver võib samuti kanda varjatult relva. Samuti on pea kõiki relvi võimalik kasutada väikese vahemaa pealt ründe eesmärgil ning relva kõrgendatud ohtlikkust iseloomustaks autori hinnangul pigem hoopiski asjaolu, kui relva oleks võimalik kasutada ründe eesmärgil just pika vahemaa pealt. Mida pikemalt distantsil on relv veel efektiivne, seda raskem on tõrjuda ja lõpetada sellise relva kasutamises seisnevat rünnet. Täiendavalt on kommenteerinud teleskoopnuia ohtlikkust ka kunagine justiitsminister Rein Lang, kes selgitas oma vastuses õiguskantsleri teabenõudele seoses teleskoopnuia tsiviilkäibelse keelu põhjustega, et nua kui löögirelva käitlemine eeldab eelnevat väljaõpet ning teleskoopnuia tsiviilkäibes vaba oskamatu käitlemine võib endaga väga kergelt tuua kaasa ka turvalisuse tagamisel hädakaitsepiiride ületamise ja inimeste ülemäärase kahjustamise. Rein Langi hinnangul võib teleskoopnuia ründeotstarbelise vahendina või ka aktiivse kaitsevahendina oskamatu käsitlemise puhul tekitada isikule raske tervisekahjustuse või põhjustada isegi surma.¹⁹⁰ Pidades teleskoopnuia eeltoodud põhjustel ohtlikuks külmrelvaks, ei ole Rein Lang ilmselt eksinud. Autori hinnangul ei ole aga ka Rein Langi põhjendused piisavad selleks, et tõsta esile teleskoopnuia ohtlikkust võrreldes teiste, näiteks tsiviilkäibes lubatud mittetulirelvadega või relvana kasutatavate muude esemetega. Absoluutselt iga külmrelva nii oskamatu kui ka oskusliku käsitlemise puhul nii ründe- kui ka kaitsevahendina võib tekitada isikule raske tervisekahjustuse või põhjustada isegi surma.

4.2.3. Tsiviilkäibes keelatud külmrelvad kui potentsiaalsed enesekaitsevahendid

Autoril ei õnnestunud leida kohtupraktikast näiteid olukordadest, mil isik oleks kasutanud hädakaitse seisundis kaitsevahendina mõnda tsiviilkäibes keelatud külmrelva. Seetõttu ei ole ka kohtupraktikale tuginedes võimalik analüüsida kõnealuste relvade kui potentsiaalsete kaitsevahendite sobivust ja säästlikust. Samas leidub kohtupraktikast arvukalt näiteid olukordadest, mil tsiviilkäibes keelatud külmrelvi on kasutatud ründe eesmärgil.¹⁹¹ Seetõttu võib autori hinnangul küsida ja kahelda selles, kelle huve teatud relvade tsiviilkäibes keelamine ikkagi teenib. Kahtlust ei ole asjaolus, et avatud riigipiiride, Euroopa Liidu siseselt tollikontrolli puudumise ja järjest enam kasvava internetikaubanduse tingimustes on tsiviilkäibes keelatud relvade soetamine vaatamata nende soetamise keelule siiski väga lihtne.

¹⁹⁰ R. Lang. Vastus teabenõudele nr 2-4-4/3355. 28. mail 2009. a. (Koopia autori valduses).

¹⁹¹ HMK otsus nr 1-08-12410 (teleskoopnuia), VMK otsus nr 1-10-7681 (teleskoopnuia), HMK otsus nr 1-12-3334 (kasteet), HMK otsus nr 1-10-8484 (kasteet), VMK otsus nr 1-12-10864 (kasteet).

Kohtupraktika põhjal ei ole kahtlust ka asjaolus, et need isikud, kes soovivad kasutada tsiviilkäibes keelatud relvi ebaseaduslikel eesmärkidel, teevad seda vaatamata sellistele relvadele kehtestatud käibepiirangutele. Seetõttu kannatavad kehtestatud keelu tõttu autori hinnangul kõige enam eelkõige seadusekuulekad inimesed, kes soovivad omada ja kanda relvi selleks, et tagada enda turvalisus. Kehtiva relvaseaduse regulatsiooni kohaselt ei ole sellistel isikutel kaitsevahendi valimisel ülemäära suur valikuvõimalus, kuivõrd tulirelva kõrval jäävad kaalukaasile sisuliselt üksnes nuga ja pipragaas. Nagu eespool mainitud, on pipragaas kaitsevahendina siiski ebakindel ning võib ohustada kaitsjat ennast ka ilma, et see satuks ründaja kätte. Nuga on see-eest aga selline kaitsevahend, mille kandmise ja kasutamisega kaasnevad suured riskid. Kasutades kaitsetegevuseks nuga, on väga suur oht, et ründajale põhjustatakse raske tervisekahjustus või isegi surm – kuigi üks või teine võib osutada seaduse silmis õigustatuks, ei ole ilmselt kuigi palju inimesi, kes sooviksid kaitsta enda õigusi sedavõrd verisel viisil. Kui noa kasutamises seisnev kaitsetegevus peaks aga ebaõnnestuma ning nuga sattuma ründaja kätte, on kaitsja positsioon vägagi ebasoodne. Seetõttu on autor arvamusel, et tsiviilkäibes lubatud relvade ringi tuleks laiendada vähemalt elektrišokirelva ja osaliselt ka tsiviilkäibes keelatud külmrelvadele näol.

Tsiviilkäibes keelatud külmrelvade võimekus lõpetada nende kasutamisel rünne otsekohe sõltub igal üksikul juhul olukorrast ja selles osalejatest. Kuivõrd kaitsetegevuseks on sobiv aga siiski ka selline vahend, mis seab ründele takistus või raskendab seda, saab tsiviilkäibes keelatud külmrelvi pidada sobivateks vahenditeks kaitsetegevuseks. Kõnealuste relvade säästlikkuse küsimuses on mõistlik aga eristada löökrelvi ning löike- ja torkerelvi. Kaitsetegevuseks sarnaselt kasutades on tsiviilkäibes keelatud löökrelvad (kasteet, teleskoopnui, teraspiits) ründajale kindlasti säästlikumad kui näiteks tsiviilkäibes lubatud torke-lõikerelvad (nt pussnuga), sest erinevalt torke-lõikerelvadest ei ole löökrelvad kudesid läbistava toimega. Tsiviilkäibes keelatud löike- ja torkerelvade (kasteetnuga, torketäak) säästlikust on aga raske esile tõsta. Kasteetnoaga on kahtlemata võimalik tekitada ulatuslikumat kahju kui lihtsalt noaga, sest selles on ühendatud nii löökrelvade kui ka löike-torkerelvade tunnused ning samal ajal seab selle kasutamine alati ohtu ka relva kasutaja, sest kasteetnuga saab kasutada üksnes väga lühikesel distantsil.

Käesoleva töö punktis 4.1.8. esitatud põhjenduste kohaselt peaks otsustamine selle üle, milliste enesekaitsevahendite kasutamine võiks olla tsiviilkäibes lubatud, lähtuma alati kahest aspektist – kui suuri kahjustusi või kannatusi tekitavad kõnealused kaitsevahendid nende ohvritele ja kas kõnealuseid kaitsevahendeid on võimalik varjatult kanda. Eespool selgitatu kohaselt on tsiviilkäibes keelatud löökrelvad nagu kasteet, teleskoopnui ja teraspiits ohvrile

kindlasti säästlikumad kui näiteks tsiviilkäibes lubatud torke-lõikerelvad nagu pussnuga. Kuivõrd tsiviilkäibes keelatud löökrelvad tekitavad ohvritele aga vähem kahjustusi kui torke-lõikerelvad, siis tekitavad need ohvritele ka vähem kannatusi kui torke-lõikerelvad, sest lähtuvalt väiksematest kahjustustest on ühtlasi ju tagatud ohvrite kiirem paranemine. Samuti on nimetatud relvi võimalik ka varjatult kanda. Seetõttu – kui seadusandja tolereerib torke-lõikerelvi nagu näiteks pussnugasid kui lubatud enesekaitsevahendeid, tuleks lubatud enesekaitsevahenditena tolereerida ka kasteeti, teleskoopnuia ja teraspiitsa. Kasteetnoa osas võib aga argumenteerida, et sellega on võimalik põhjustada ohvrile liiga suuri kahjustusi ja kannatusi, mistõttu ei peaks kasteetnuga tõesti ehk olema tsiviilkäibes lubatud enesekaitsevahend. Torketäki on jällegi aga väga raske varjatult kanda ning seejuures ka kasutada ilma tulirelvata, mille külge kinnitamiseks see on mõeldud. Seetõttu võib järeldada, et ka torketäki ei peaks tõesti olema tsiviilkäibes lubatud enesekaitsevahend.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö keskendus kehtiva õiguse poolt tagatud võimalustele kasutada hädakaitsetegevuseks relvi, mis ei ole tulirelvad. Suures plaanis oli uurimise objektiks kaks küsimust – millistel tingimustel võib meie õigusruumis kasutada hädakaitseks mittetulirelva ning milliseid mittetulirelvi võimaldab kehtiv õigus enese kaitsmise eesmärgil üldsegi kanda. Magistritöö eesmärgiks oli teha kindlaks hädakaitse teostamise objektiivsed piirid, nende tuvastamisega seotud probleemid kohtupraktikas ja pakkuda lahendusi leitud probleemide ületamiseks. Samuti hinnata, kas meie õiguskorras kehtestatud piirangud seoses enese kaitsmise eesmärgil kantavate mittetulirelvadega on mõistlikud ja kui mitte, siis millised piirangud oleksid mõistlikud. Magistritöö eesmärk sai täidetud.

Esmalt analüüsis autor, milline üldsegi on hädakaitseõiguse regulatsioon Eesti Vabariigis. Kehtiva regulatsiooni hõlpsamaks käsitlemiseks jagas autor analüüsi objekti hädakaitseiseisundiks ja hädakaitsetegevuseks. Sellist käsitlust toetab ka kohtupraktika, sest hädakaitseiseisundi puudumisel ei saa kaitsetegevust ehk teise isiku õigushüvede kahjustamist vaadelda kui tegevust, mis oleks õigustatud hädakaitsega.

Kehtiva õiguse kohaselt eeldab hädakaitseiseisundi tekkimine teise isiku poolt teostatavat õigusvastast rünnet. Selline rünne ei pea aga olema suunatud just isiku enda vastu, vaid võib olla suunatud kellegi kolmanda vastu – hädakaitseõigus võimaldab seista ka kolmandate isikute õigushüvede eest. Sellegi poolest peab hädakaitseiseisundi tekkimiseks olema tegemist siiski ründega ning seejuures just sellise ründega, mis on õigusvastane. Ründe tuvastamine ei ole üldjuhul ülemäära keeruline, sest mõiste sisustamisel lähtutakse sotsiaalsest arusaamast. Ühest küljest peab rünne olema küll suunatud kaitsja või kolmanda isiku õigushüve vastu, kuid teisest küljest ei pea selline õigushüve olema otseselt karistusõiguse kaitsealas. Teisisõnu ei pea ründena vaadeldav käitumine vastama mõnele süüteo koosseisule. Seega on ründena käsitletav agressiivne, väliselt kallaletungina võetav inimkäitumine. Eelnevast tulenevalt võib ründe määratlemisel üsnagi julgelt toetuda oma kõhutundele, kuid seda siiski mõningase reserviga. Nii ei ole ründena käsitletav selline agressiivne käitumine, mis jääb allapoole tava suhtluses esineda võivat ebamugavuse piiri – intensiivne aktiivmüük, trügimine rahvarohkes kohas, vastuoluliste seisukohtade propageerimine jms. Muu hulgas võib rünne seisneda ka tegevusetuses. Viimane aga eeldab, et isikul oleks seadusest tulenev kohustus tegutseda. Hädakaitseiseisundi tekkimine tegevusetuses seisnevast ründest tähendab üldjuhul rünnet kolmanda isiku õigushüvedele. Siiski võib püstitada küsimuse, kas tegevusetuses seisnevaks ründeks saab pidada ka näiteks mõne varalise kohustuste täitmata jätmist. Jaatava

vastuse korral võiks võlausaldajaks olev kaitsja sedastada just tema isiklike õigushüvede ründamist tegevusetusega. Kuigi kohtupraktika ei paku nimetatud küsimusele selget vastust, ei ole autori hinnangul selline tegevusetuses seisnev käitumine siiski vaadeldav ründena. Küll aga kinnitab kohtupraktika, et selline käitumine ei põhjusta igal juhul hädakaitseisundit.

Hädakaitseisundi tekkimiseks ei piisa aga lihtsalt ründest, vaid selline rünne peab olema ka õigusvastane. Kohtupraktikas valitseva seisukoha järgi on õigusvastane igasugune rünne, mis on vastuolus mõne õiguskorras eksisteeriva normiga ning mis ei ole seejuures kaetud lubatavusklausliga. Selline lubatavusklausel ei pea aga tulenema seadusest, vaid võib tuleneda ka kokkulepest. Nii ei teki hädakaitseisundit isikutel, kes on andnud nõusoleku vastastikuseks kaskluseks. Samas tuleb silmas pidada, et kord antud nõusolek ei kehti igavesti ega piirilt. Antud nõusoleku võib igal ajal tagasi võtta ning see loetakse igal juhul tagasivõetuks, kui isik on muutunud võitlusvõimetuks. Muul juhul kui isiku võitlusvõimetuks muutumisel peab nõusoleku tagasivõtmine olema siiski väljendatud viisil, mis võimaldab adressaadil sellist tahet selgelt ka mõista.

Lisaks õigusvastasusele peab rünne olema ka vahetu. Sellise kriteeriumi täitmata jätmisel saame rääkida üksnes minevikus eksisteerinud või tulevikus tekkivast hädakaitseisundist, millest kumbki ei anna paraku õigust olevikus kellegi õigushüvede kahjustamiseks. Vahetu rünne tähendab rünnet, mis seisab kohe ees, on juba alanud või kestab veel. Kohe eesseisvaks ründeks saab igal juhul pidada rünnet, mis on jõudnud juba katsestaadiumini – olukorrani, mil õigushüve kahjustamiseks ei ole vaja enam teha mingeid vahepealseid samme. Selline olukord tähendab sisuliselt aga aktuaalset võitlussituatsiooni. Et mitte asetada kaitsjat liiga suurde ohtu, peetakse kohtupraktikas seetõttu kohe eesseisvaks ründeks ka rünnet, mis veel küll mingit õigust ei riku, kuid mis võib selliseks rikkumiseks koheselt muutuda. Juba alanud rünne tähistab seevastu olukorda, mil isiku õigushüvede kahjustamine ongi realselt juba alanud, kuid ei ole veel lõppenud. Juba alanud rünne ja veel kestav rünne on sünonüümid, mille sisustamine ei tekita üldjuhul raskusi. Keerulisem võib olla aga ründe lõpu määratlemine. Siinkohal tuleb mõista, et näiteks süüteo lõpuleviimine õiguslikus mõttes ei tähenda alati ka ründe faktilist lõppemist ning kui rünne kestab faktiliselt veel edasi, saab sellele hädakaitse raames jätkuvalt ka vastu astuda. Siiski võib rünne seisneda ka ühekordses teos, mille sooritamisel on rünne lõppenud nii õiguslikult kui faktiliselt, kuigi viimane ei pruugi alati olla sedavõrd selgelt tajutav. Nii ei kaitse näiteks solvaja löömine kord juba lausunud solvangu eest olenemata sellest, kuidas solvaja suhtub ise oma teosse vahetult pärast selle toimepanemist. Teisisõnu ei ole selline tegevus õigustatud hädakaitseisundiga.

Kui hädakaitse seisund on aga tuvastatud, tekib isikul õigus hädakaitsetegevuseks ehk enese kaitsmiseks. Viimane ei tähenda pelgalt õigust enese kaitsmisele selle tehnilises mõttes, mis osundab pigem ründaja löökide blokeerimisele või nende eest varjumisele, vaid kohtupraktika kohaselt on hädakaitsetegevuse eesmärgiks ründe täielik lõpetamine. Seetõttu ei ole kaitsjalt mitte kunagi nõutav põgenemine või abi kutsumine. On ju rünne kellegi seadusega kaitstud õigushüvede vastu samal ajal ka rünne õiguskorra empiirilise kehtivuse vastu, mistõttu looks põgenemise nõudmine väga ohtliku pretsedendi. Õigus ründe täielikule lõpetamisele tähendab seega õigust ründaja õigushüvede kahjustamiseks. Sellegi poolest võib kaitsetegevus loomulikult olla ka passiivne ja seisnedagi näiteks löögi pareerimises või üksnes ründaja ähvardamises. Mõnikord on see isegi nõutav, kuid seda siiski erandjuhtudel. Üldreegli kohaselt võib hädakaitsetegevus seisneda aktiivses vasturündes ning seejuures ei pea kaitsja arvestama enda kaitsmisel rünnatava ning vasturünnatava õigushüve proportsionaalsust. Samuti võib rünnatav üldjuhul kasutada enda kaitsmiseks kõiki käepäraseid kaitsevahendeid. Siinkohal tuleb siiski arvestada aga mõningate piirangutega.

Esiteks peab ründe lõpetamiseks kasutatav kaitsevahend olema ründe lõpetamiseks sobiv. Nimetatud nõue on siiski üsnagi triviaalne, kuivõrd lisaks esmajoones sobivaks peetavatele kaitsevahenditele, mis lõpetavad ründe täielikult ja otsekohe ning ilma, et kaitsja õigushüved jääksid või satuksid edaspidi ohtu, on kohtupraktika kohaselt sobivad ka sellised kaitsevahendid, mis ei suuda rünnet küll täielikult lõpetada, kuid mis seavad ründele siiski takistusi, lükates seda kas või ajaliselt edasi. Seetõttu ei kohta kohtupraktikas ka nimetatud küsimuses arvestatavaid probleeme või eriarvamusi. Sama ei saa aga sedastada järgmise kaitsevahendite kasutamisele kehtestatud kriteeriumi kohta.

Lisaks sobivuse kriteeriumile on kohtupraktikas tunnustatud nõue, mille kohaselt peab ründe lõpetamiseks valitud kaitsevahend vastama ka säästvuse kriteeriumile. See tähendab, et valitud kaitsevahend peab olema nimetatud eesmärgi saavutamiseks säästvaim – ründaja jaoks kõige vähem kahjustav võrreldes teiste valikus olevate kaitsevahenditega. Sellise kriteeriumi täidetuse nõudmine eeldab esiteks muidugi seda, et kaitsjal oleks üldsegi olnud mingisugune valikuvõimalus. Teiseks tuleb ikkagi arvestada ka eelnevalt kirjeldatud kaitsevahendi sobivuse kriteeriumiga – kaitsjalt ei saa nõuda sellise kaitsevahendi kasutamist, millega ei pruugi ründe otsekohene lõpetamine üldsegi võimalik olla. Teisisõnu jäetakse valikust välja ründe lõpetamise seisukohalt ebakindlad kaitsevahendid. Erandina võib nõuda ebakindla kaitsevahendi kasutamist üksnes siis, kui selle kasutamise ebaõnnestumise korral jääb rünnatavale seejärel siiski reaalne võimalus minna üle kindlama kaitsevahendi kasutamisele.

Kuigi kohtupraktikas lahendatakse hädaseisundi olemasolu ja hädakaitsetegevuse piiride ületamisega seonduvaid küsimusi paratamatult tagantjärele, ei saa nende lahendamisel siiski kasutada informatsiooni, mis polnud kaitsja käsutuses konflikti toimumise hetkel. See tähendab, et nii hädakaitse seisundile kui ka hädakaitsetegevusele hinnangu andmisel tuleb lähtuda *ex ante* hindamiskriteeriumitest, mille järgi analüüsitakse toimunut niimoodi, nagu seda võis vaatlusalusel ajal ja kohas tajuda kaitsja teadmistega objektiivne kõrvalvaataja. Et selliselt oleks hädakaitse tihti õigustatud väga suurtes piirides, rakendatakse teatud juhtudel siiski täiendavaid piiranguid, mida nimetatakse sotsiaaleetilisteks piiranguteks. Selliseid piiranguid rakendatakse olukorras, mil tegemist on mittesüülise ründega, väga väikese tähtsusega ründega, perekonnasisese ründega või ründega, mille on rünnatav ise esile kutsunud enda provotseeriva käitumisega. Kõnealused piirangud seisnevad kohustuses alustada kaitsetegevust passiivselt ja õigust minna üle aktiivsele ehk ründaja õigushüvesid kahjustavale kaitsetegevusele alles hädavajaduse korral. Küsimus kõnealuste piirangute kohaldamisest on teisisõnu küsimus kaitsetegevuse nõutavusest. Kohtupraktika järgi tuleb sellise küsimuse, aga ka kaitsevahendi sobivuse ja säästlikkuse hindamisel vaadelda kõiki ründega seotud asjaolusid – eriti ründaja tugevust, ohtlikkust ja kaitsja käsutuses olevate kaitsevahendite ringi.

Töö teises peatükis vaatleski autor, millised on kohtupraktikas peamised probleemid seoses kaitsja poolt valitud kaitsevahendi ja sellega teostatud kaitsetegevuse nõuetele vastavuse hindamisega. Nagu eelnevalt öeldud – üldreegli kohaselt ei pea kaitsja valima enda kaitsmiseks ebakindlat kaitsevahendit, millega tal võib-olla üldsegi ei õnnestu rünnet täielikult ja otsekohe lõpetada. Kohtupraktikas järgitakse nimetatud üldreeglit paraku aga väga paindlikult, kui mitte vaevaliselt.

Esiteks osundas autor, et sellist asja nagu kindel kaitsevahend *per se* ei olegi olemas, sest kaitsevahendi kindlus oleneb alati kolme erineva teguri koosmõjust, milleks on nii kaitsjat kui ka ründajat iseloomustavad parameetrid ja kaitsevahendi kasutamise keskkond. Rünnaku ohvriks langemise korral on aga sisuliselt võimatu konstrueerida olukorda, mil kaitsja valdab täielikku ja objektiivset informatsiooni kõigi eelnimetatud tegurite kohta. Eelnevast tulenevalt on paratamatu, et *ex ante* hindamiskriteeriumite järgi ei ole sisuliselt mitte kunagi võimalik tõsikindlalt sedastada, et kaitsetegevuseks ühe või teise kaitsevahendi kasutamine ründe tõesti täielikult ja otsekohe ka lõpetaks või oleks lõpetanud. Seetõttu on tegelikult iga kaitsja poolt potentsiaalselt kasutatav kaitsevahend pigem ebakindel kui kindel, millest tulenevalt peaks akuutses võitlusolukorras veel täiendavate riskide asetamine just kaitsja kanda olema eriti hoolikalt ja ümberlükkamatult põhjendatud.

Teiseks osundas autor kohtute väga problemaatilisele käsitlesele seonduvalt füüsilise jõu kasutamises seisneva kaitse- ja ründetegevusega. Kohtupraktikas on korduvalt alahinnatud füüsilise jõu kasutamises seisneva rünnaku ohtlikkust ning ülehinnatud konfliktis osalejate füüsilisi parameetreid seonduvalt konflikti potentsiaalse tulemusega. Autor selgitas, et kuigi osapoolte füüsilisi parameetreid ei saa küll täiesti kõrvale jätta, evivad akuutse võitlusolukorra tulemuse määramisel isiku füüsiliste parameetritega võrreldes vähemalt sama olulist rolli osapoolte aeroobne vastupidavus ja tehniline vilumus. Nimetatud asjaolud on paraku aga visuaalsel vaatlusel tuvastamatud, mistõttu ei saa kaitsja neid reeglina ka objektiivselt arvestada. Siiski ka juhul, mil kaitsja saab neid objektiivselt arvestada, on kaitsjal sellegi poolest võimatu näha ette just konkreetse võitlusolukorra edasist kulgu ja tulemust. Seetõttu tuleks enda kaitsmiseks mittetulirelva kasutamist heita kaitsjale ette vaid väga erandlikel asjaoludel. Kohtupraktikast nähtuvalt tehakse selliseid etteheiteid aga üsnagi kergekäeliselt.

Samuti kiputakse kohtupraktikas tegema väga ühekülgsed järeldusi seonduvalt alkoholijoobe osatähtsusega konflikti potentsiaalses tulemuses. Kohtud on väga mitmel juhul käsitlenud ründaja alkoholijoovet kui ründe ohtlikkust oluliselt pehmendavat asjaolu. Sellega ei saa aga nõustuda, sest alkoholitarbimisega kaasnevad ka mitmed mõjud, mis töötavad akuutses võitlusolukorras just ründaja kasuks. Nii tõuseb alkoholitarbimise tagajärjel isiku valulävi, mis omakorda tõstab isiku sooritusvõimet korduvate valuaistingute tingimuses. Teiseks tõuseb alkoholitarbimise tagajärjel isiku enesekindlus ja valmisolek riskide võtmiseks, mis on akuutses võitlusolukorras jällegi isiku sooritusvõimele just kaasaaitavateks teguriteks. Alkohol omab ka potentsiaali tõsta inimese agressiivsust, mistõttu on joobunud isiku käitumine igal juhul ettearvamatum kui kaine või kainema isiku käitumine. Seetõttu tuleks jällegi vaid väga erandlikel asjaoludel jõuda järeldusele, et alkoholijoobes inimese poolt teostatavat rünnet on sedavõrd kerge lõpetada, et selle jaoks mittetulirelva kasutamine on aktsepteerimatu.

Töö kolmandas peatükis analüüsis autor, milliseid mittetulirelvi võimaldab kehtiv relvaseadus tsiviilisikutel enese kaitsmise eesmärgil üldsegi kaasas kanda ja millised on kehtestatud piirangute põhjused. Autor leidis, et enesekaitsevahenditena tsiviilkäibes lubatud mittetulirelvade ring on väga kitsas, jättes kaitsja valikusse sisuliselt vaid gaasirelvad, millest on potentsiaalse kaitsevahendina käsitletav eelkõige pipra- või pisargaas, ning lõike- ja torkerelvad ehk noad. Samuti leidis autor, et paraku puuduvad kehtestatud piirangute taga peaaegu igasugused põhjendused. Mittetulirelvi puudutav regulatsioon on väga harva olnud avaliku analüüsi objektiks ning ka viimasel juhul on sellist analüüsi teostatud väga piiratud osas ja sedagi pealiskaudselt.

Magistritöö viimases peatükis analüüsis autor tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvi vaatenurgast, kas mõni hetkel keelatud mittetulirelv võiks olla enese kaitsmise eesmärgil tsiviilkäibes ikkagi lubatud. Autor leidis, et ühe või teise relva tsiviilkäibe lubatavuse üle otsustamisel tuleks lähtuda kahest kriteeriumist – kui suuri kahjustusi või kannatusi tekitavad kõnealused relvad nende ohvritele ja kas neid relvi on võimalik varjatult kanda. Püstitatud küsimustele vastamiseks keskendus autor tsiviilkäibes keelatud mittetulirelvade olemusele, kasutamisevõimalustele ja seejuures ka kasutamise praktikale muudes riikides. Autor jagas analüüsitavad relvad kahte gruppi – elektrišokirelvad ja külmrelvad.

Toetudes suurele hulgale empiirilistele ning ka teaduslikult tõestatud andmetele järeltas autor, et elektrišokirelvaga sarnast efektiivsuse ja ohutuse suhet ei paku mitte ükski muu relv. Elektrišokirelva kasutamine ei põhjusta selle ohvrile üldjuhul märkimisväärseid kahjustusi ega kannatusi ning seda on võimalik varjatult kanda. Elektrišokirelv oleks peaaegu alati potentsiaalse ründe lõpetamiseks korraga nii sobiv kui ka säästvaim kaitsevahend. Seetõttu võiks autori hinnangul olla ka tsiviilkäibes lubatud elektrišokirelva soetamine, omamine ja valdamine enese kaitsmise eesmärgil. Samuti leidis autor, et mitmed hetkel tsiviilkäibes keelatud külmrelvad on tegelikkuses potentsiaalsetele ohvritele ohutumad, kui mitmed hetkel tsiviilkäibes lubatud külmrelvad. Arvestades ka kõnealuste relvade varjatult kandmise võimalikkust järeltas autor, et kui kehtivas õiguses tolereeritakse enese kaitsmise eesmärgil erinevate torke- ja löikerelvade nagu näiteks nugade soetamist, omamist ja valdamist, tuleks samal eesmärgil tolereerida ka kasteedi, teleskoopnuia ja teraspiitsa soetamist, omamist ja valdamist.

USE OF A NON-FIREARM WEAPON FOR SELF-DEFENCE

Summary

The right of self-defence is a universally accepted legal institution that potentially impacts us all. Everyone can become a victim of attack at any time and any place. Although we can reduce the risk of such attack occurring, there is no way of completely ruling out this possibility. Therefore, an inevitable question arises, on which conditions and in what way can a person defend himself or herself.

The universal characteristic of self-defence is the right to react to unlawful attack of another person by defensive activity. Nevertheless, the interpretations of different states of what can be considered an unlawful attack may be different. States have different cultural spaces, and behaviour considered socially acceptable in one cultural space may be seen as socially unacceptable in some other cultural space. Therefore, every state should be viewed separately in furnishing the concept of unlawful attack.

In the same way, interpretations of states of what kind of defensive acts are acceptable in certain situations may vary. Different cultural spaces have different values – the life, health, property, or honour of a person is not valued the same in different parts of the world. Therefore, there can be no universal answer to the question of how intensively a person is allowed to defend his or her legal rights in different situations.

However, the acceptable intensity of self-defensive acts does not only involve the issue of the acceptable outcome of the defensive act, but also the issue of what are the means that are allowed for persons to defend themselves. To answer that question, one must look further than the concept of self-defence in the Penal Code. The issue of admissibility of means of self-defence is closely connected to the matter of what kind of means of defence are legally allowed to be obtained, owned, and possessed by persons. Very different weapons are allowed for civil use in different states.

As at 2008, 53,240 firearms were registered in Estonia, 37,875 of which were registered for hunting purposes and 6,519 for target shooting. At that, surveys carried out by the Ministry of Justice indicate that, for example, in 2011, only 0.5–1.8% of the Estonian population carried a firearm in a public place for self-defence. In other words, carrying a firearm is not widespread in Estonia and in case of becoming a victim of attack most people would have to defend themselves by other means, i.e. using non-firearms.

Based on the abovementioned, this Master's thesis focuses on two wide topics – what are the conditions that allow the use of a non-firearm in the Republic of Estonia and what types of non-firearms are allowed to be carried for the purpose of defending one's legal rights. The objective of the Master's thesis was to assess whether the solutions provided by our legal order are reasonable, to observe their use in the case law, and view if there is a need to revise the current legislation. The objective of the Master's thesis was achieved.

The Master's thesis is divided into four chapters. In the first chapter, the author analysed the regulation of self-defence in the Republic of Estonia. In order to facilitate the treatment of the valid regulation, the author divided the object of the analysis into a situation of self-defence and an act of self-defence because in the absence of the first one, it is not possible to speak of a defensive act justified by self-defence.

For emergence of a situation of self-defence, an attack must occur first. The furnishing of the concept of attack is based on social conception. The attack must be directed against a legal right of the defender or a third person, but the conduct viewed as an attack does not have to correspond to necessary elements of an offence. Therefore, an attack is an aggressive human behaviour that can be externally viewed as an assault. However, aggressive behaviour that does not exceed the limit of discomfort that may occur in regular communication – for example, intensive sales activity, elbowing one's way in crowded places, an unpleasant gaze, etc. – cannot be viewed as an attack. An attack may, among other things, lie in omission. In that case, however, the person must have a lawful obligation to act.

For a situation of self-defence to occur, the attack must also be unlawful. Any attack that is contrary to a legal provision and not covered by a provision of admissibility, is unlawful. However, such provision of admissibility does not have to derive from the law but may also arise from an agreement. Thus, no situation of self-defence arises for persons who have given permission for a mutual fight. At the same time, it must be remembered that the consent given is not valid forever and without restrictions. Consent can be taken back at any time and it is deemed to have been taken back if the person has become unable to fight. In other cases than making a person unable to fight, withdrawal of a consent must, however, be expressed in a way that enables the recipient clearly understand such intention.

In addition to unlawfulness, an attack must also be immediate. An immediate attack is an attack that is impending, has already started, or is still taking place. An impending attack is an attack that has already reached the state of defence or an attack that does not violate any rights yet, but may immediately become such offence. Attacks that have already started or are still

taking place are, however, marking a situation in which violation of person's legal rights is already taking place and has not ended yet. It has to be taken into consideration that for example, completion of an attack in terms of an offence does not always mean the factual ending of the attack. If an attack is factually on-going, one can still defend himself or herself against it.

In case of a situation of self-defence, the person attacked is granted a right to self-defence. The latter means a right to completely end the attack, which is why escaping or calling for help is never required from the defender. A defender may generally also use all means of defence at hand for self-defence. However, the means of self-defence chosen must comply with two criteria.

Firstly, the chosen means of self-defence must be suitable for ending the attack. Suitable means of self-defence end the attack completely and immediately or at least hinder the attack. Secondly, the chosen means of self-defence must be the most sustainable for ending the attack – they must cause the least possible damage to the attacker. Requiring for complying with this criterion, of course, first presumes that the defender has a choice in this matter. The defender's right to end the attack completely and immediately must also be taken into consideration, which is why all unreliable means of self-defence are left out of consideration. As an exception, the use of unreliable means of self-defence can be required when the person attacked would still have an actual possibility of using more reliable means of self-defence if the use of the first means should fail.

When evaluating a situation of self-defence and acts of self-defence, *ex ante* evaluation criteria must always be taken as a basis to analyse the events in a manner that an unbiased bystander would do, knowing what the defender did at the given time and place. As this would justify self-defence in very extensive limits, in certain cases other limitations, called socio-ethical limitations, are applied. These limitations are applied in a situation of a non-wrongful, insignificant, interfamilial, or provoked attack. The said limitations mean an obligation to begin an act of defence in a passive manner and to resort to active defence, i.e. defence violating the attacker's legal rights, only in the state of emergency. The issue of application of these limitations is that of the necessity of the self-defence which needs to be resolved by considering all circumstances related to the attack.

In the second chapter, the author analysed what are the main issues appearing in the case law in relation to evaluating the means of defence chosen by a defender and whether they comply with the requirements set to acts of self-defence. Like stated above, the general rule is that the

defender does not need to choose unreliable means of defence to protect themselves, as they might not be sufficient for ending the attack completely and immediately. In the case law, however, the said general rule is observed in a very non-rigid, if not arduous manner.

First, the author has provided for the fact that there is no such thing as reliable means of defence *per se*, as the reliability of a means of defence always depends on the combination of three different factors – the characteristics of both the defender and the attacker and the environment in which the means of defence are used. In the situation of an attack, it is in its essence, however, impossible that the defender is in possession of complete and objective information on all the factors mentioned. This is why it is inevitable that it is not possible, on the basis of *ex ante* evaluation, to irrevocably establish that using one or another means of defence actually would completely and immediately end or could have ended the attack. This means that all means of defence used by the defender are more so unreliable than reliable. Based on the above, imposing any additional risks in acute fight situation on the defender must be justified very thoroughly.

Secondly, the author has provided for a very problematic approach by the courts in relation to the use of physical force in the acts of defence and attack. The case law has repeatedly underestimated the threat posed by the use of physical force in an attack and overestimated the physical characteristics of persons in the conflict in relation to the potential outcome of the conflict. The author explained that while the physical characteristics of the parties cannot be discarded completely, in an acute fight situation, the parties' aerobic endurance as well as their technical skills bear at least equal importance to them. These factors cannot be determined by visual observation which is why the defender usually cannot estimate them in an objective manner. Still, even in situations where the defender could consider them in an objective manner, the defender is still not able to foresee the future course and outcome of the specific fight situation. This is why the use of a non-firearm should be held against the defender only in very exceptional circumstances. Still, as evident in the case law, these accusations are made rather lightly.

Similarly, conclusions drawn in relation to the significance of alcohol intoxication in the potential outcome of the conflict are often very one-sided. In a number of cases the courts have regarded alcohol intoxication to be a factor which significantly reduces to potential hazard of an attack. This is something one cannot agree with. First, the consumption of alcohol raises the pain threshold of a person, which in turn increases the person's capability in the conditions of repeated sensation of pain. Secondly, the person's confidence and willingness to take risks increases with the consumption of alcohol, which, in an acute fight

situation, also actually improves the person's capability. Alcohol also has the potential of making a person more aggressive, which is why inebriated people are very unpredictable in their actions. This is why it should also be concluded only in very exceptional circumstances that an attack dealt by a person under the influence of alcohol is so easy to end that using a non-firearm is unacceptable.

In the third chapter of the work, the author analysed what kind of non-firearms the valid Weapons Act permits to be carried by civilians for self-defence and what are the reasoning behind the limitations currently in force. The author came to a conclusion that the circle of civilian non-firearms that may be used for self-defence is very narrow, basically allowing the defender to choose only between pepper spray, tear gas and a knife. The author also found that the current limitations are lacking almost any reasoning whatsoever. The regulation of non-firearms has seldom been subject to public analysis and even then the analysis has been very limited and lacking depth.

In the last chapter of this Master's thesis the author analysed whether any non-firearms banned from civilian use should be permitted for civilian use for the purpose of self-defence. The author came to a conclusion that the decision to approve a weapon for civilian use should be based on two criteria – how much damage or injuries such weapon inflicts upon the victim and whether it can be concealed on a person. To answer this, the author focused on the characteristics of non-firearms banned from civilian use, their scope of application and usage practice in other countries. The author divided the weapons analysed into two groups – electroshock weapons and cut-and-thrust weapons.

Based on a large body of both empirical and scientifically proven information, the author concluded that the level of efficiency and safety provided by the electroshock weapon is not rivalled by any other weapon. Using an electroshock weapon does not inflict any significant damage and suffering on the victim and it can be easily concealed on a person. In almost all situations the electroshock weapon would be both the suitable as well as the most sustainable means of defence. Therefore, according to the author's evaluation the electroshock weapon should be approved for civilian use. The author also came to a conclusion that several of the cut-and-thrust weapons banned from civilian use are in fact safer than several of the cut-and-thrust weapons approved for civilian use. Considering also the potential of concealing the said weapons on a person the author concluded that if the current legislation tolerates, for example, the obtaining, owning and possession of various knives, then the obtaining, owning and possession of brass knuckles, telescopic truncheons and steel whips should be tolerated as well.

KASUTATUD ALLIKAD

Kirjandus

1. A. Ahven, U. Klopets jt (koost). Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn: Justiitsministeerium 2012.
Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57627/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf (01.05.2014).
2. A. Hannus, K. Port jt (koost). Spordi üldained. III tase. Tallinn: Eesti Olümpiakomitee 2007.
3. A. Soo, J. Sootak. Hädakaitseõigus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi viimase kümnendi praktikas. – Juridica 2014/II.
4. B. J. Bushman, H. M. Cooper. Effects of Alcohol on Human Aggression: An Integrative Research Review. – Psychological Bulletin 1990, Volume 107, Issue 3.
5. B. Long, J. Johnson. Tyson-Douglas: The Inside Story of the Upset of the Century. Washington D.C. (USA): Potomac Books 2007.
6. C. Butler, C. Hall. Police/Public Interaction: Arrests, Use of Force by Police, and Resulting Injuries to Subject and Officers - A Description of Risk in One Major Canadian City. – Law Enforcement Executive Forum 2008, Volume 8, Issue 6.
7. C. Joyner. Advanced Concepts in Defensive Tactics: A Survival Guide for Law Enforcement. Boca Raton, Florida (USA): CRC Press 2011.
8. C. Steel (toim). The Cambridge Companion to Cicero. New York, New York (USA): Cambridge University Press 2013.
9. D. Büsch. Jõutreeningu meetodika spordiga tegelejale. – Liikumine ja sport 2010/3. Tallinn: Sport Kõigile 2010.
10. D. M. Dawes, J. B. Cole jt. Effect of an Electronic Control Device Exposure on a Methamphetamine-intoxicated Animal Model. – Academic Emergency Medicine 2010, Volume 17, Issue 4.
11. D. M. Dawes, R. F. Reardon jt. The cardiovascular, respiratory, and metabolic effects of a long duration electronic control device exposure in human volunteers. – Forensic Science, Medicine, and Pathology 2010, Volume 6, Issue 4.
12. D. W. Hagy, J. L. Sedgwick, M. B. Mukasey (koost). Study of Deaths Following Electro Muscular Disruption: Interim Report. Washington, D.C. (USA):

- U. S. Department of Justice 2008. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/222981.pdf> (01.05.2014).
13. E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2012.
 14. J. D. Ho, J. R. Miner jt. Absence of electrocardiographic change after prolonged application of a conducted electrical weapon in physically exhausted adults. – *The Journal of Emergency Medicine* 2011, Volume 41, Issue 5.
 15. J. D. Ho, J. R. Miner jt. Cardiovascular and Physiologic Effects of Conducted Electrical Weapon Discharge in Resting Adults. – *Academic Emergency Medicine* 2006, Volume 13, Issue 6.
 16. J. D. Ho, R. Moscatti jt. Physiologic effects of prolonged conducted electrical weapon discharge in ethanol-intoxicated adults. – *The American Journal of Emergency Medicine* 2010, Volume 28, Issue 5.
 17. J. M. Gilman, M. B. Davis jt. Why We Like to Drink: A Functional Magnetic Resonance Imaging Study of the Rewarding and Anxiolytic Effects of Alcohol. – *The Journal of Neuroscience* 2008, Volume 28, Issue 18.
 18. J. Sootak (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
 19. J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. III täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Juura 2009.
 20. J. Sootak. Õigusvastatus. Süü. Loenguid karistusõiguse üldosast V. Tallinn: Juura 2003.
 21. J. Weineck, R. Jalak (koost). Kehalised võimed ja organism. Tartu: Medisport 2008.
 22. K. Hays, O. Thomas jt. The Role of Confidence In World-Class Sport Performance. – *Journal of Sports Sciences* 2009, Volume 27, Issue 11.
 23. K. J. Heller, M. D. Dubber (toim). *The Handbook of Comparative Criminal Law*. Stanford, California (USA): Stanford University Press 2011.
 24. K. Köhl. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2002.
 25. L. Keqin, L. Xingdong. *Soft Weapons: Nine-Section Whip and Rope Dart*. Chinese Wushu Series. Beijing (China): Foreign Languages Press 1996.
 26. M. W. Kroll, J. D. Ho (toim). *TASER® Conducted Electrical Weapons: Physiology, Pathology, and Law*. New York, New York (USA): Springer Science and Business Media 2009.
 27. M.-G. Schick, L.-E. Brown jt. Physiological Profile of Mixed Martial Artists. – *Medicina Sportiva* 2010, Volume 14, Issue 4.

28. P. Alm, J.-G. Yu. Physiological characters in mixed martial arts. – American Journal of Sports Science 2013, Volume 1, Issue 2.
29. T.-T. Samaras (toim). Human Body Size and the Laws of Scaling: Physiological, Performance, Growth, Longevity and Ecological Ramifications. New York, New York (USA): Nova Science Publishers 2007.
30. V. J. Costa. Armed to the Teeth: The Use of a Person's Mouth, Teeth or Body as a Dangerous Instrument for Aggravated Offenses. – Touro Law Review 2013, Volume 29, Issue 4.

Normatiivaktid

31. Eesti Vabariigi politseiseaduse muutmise ja täiendamise seadus. – RT I 1993, 20, 355.
32. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 27.04.2011, 2.
33. Euroopa Liidu Nõukogu 18. juuni 1991. a direktiiv 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta. – EÜT 13.9.1991, L 256/51.
34. Euroopa Liidu Nõukogu 27. juuni 2005. a määrus (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks. – ELT 30.7.2005, L 200/1.
35. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11. märtsi 2008. a määrus (EÜ) nr 300/2008, mis käsitleb tsiviillennundusjulgestuse ühiseeskirju ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 2320/2002. – ELT 9.4.2008, L 97/72.
36. Isikul esineda võivate alkoholihoobele, narkootilise, psühhotroopse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest tingitud joobele viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid. – RTL 2010, 23, 409.
37. Joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise kord. – RT I 2001, 35, 196.
38. Karistusseadustik. – RT I, 26.02.2014, 6.
39. Külmlrelvade valmistamise, müügi, omandamise, hoidmise ja kandmise ajutise eeskirja kinnitamine. – RT I 1994, 64, 1092.
40. Lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seadus. – RT I 2009, 4, 25.
41. Politsei erivahendite ja tulirelvade kasutamise korra kohta. – RT 1991, 8, 123.
42. Politseiseaduse ja politseiteenistuse seaduse muutmise ning sellest tulenevate teiste seaduste muutmise seadus. – RT I 2006, 21, 162.

43. Politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 2008, 28, 181.
44. Relvaseadus. – RT I 1995, 62, 1056.
45. Relvaseadus. – RT I 2001, 65, 377.
46. Relvaseadus. – RT I, 23.12.2013, 20.
47. Relvaseaduse muutmise seadus. – RT I 2010, 37, 223.
48. Teenistusrelvade liigid ja nende käitlemise kord. – RTL 2002, 45, 622.
49. Ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsioon. – RT II 2000, 8, 44.
50. Ülemäärase kahjustava või purustava toimega tavarelvade kasutamise keelustamise ja piiramise konventsiooni ning selle lisaprotokollidega ühinemise seadus. – RT II 2000, 8, 44.
51. Закон Российской Федерации Федерация от 20 мая 1993 г. № 4992 - 1 „Об оружии“ (Ведомости СНД и ВС РФ. 1993. № 24. Ст.860).

Kohtupraktika

52. HMK 04. mai 2010. a otsus nr 1-10-1162.
53. HMK 09. novembri 2010. a otsus nr 1-10-8484.
54. HMK 15. mai 2012. a otsus nr 1-12-3334.
55. HMK 29. oktoobri 2008. a otsus nr 1-08-12410.
56. Kohtunik P. Pikamäe eriarvamus RKKK otsusele nr 3-1-1-108-10.
57. PMK 13. novembri 2008. a otsus nr 1-08-9034.
58. RKKK 03. aprilli 2006. a määrus nr 3-1-1-1-06. – RT III 2006, 12, 113.
59. RKKK 03. detsembri 2012. a otsus nr 3-1-1-107-12.
60. RKKK 04. mai 2011. a otsus nr 3-1-1-26-11.
61. RKKK 04. veebruari 2005. a otsus nr 3-1-1-111-04. – RT III 2005, 6, 53.
62. RKKK 17. oktoobri 1995. a otsus nr III-1/1-72/95. – RT III 1996, 1, 11.
63. RKKK 20. juuni 2008. a otsus nr 3-1-1-34-08. – RT III 2008, 32, 217.
64. RKKK 21. jaanuari 2002. a otsus nr 3-1-1-124-01. – RT III 2002, 5, 45.
65. RKKK 21. veebruari 2011. a otsus nr 3-1-1-108-10.
66. RKKK 25. märtsi 2004. a otsus nr 3-1-1-17-04. – RT III 2004, 9, 108.
67. RKKK 30. oktoobri 2009. a otsus nr 3-1-1-71-09. – RT III 2009, 48, 356.
68. RKPJK 06. märtsi 2002. a otsus nr 3-4-1-1-02. – RT III 2002, 8, 74.
69. RKPJK 26. märtsi 2009. a otsus nr 3-4-1-16-08. – RT III 2009, 15, 109.

70. RKÜK 11. oktoobri 2001. a otsus nr 3-4-1-7-01. – RT III 2001, 26, 280.
71. TlnRnK 07. oktoobri 2010. a otsus nr 1-10-1162.
72. TlnRnK 19. detsembri 2008. a otsus nr 1-08-4425.
73. TlnRnK 27. juuni 2012. a otsus nr 1-11-8123.
74. VMK 02. augusti 2013. a otsus nr 1-12-10864.
75. VMK 16. septembri 2009. a otsus nr 1-10-7681.

Muud allikad

76. Advanced Taser M26 Field Report Analysis. – TASER International 07.11.2002.
Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.theiacp.org/portals/0/pdfs/TaserIntlReport.pdf>
(01.05.2014).
77. C. Cratty. Man carries assault rifle to Obama protest -- and it's legal. – CNN
18.08.2009. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/08/17/obama.protest.rifle/> (01.05.2014).
78. D. Hanschmidt. Eesti noored kergelt relvale ligi ei pääse. – Postimees 25.09.2008.
79. Eesti Vabariigi politseiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse seletuskiri. Käsikiri
Riigiarhiivis.
80. Great Britain: Parliament: House of Commons: Home Affairs Committee. Police use
of tasers: fifth report of session 2010-11. The Stationery Office 2011.
81. How a TASER® CEW Works. – TASER International. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.taser.com/research-and-safety/how-a-taser-works> (01.05.2014).
82. Lennundusseaduse ja relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu 316 SE seletuskiri.
Kättesaadav arvutivõrgus:
[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf
&u=20120729021036&file_id=444570&file_name=316%20SE%20muudetud%20sel
etuskiri.rtf&file_size=101075&mnsensk=316+SE&etapp=04.11.2008&fd=15.01.2009](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/rtf&u=20120729021036&file_id=444570&file_name=316%20SE%20muudetud%20sel%20etuskiri.rtf&file_size=101075&mnsensk=316+SE&etapp=04.11.2008&fd=15.01.2009)
(01.05.2014).
83. Muudatusettepanekute loetelu politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste
muutmise seaduse eelnõule 222 SE.
Kättesaadav arvutivõrgus:
[http://www.riigikogu.ee/?page=pub_ooc_file&op=emsplain2&content_type=text/html
&u=20140212184548&file_id=324770&mnsenme=222+SE&etapp=02.06.2008&fd=](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_ooc_file&op=emsplain2&content_type=text/html&u=20140212184548&file_id=324770&mnsenme=222+SE&etapp=02.06.2008&fd=28.12.2009)
28.12.2009 (01.05.2014).

84. Police Executive Research Forum and Community Oriented Policing Service, U.S. Department of Justice. 2011 Electronic Control Weapon Guidelines. March 2011. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cops.usdoj.gov/Publications/e021111339-PERF-ECWGb.pdf> (01.05.2014).
85. Police use Taser gun for first time ever. – The Portugal News Online 29.11.2008. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.theportugalnews.com/news/view/987-13> (01.05.2014).
86. Politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 222 SE seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=265089&file_name=politseiseaduse%20ja%20seletuskiri%20\(223\).doc&file_size=198144&mnsensk=222+SE&fd=2011-04-13](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=265089&file_name=politseiseaduse%20ja%20seletuskiri%20(223).doc&file_size=198144&mnsensk=222+SE&fd=2011-04-13) (01.05.2014).
87. R. Lang. Vastus teabenõudele nr 2-4-4/3355. 28. mail 2009. a. Koopia autori valduses.
88. Relvaseaduse eelnõu 30 SE seletuskiri. Käsikiri Riigikogu arhiivis.
89. Relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu 719 SE II-1 seletuskiri. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=ea864c49-b228-cf1b-711f-cff7d585521d& (01.05.2014).
90. Relvaseaduse, postiseaduse ja strateegilise kauba seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=062550014 (01.05.2014).
91. Riigikogu õiguskomisjoni 07. aprilli 2005. a istungi protokoll nr 25. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=050970003 (01.05.2014).
92. T. Harris. How Stun Guns Work. – HowStuffWorks 29.08.2001. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://electronics.howstuffworks.com/gadgets/other-gadgets/stun-gun.htm> (01.05.2014).
93. Taser granted all rights to stun gun technology. – The Arizona Republic 16.06.2007.
94. TASER® X26C Operating Manual. – TASER International. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.womenonguard.com/images/TASER-X26c-manual.pdf> (01.05.2014).
95. U.S. Department of Justice. Oleoresin Capsicum: Pepper Spray as a Force Alternative. March 1994. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/181655.pdf> (01.05.2014).

96. United Nations, Committee Against Torture. Conclusions and recommendations of the Committee against Torture. Geneva, 5-23 November 2007. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/observations/portugal2008.pdf> (01.05.2014).
97. USA: Amnesty International's continuing concerns about taser use. – Amnesty International 27.03.2006. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR51/030/2006> (01.05.2014).
98. USA: Excessive and lethal force? Amnesty International's concerns about deaths and ill-treatment involving police use of tasers. – Amnesty International 30.11.2004. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.amnesty.org/en/library/info/AMR51/139/2004> (01.05.2014).
99. W. E. Burkard. Alcohol: A Dangerous Enemy. – HealthGuidance. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.healthguidance.org/entry/9219/1/Alcohol-A-Dangerous-Enemy.html> (01.05.2014).
100. Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu „Külmrelvade valmistamise, müügi, omandamise, hoidmise ja kandmise ajutise eeskirja kinnitamine“ seletuskiri. Eesti Riigiarhiiv, fond nr 5046, nim nr 1, s nr 322.
101. XI riigikogu stenogramm. III istungjärg. Kolmapäev, 04. juuni 2008. a. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&pkpkaupa=1&toimetatud=1&toimetamata=0&date=1212583841&paevakord=2255> (01.05.2014).

LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA LÕPUTÖÖ ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS

Mina, Kristjan Nõges, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Mittetulirelva kasutamine hädakaitseks“, mille juhendaja on Andreas Kangur:

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Mina, Kristjan Nõges:

3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05. mail 2014. a.